

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI
PEDAGOGICKÁ FAKULTA
Ústav pedagogiky a sociálních studií

Diplomová práce

Bc. Klára Kolmanová

**System práce s dítětem v rámci dohledu soudu a probačního
úředníka**

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci dne .....

.....
vlastnoruční podpis

Poděkování

Děkuji Mgr. Dagmar Pítnerové, Ph.D. za odborné vedení diplomové práce, za její zodpovědný přístup a věnovaný čas a za poskytování připomínek a cenných rad při jejím vypracování.

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Bc. Klára Kolmanová
Katedra:	Ústav pedagogiky a sociálních studií
Vedoucí práce:	Mgr. Dagmar Pítnerová, Ph.D.
Rok obhajoby:	2012

Název práce:	System práce s dítětem v rámci dohledu soudu a probačního úředníka
Název v angličtině:	System of work with a child under court supervision and probation officer
Anotace práce:	<p>Diplomová práce se zabývá osobností dítěte, systémem práce probačních úředníků s nezletilými klienty v rámci dohledu nad nezletilým a postupy kurátorů pro mládež s nezletilými v rámci oddělení sociálně-právní ochrany dětí (dále jen OSPOD).</p> <p>V první kapitole jsou popsány důležité pojmy, které se v práci objevují, navazuje charakteristika nezletilého z hlediska trestního práva, vývojové psychologie, pedagogického hlediska a znaky sociálně-patologických jevů u těchto jedinců. Třetí kapitolu tvoří sociálně-právní ochrana dětí, systém práce s nezletilými a úloha kurátorů pro mládež. Ve čtvrté kapitole je charakterizována Probační a mediační služba (dále jen PMS), zaznamenán postup probačních úředníků s nezletilými, nad kterými byl stanoven soudem pro mládež dohled probačního úředníka, dále spolupráce PMS s OSPOD a dalšími institucemi. Výzkumnou část tvoří kazuistiky nezletilých, chronologicky je zaznamenán postup pracovníků PMS a OSPOD u uvedených případů. Součástí praktické části jsou také rozhovory s pracovníky PMS a OSPOD.</p>
Klíčová slova:	osobnost nezletilého, sociálně-patologické jevy, oddělení sociálně-právní ochrany dětí, kurátoři pro mládež, soud pro

	mládež, Probační a mediační služba ČR, dohled probačního úředníka
Anotace v angličtině:	<p>This thesis deals with the personality of the child, the system of probation officers work with minor clients in the supervision of minors and procedures for probation youth with minor within the department of social and legal protection of children (hereinafter OSPOD).</p> <p>The first chapter explains important concepts that occur at work, followed by a minor response in terms of criminal law, developmental psychology, educational aspects and features of socio-pathological phenomena in these individuals. The third chapter consists of socio-legal protection of children, the cooperative system with minors and the role of curators for youth. The fourth chapter is characterized by the Probation and Mediation Service (hereinafter referred to as PMS), probation officers reported procedure with minor over which was set by the court for youth supervision of a probation officer, as well as cooperation between PMS and OSPOD and other institutions. The research consists of case reports of minors, is recorded chronologically procedure PMS and OSPOD workers in these cases. The practical part are also interviews with the staff of PMS and OSPOD.</p>
Klíčová slova v angličtině:	minor personality, socio-pathological phenomena, department of social and legal protection of children, youth counselors, juvenile court, the Probation and Mediation Service, supervising probation officer
Přílohy vázané v práci:	<p>Příloha č. 1: Základní opatření užívaná k omezení vzniku a rozšíření sociálně patologický jevů u mládeže</p> <p>Příloha č. 2: Obsah Úmluvy o právech dítěte a struktura jednotlivých článků, které jsou neoficiálně pojmenovány</p> <p>Příloha č. 3: Náplň práce kurátora pro mládež</p>

	<p>Příloha č. 4: Kompetence sociálního pracovníka s akademickým vzděláním</p> <p>Příloha č. 5: Etický kodex sociálních pracovníků</p> <p>Příloha č. 6: Organizační struktura PMS ČR</p> <p>Příloha č. 7: Zpráva o osobních, rodinných a sociálních poměrech mladistvého/nezletilého a jeho aktuální životní situaci</p> <p>Příloha č. 8: Pozvánka na úvodní konzultaci do PMS</p> <p>Příloha č. 9: Leták pro děti PMS ČR</p> <p>Příloha č. 10: Sledované znaky v rámci šetření v rodině</p> <p>Příloha č. 11: Základní metodická doporučení pro budování a práci multidisciplinárních týmů</p> <p>Příloha č. 12: Trestná činnost osob mladších patnácti let</p>
Rozsah práce:	88
Jazyk práce:	český

OBSAH

ÚVOD.....	10
1 ODBORNÁ TERMINOLOGIE	12
2 OSOBNOST DÍTĚTE	16
2.1 Dítě z hlediska vývojové psychologie	16
2.2 Dítě z pohledu právního	20
2.3 Pedagogické hledisko	21
2.4 Sociálně patologické projevy chování	24
3 KURÁTOR PRO DĚTI A MLÁDEŽ	31
3.1 Sociálně právní ochrana dětí.....	31
3.2 Legislativní zakotvení SPOD	32
3.3 Systém práce kurátora pro děti a mládež.....	35
3.4 Dohled soudu.....	41
4 DOHLED NAD NEZLETILÝM V RÁMCI PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBY	45
4.1 Odborné činnosti PMS ČR	48
4.2 Dohled probačního úředníka	50
4.3 Spolupráce s OSPOD	55
4.4 Spolupráce s ostatními organizacemi	55
5 VÝZKUMNÁ ČÁST.....	58
5.1 Stanovení cíle	58
5.2 Metodologie výzkumného šetření, organizace, cílová skupina.....	58
5.3 Vlastní výzkum – kvalitativní metody.....	59
5.4 Výzkumné závěry	84
ZÁVĚR.....	87
SEZNAM ZKRATEK	

SEZNAM ODBORNÉ A POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ

SEZNAM PŘÍLOH

„Dítě, na jehož natažené ruce se často odpoví odmítnutím, může navždy ztratit schopnost projevovat svou něžnost a vycházet vstříc.“

Stefan Garzyński

ÚVOD

Dnešní doba spěchá neustále kupředu. Vše se rozvíjí, zdokonaluje a pod tlakem nových technologií, objevů a důsledkem sociokulturních změn se nám může zdát život jako z rychlíku. Stejně tak je tomu i ve vývoji lidských jedinců, kde se posouvá věková hranice, lidé prožívají to, co před pár lety možné nebylo. Naše obzory jsou řízeny touhou poznávat vše nové. Nelze ale hovořit pouze o kladech na jedné straně. Je žádoucí, potřebné, vnímat i nástup silně rozšiřujících se negativních projevů chování v naší společnosti.

Děti a mladiství se často dopouští protiprávního jednání, které rozhodně k jejich věku a vyspělosti nepatří. Na vině mohou být jejich rodiče a blízké sociální okolí, které je může negativně ovlivňovat. V tomto případě je potřeba zasáhnout a uvedeným jedincům pomoci, neboť právě u nich je větší šance úspěšné intervence. Mezi orgány, které jsou důležitým pomocníkem v nepříznivých situacích dětí, patří oddělení sociálně-právní ochrany dětí a Probační a mediační služba ČR. Jejich úloha je nezastupitelná.

Při rozhodování o volbě tématu diplomové práce sehrálo velkou roli absolvování praxe v obou zmíněných institucích. Zde jsem se setkala s širokou škálou činností, které pracovníci vykonávají se snahou pomoci mladistvým a nezletilým zlepšit jejich životní situaci a oprostít je od negativních jevů, které se u nich vyskytují. Práce s těmito klienty je obtížnější vzhledem k jejich věku, nesamostatnosti a závislosti na odpovědných osobách. Proto je velmi důležitá spolupráce s dalšími subjekty, které na děti působí.

Ve své diplomové práci bych se chtěla věnovat dětem, tzn. mladším jedincům, a zároveň propojit spolupráci dětí nejen s probačním úředníkem, ale rovněž s kurátorem pro děti a mládež.

Hlavním cílem mé diplomové práce je popsat nezastupitelnou úlohu kurátorů pro děti a mládež, jejich spolupráci s Probační a mediační službou ČR a prostřednictvím výzkumné části zachytit konkrétní postupy při práci s cílovou skupinou.

Dílčí cíle:

- Charakterizovat cílovou skupinu dětí.
- Seznámit s činností kurátora pro děti a mládež.
- Popsat úlohu probačního úředníka i v rámci spolupráce s OSPOD.
- V rámci zpracovaných kazuistik vyhodnotit faktory, které jsou příčinami jejich životní situace.

- Prostřednictvím rozhovorů s kurátory pro děti a mládež, probačními úředníky získat jejich profesní postoje a stanoviska.

Diplomová práce je rozdělena do pěti kapitol. Úvodní kapitola se zabývá odbornými termíny, které se vážou k práci. Druhá kapitola je věnována osobnosti dítěte, které je definováno z pohledu právního, v rámci vývojové psychologie a z pedagogického hlediska. Důležitá podkapitola poukazuje na sociálně-patologické jevy a jejich příčiny. Ve třetí kapitole je objasněna sociálně-právní ochrana dětí a činnost kurátorů pro děti a mládež. Je zde kladen důraz na legislativní normy, které jsou pro tuto práci sěžejní. Čtvrtá kapitola pojednává o Probační a mediační službě ČR a vymezuje kompetence pracovníka v rámci nařízeného dohledu probačního úředníka. V páté kapitole je uveden kvalitativní výzkum, kde užijeme následující metody: analýza případových studií, kazuistika, rozhovor. Podrobným zpracováním kazuistik, včetně časových os a konkrétních činností pracovníků, jsou pomocí uvedených metod kvalitativního výzkumu vyhodnoceny faktory ovlivňující negativní chování jedinců. Druhá část obsahuje vyhodnocení rozhovorů s kurátory pro mládež a probačními úředníky na základě zpětné vazby odpovědí na otázky zaměřené na práci s dětmi. Diplomová práce tedy klade důraz na poslání výše uvedených institucí a činnosti pracovníků v rámci péče o nezletilé děti.

Uvedenou problematikou se u nás zabývají např. Šárka ŠPECIÁNOVÁ, Alena MAREŠOVÁ, Slavomil FISCHER, Jiří ŠKODA, Jan SOCHŮREK. Dále Pavel ŠTERN, Lenka OUŘEDNÍČKOVÁ a Dagmar DOUBRAVOVÁ. Ze zahraničních autorů bych chtěla jmenovat např. Herbert QUAY, Peter SMITH, Debra PEPLER a Ken RIGBY.

1 ODBORNÁ TERMINOLOGIE

Mládež je pojem, který zahrnuje děti a mladistvé dle zákona č. 218/2003, o soudnictví ve věcech mládeže. Dítětem mladším 15 let je osoba, která v době spáchání trestného činu nedovršila patnáctý rok věku. Mladistvým ten, kdo v době spáchání provinění dovršil patnáctý rok věku a nepřekročil osmnáctý rok svého věku.¹

Etopedie je součást speciální pedagogiky, která se zabývá rozvojem, výchovou a vzděláváním dětí, mládeže a dospělých, kteří mají poruchu chování. Jedná se o takové projevy jedince, jimiž se vymyká z přiměřeného chování. Hovoříme o obtížné vychovatelnosti, která může mít příčinu v zanedbanosti jedince, sociální a výchovné příčiny. Poruchy chování souvisí s porušováním normy, kterou určuje daná společnost. V krajních případech jde o nedodržování právních norem.²

Pro označení protispolečenské činnosti dětí do 15 let (do doby jejich trestní neodpovědnosti) se užívá termín **delikvence**. Jedná se o takové jednání a činy, které by u dospělého byly kvalifikovány jako trestný čin. Užívají se též označení dětská delikvence nebo juvenilní delikvence.³

Děti mladší 15 let nejsou trestně odpovědné. Pokud se však dopustí činu jinak trestného, může jim soud pro mládež uložit na základě pedagogicko-psychologického vyšetření tato **opatření**: dohled probačního úředníka, zařazení do terapeutického, psychologického nebo jiného vhodného výchovného programu ve středisku výchovné péče, nebo ochranná výchova. Od 1. 1. 2010 lze uložit výchovnou povinnost, výchovné omezení nebo napomenutí s výstrahou.⁴

---

¹ § 2 odst. 1 zák. č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů

² Etopedie. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2012-05-15]. Dostupné z: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Etopedie>.

³ SLOMEK, Zdeněk. *Etopedie*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2010, s. 9.

⁴ ŠTERN, Pavel, Lenka OUŘEDNÍČKOVÁ a Dagmar DOUBRAVOVÁ. *Probace a mediace: Možnosti řešení trestný.ch činů*. Praha: Portál, 2010, s. 145.

„Ochrannou výchovu soud pro mládež uloží dítěti, které spáchalo čin, za nějž trestní zákon ve zvláštní části dovoluje uložení výjimečného trestu, a které v době spáchání činu dovršilo dvanáctý rok svého věku a je mladší než patnáct let. Ochranná výchova může být uložena též dítěti mladšímu patnácti let, odůvodňuje-li to povaha spáchaného činu jinak trestného a je-li to nezbytně nutné k zajištění jeho řádné výchovy.“⁵

Dohled probačního úředníka spočívá v pravidelném sledování chování jedince v jeho rodině a způsobu výchovného působení jeho rodičů. Probační úředník kontroluje dodržování probačního programu a výchovných povinností a omezení, které jedinci byly uloženy. Účelem dohledu je zajištění ochrany společnosti a snížení možnosti recidivy. Nezletilého pracovník odborně vede ve snaze zajistit, aby v budoucnu vedl řádný život.⁶

Podle § 4 zákona o sociálně právní ochraně dětí (dále jen SPO) jsou **orgány sociálně právní ochrany dětí** krajské úřady, obecní úřady obcí s rozšířenou působností, obecní úřady, Ministerstvo práce a sociálních věcí a Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí se sídlem v Brně. Mezi pracovníky oddělení sociálně – právní ochrany dětí (dále jen OSPOD) řadíme sociální pracovníce, kurátory pro mládež a pracovníky pro výkon náhradní rodinné péče (dále jen NRP).

Orgány činnými v trestním řízení jsou podle § 2 odst. 2 zákona č. 218/2003 o soudnictví ve věcech mládeže policejní orgány, státní zástupci a soudy pro mládež. **Soudem pro mládež** se rozumí zvláštní senát anebo v zákonem stanovených případech předseda takového senátu nebo samosoudce příslušného okresního, krajského, vrchního a Nejvyššího soudu.

Pojem **probace** je odvozena z latinského probare, což znamená zkouseti, ověřovati. V § 2 odst. 1 zákona o Probační a mediační službě (dále jen PMS) je probace definována jako *„organizování a vykonávání dohledu nad obviněným, obžalovaným nebo odsouzeným, dále jako kontrola výkonu trestů nespojených s odnětím svobody, včetně uložených povinností a omezení, sledování odsouzeného ve zkušební době podmíněného propuštění z výkonu trestu*

---

⁵ § 93 odst. 1 – 3 zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů

⁶ § 16 odst. 1 a 2 zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů

odněti svobody (dále jen TOS), dále individuální pomoc obviněnému a působení na něj, aby vedl řádný život, vyhověl soudem nebo státním zástupcem uloženým podmínkám a tím došlo k obnově narušených právních a společenských vztahů.“ Probace je tedy soubor činností a aktivit, které směřují k realizaci rozhodnutí státního zástupce nebo soudu. Probace není pouze souhrn sankčních opatření, ale rovněž rozmezí služeb, aktivit a činností, které PMS v souvislosti s výkonem „alternativ“ zajišťuje. Pod pojem probace lze také zařadit činnosti vykonávané před pravomocným rozhodnutím soudu nebo státního zástupce, jejichž cílem je příprava podkladů pro takové rozhodnutí.⁷

Mediace má svůj původ v latinském *medius*, *median*, což znamená v překladu např. střed, prostřední. Podle § 2 odst. 2 zákona o PMS se mediací rozumí *„mimosoudní zprostředkování za účelem řešení sporu mezi obviněným a poškozeným a činnosti směřující k urovnání konfliktního stavu a vykonávaná v souvislosti s trestním řízením. Mediace lze provádět pouze s výslovným souhlasem obviněného a poškozeného.*“ Jedná se tedy o neformální proces, který vede k urovnání konfliktu spojeného s konkrétním trestným činem a s tím související zprostředkování alternativního řešení trestní věci. Smyslem mediace je tedy zmírnění či urovnání konfliktů a zmírnění škod a následků spojených s trestným činem, ale také nalezení řešení, které umožní soudu nebo státnímu zástupci aplikovat bohatou škálu alternativ k potrestání, popřípadě k nepodmíněnému TOS. Mediace lze uplatnit i po pravomocném skončení trestní věci, jestliže vede k urovnání narušených vztahů a tím směřuje k naplnění zásad restorativní justice.⁸

Restorativní justice je přístup v pojetí spravedlnosti, ze kterého vychází činnost PMS. Zaměřuje se na oběti trestných činů, na jejich újmy a na potřeby poškozeného, ale také na odpovědnost pachatele za svůj čin. Celkově zapojuje a podporuje spolupráci mezi pachatelem, poškozeným a dalšími zainteresovanými institucemi. Preferuje řešení a výsledky založené na vzájemné dohodě zúčastněných.⁹

---

⁷ DOUBRAVOVÁ, Dagmar, Lenka OUŘEDNÍČKOVÁ, Pavel ŠTERN a Lukáš URBAN. *Příručka pro probaci a mediaci*. Praha: SPJ, 2001, s. 1.

⁸ Tamtéž, s. 2.

⁹ MATOUŠEK, Oldřich, Pavla KODYMOVÁ a Jana KOLÁČKOVÁ. *Sociální práce v praxi: Specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. Praha: Portál, 2005, s. 285.

Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů, nabyt účinnosti 1. ledna 2004. Byl jím upraven postup při řešení provinění, které spáchali lidé mladší než 18 let. Probační a mediační službě tak byla svěřena rozsáhlá působnost v rámci přípravy, uložení a zajištění výkonu trestních opatření. „S jeho zavedením došlo k zásadním změnám na poli stíhání mladistvých pachatelů.“¹⁰ Zákon nastolil nové přístupy v řešení antisociálního jednání mladých lidí.

Neusiluje o izolaci mladistvých od společnosti, ani prioritně o jejich potrestání, nýbrž o vytvoření podmínek pro odčinění a nápravu již spáchaných činů, o napravení socializačních procesů, které sehrály svou roli v páchání protiprávních činů a v neposlední řadě o zastavení delikventního chování mladistvého. Snaží se pomoci při nápravě provinění a při hledání sebe jako plnohodnotného člena lidské společnosti.

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů (zákon o SPO), je vodítkem pracovníků sociálně právní ochrany dětí, kteří jsou nedílnou součástí při pomoci vyřešení vzniklé nepříznivé situace u dětí a mladistvých. V dnešní společnosti patří zájem o blaho a řádnou výchovu dětí mezi nejdůležitější pilíře kvality života v dané společnosti. Základními dokumenty, které se k tomuto vztahují, jsou bezesporu Listina základních práv a svobod (Ústavní zákon č. 2/1993 Sb. ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb.) a Úmluva o právech dítěte (Sdělení č. 104/1991 Sb.). Zásadním dokumentem je pak zákon o sociálně právní ochraně dětí, který v §1 vymezuje sociálně právní ochranu dětí jako „ochranu práv dítěte na příznivý vývoj a řádnou výchovu, dále ochranu oprávněných zájmů dítěte, včetně ochrany jeho jmění a také působení směřující k obnovení narušených funkcí rodiny.“¹¹ V zákoně je uvedeno, že SPO dětí je prováděna bezplatně a každému dítěti bez ohledu na rozdílu, bez jakékoliv diskriminace podle rasy, barvy pleti, pohlaví, jazyka, náboženství, politického nebo jiného smýšlení, národnostního, etnického nebo sociálního původu.

SHRNUTÍ: Seznámili jsme se se základními odbornými pojmy, které budou v práci následně využity.

---

¹⁰CIBULKA, K. *Trestní právo – Advokát do kapsy*. Brno: Institut vzdělávání Sokrates, 2005, s. 50.

¹¹§ 1 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů

2 OSOBNOST DÍTĚTE

Kurátoři pro děti a mládež a probační úředníci úzce spolupracují s mladistvými klienty a dětmi. Tito pracovníci by měli mít pečlivě zmapovanou tuto cílovou skupinu, a to po stránce psychologické, sociologické, pedagogické a právní. Znalost těchto specifík je nedílnou součástí při pomoci dětem, které se ocitají v problémových situacích. Často jsou důvodem jejich vzniku problémy ve škole, v rodině a v úzkém sociálním prostředí, proto by se na děti mělo nahlížet z komplexního úhlu a spolupracovat nejen s dítětem samotným.

Dítě je charakterizováno jako jedinec od narození do 15 let života, přičemž právně se tato osoba nazývá nezletilec.¹² V tomto období se často objevují projevy sociálně patologického chování, kterými se budeme zabývat v závěru této kapitoly.

2.1 Dítě z hlediska vývojové psychologie

Není jednoduché charakterizovat po stránce vývojové psychologie osobnost dítěte tak, jak jej pojímá tato práce. Od narození se jedinec formuje a vyznačuje jistými změnami, podle kterých se ve vývojové psychologii vytvořily určité etapy. „*Vývoj osobnosti probíhá ve stádiích, jejichž pořadí je zákonité. Každé stádium předpokládá přípravu v předchozích stádiích a připravuje stádia následující.*“¹³ Setkáváme se s rozlišným dělením těchto etap dle různých autorů. V obecné rovině lze hovořit o období novorozeneckém, kojeneckém, dále o batolecím věku, předškolním období, období vstupu dítěte do školy, školním věku a z části o období dospívání neboli adolescenci.¹⁴ Je žádoucí, aby osobnost byla popsána především ve starším školním věku, neboť právě v tomto období často vznikají problémy, kvůli kterým se dítě dostane pod dohled probačního úředníka nebo je nad ním stanoven dohled soudu.

Charakteristika nezletilého v rámci etap vývojové psychologie je pojímáno více způsoby. Vývoj jedince není pouze růst, kvantitativní zvětšování a dovedností a schopností, emocí atd. Dochází při něm k výrazným změnám a jedinec prochází určitými stádii vývoje, která mají své zvláštnosti a znaky.¹⁵ Dítě je velmi ovlivněno nástupem do školy, jedná se

---

¹² HARTL, Pavel a Helena HARTLOVÁ. *Psychologický slovník*. Praha: Portál, 2000, s. 117

¹³ ČÁP, Jan. *Rozvíjení osobnosti a způsob výchovy*. Praha: ISV, 1996, s. 67.

¹⁴ LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. Praha: Grada, 1998, s. 7.

¹⁵ ČÁP, Jan. *Rozvíjení osobnosti a způsob výchovy*. Praha: ISV, 1996, s. 67

o důležitý sociální mezník v jeho životě. Seznámí se s novými pravidly, s vrstevníky a odstartuje tak novou životní fázi. Školní věk lze rozdělit do tří etap, tj. raný školní věk (6-7 let až 8-9 let), který je charakteristický změnou sociálního postavení a různými vývojovými proměnami, další období nazýváme střední školní věk (8-9 let až 11-12 let), zde se dítě připravuje na vstup do druhého stupně základní školy. Poslední etapou, která nás bude zajímat nejvíce, je **starší školní věk**, který je vymezen od 11-12 let do ukončení povinné školní docházky, tedy do 15 let.¹⁶

V našem kontextu lze rovněž hovořit o období dospívání. Jedná se o životní úsek, který je na jedné straně ohraničen prvními známkami pohlavního zrání (11-12 let), na straně druhé dovršením plné pohlavní zralosti (20-22 let). Rozdíl mezi dvanáctiletým a dvacetiletým je však značný, proto se toto období ještě dělí dále na dvě stadia. Prvním je **období pubescence**, které trvá od 11 do 15 let. Obsahuje *fázi prepuberty* (u dívek od 11 do 13 let, u chlapců se tato fáze dostavuje o 1-2 roky později) a *fázi vlastní puberty* (13-15 let). Druhým stadiem je období adolescence, které trvá zhruba od 15 až do 20-22 let.¹⁷ Pro naši potřebu je však důležité objasnit první období – pubescenci, popř. starší školní věk.

Vývoj základních schopností a dovedností je výrazný v tomto období života. Psychologové nazývají schopnostmi to, co z výkonu činí lepší než průměrné. Patří k získaným vlastnostem, které jedinec získává v průběhu svého individuálního vývoje, a to na základě výchovy a sebevýchovy.¹⁸ Dospívající získávají dovednosti, které vyžadují jemnou koordinaci, značnou sílu a hbitost. S tímto je spojen jejich výrazný zájem o sport a tím posílení jejich sebehodnocení v závislosti na úspěchu. Vyvíjí se i vnímání, zejména vizuální, se kterým je spojeno abstraktní myšlení. Méně nápadná změna je v rozvoji řeči, roste slovní zásoba, složitost stavby věty a výrazová schopnost. Celkový rozvoj motorických, percepčních a dalších dovedností vede k novým zájmům jako je četba, sport, hudba, filmy, divadlo apod. Jedinci se snadněji učí novému na základě poznání logických souvislostí, naproti tomu klesá dovednost memorování a mechanickému zapamatování.¹⁹

Od počátku pubescentního období dochází k velkému rozvoji **myšlení**. Děti dosahují vyššího stupně logických operací a objevuje se nový systém formálních operací. Jedinci jsou schopni pracovat s obecnějšími a abstraktnějšími pojmy, nalézají více alternativních řešení,

---

¹⁶ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie I – dětství a dospívání*. Praha: Karolinum, 2005, s. 239.

¹⁷ LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. Praha: Grada, 1998, s. 139.

¹⁸ KELNAROVÁ, Jarmila. *Psychologie I. díl: Pro studenty zdravotnických oborů*. Praha: Grada, 2010, s. 51.

¹⁹ LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. Praha: Grada, 1998, s. 145.

ověřují hypotézy a nespokojí se primárně pouze s jedním řešením. Jsou schopni vytvářet domněnky, které nejsou opřeny o reálnou skutečnost, a tak srovnává skutečné s pouze vymyšleným. Dospívající dokáže také přemýšlet o myšlení, vytvářet soudy a soudech. Výše uvedené má však za následek jedincovu kritičnost, nespokojenost a zklamání, jelikož jsou schopni srovnávat existující poměry s ideálním stavem, který si vytvoří se své myslí.²⁰

Zrání dětského organismu má za následek **emoční vývoj**. U jedinců dochází ke změně celkové reaktivity, zvýšení emoční stability a odolnosti vůči zátěži. Významný je rozvoj schopností chápat emoční prožitky – způsob interpretace emocí. To je závislé na osobní zkušenosti, dosažení určitého stupně kognitivních schopností a stupni vývojového zrání dítěte. Rovněž se rozvíjí emoční inteligence. Děti již rozumí svým pocitům a jsou schopné rozpoznat jejich intenzitu a trvání. Veškeré pocity hodnotí podle toho, jak by je hodnotili ostatní, například pocity strachu a úzkosti jsou chápány jako projevy selhání a děti se za ně mnohdy mohou stydět. Nezletilí se domnívají, že pocity mohou vnitřně ovládat a ty negativní se snaží potlačovat, jejich emoce jsou tedy vnitřně regulovány. Adaptaci na nové impulzy a školní prostředí usnadňuje emoční zralost a zkušenosti. Pak lze hodnotit a potvrdit kvality jedince v oblasti výkonu a sociální akceptace. V tomto období se také rozvíjí autoregulační mechanismy, které se projevují změnou postoje k určitým překážkám. S tím je spojen rozvoj sebekontroly, avšak ve školním věku je nutno, aby dítě bylo kontrolováno a vedeno dospělými.²¹

Obecně se soudí, že dospívající si má v důsledku vývoje svých duševních funkcí uvědomovat samo sebe. Vlastní „já“ se však teprve dotváří, bývají k němu přecitlivělí a nedůtkliví. Poznámky dotýkající se jejich nové lidské důstojnosti neunášejí, často všude vidí podceňování a ponižování. Děti objevují potřebu vlastní intimity, chtějí mít své city pro sebe, a pokud se jim rodiče snaží nabourat do jejich soukromí, často se to projevuje výkyvy nálad a uzavřením do sebe sama.²²

Socializace je nedílnou součástí v rozvoji jedince. Pojetí socializace se ztotožňuje s pojmem vývoj osobnosti. Probíhá po celý život jedince, ale v dětství a mládí je obzvláště důležitá.²³ Ve školním věku se rozvíjí vztahy s různými skupinami, které postupně diferencují role a postavení nezletilých. Pro rozvoj dětské osobnosti jsou významné tři oblasti – rodina,

---

²⁰ LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. Praha: Grada, 1998, s. 148.

²¹ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie I – dětství a dospívání*. Praha: Karolinum, 2005, s. 262-264.

²² MATĚJČEK, Zdeněk a Marie POKORNÁ. *Radosti a strasti: předškolní věk, mladší školní věk, starší školní věk*. Jinočany: H+H, 1998, s. 156.

²³ ČÁP, Jan. *Rozvíjení osobnosti a způsob výchovy*. Praha: ISV, 1996, s. 13.

škola a vrstevnická skupina. Rodina představuje bazální a emoční zázemí, ale zároveň ovlivňuje uplatnění dítěte, např. svými nároky na školní výkon a jeho hodnocením. Škola je významnou institucí, která rozvíjí sociální kompetence a způsoby chování. Vrstevnická skupina rozšiřuje vlastnosti a dovednosti užitečné pro život v lidské společnosti. S vrstevníky se dítě ztotožňuje a představují dostupný model chování a i výkonu.²⁴

U dospívajících dochází k osamostatňování se, rozšiřování a rozrůžňování sociálních vztahů, navazování vztahů i s jedinci opačného pohlaví. Zásadním krokem v životě je emancipace od rodiny. Každé dítě hledá různé způsoby, jak dosáhnout postupného stupně samostatnosti, aniž by ztratilo pozitivní vztah k rodičům. Změna chování je spíše vnější, uvnitř si ponechávají své základní hodnoty a postoje. Čím hlubší a méně konfliktní jsou vztahy mezi dětmi a rodiči, tím jednodušší je realizace procesu osamostatňování se. Nejčastěji bývá přemístění citových vztahů doprovázené hledáním rozdílů v názorech, postojích a chování rodičů. To má za následek časté kritiky a revolty proti rodičům. Jestli-že se dospívajícímu nepodaří uvolnit z přílišné závislosti na rodičích a zaměřit se na vrstevnické skupiny, pak může docházet k různým obtížím jako je nenávisť až přehnaná láska k nim.²⁵

Ve funkční rodině její členové projevují své kladné emoce vůči ostatním, umí o nich diskutovat a dítě se tak učí chápat vlastní i cizí emoční prožitky. Narušené vztahy v rodině je o tuto zkušenost připraví. Osobní problémy rodičů v takovém případě často převažují nad potřebami dětí, rodiče děti přehlíží a nedávají jim dostatečnou podporu a pochopení. Extrémem je pak rozpad rodiny, který pro děti představuje jistou ztrátu pocitu existence rodinného zázemí. Dysfunkční rodina tedy ztěžuje až narušuje formování a vývoj osobnosti jedince.²⁶

Jedna z nejvýznamnějších potřeb dospívajícího je potřeba kontaktu s vrstevníky. Jedná se o významnou socializační jednotku, která není institucionalizována, připouští velkou variabilitu v socializačním rozvoji, rozvíjí kompetence a rysy osobnosti. Dítě musí přijmout jistá pravidla dané skupiny, zároveň se však samo prosazuje a vytváří si místo v daném společenství. Role nejsou dané, jak je tomu v rodině, nýbrž o jistou prestiž a ideál dítě musí usilovat. Skupina je místem sdílení určitých životních zkušeností, společného řešení problémů, přijetí skupinových norem, ideálů a hodnot. Sounáležitost s vrstevníky děti učí solidaritě, spolupráci, sebeovládání, dovednostem sociální interakce a komunikace.²⁷

---

²⁴ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie I – dětství a dospívání*. Praha: Karolinum, 2005, s. 267.

²⁵ LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. Praha: Grada, 1998, s. 150.

²⁶ ČÁP, Jan. *Rozvíjení osobnosti a způsob výchovy*. Praha: ISV, 1996, s. 44.

²⁷ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie I – dětství a dospívání*. Praha: Karolinum, 2005, s. 292.

„Mladistvý snáze podléhá vlivu antisociální skupiny vrstevníků, jestliže vyrůstá v rodině se záporným postojem k dítěti, jestliže nemá možnost účasti ve společné činnosti skupiny vrstevníků se společensky adekvátními cíly a skupinovými vztahy, jestliže se v jeho dosavadním vývoji nezformovaly alespoň v elementární formě společensky akceptované zájmy, postoje a hodnotové orientace.“²⁸

Zprvu u dětí převažuje sklon vytvářet si skupiny složené z vrstevníků stejného pohlaví – tzv. skupinová izosexuální fáze. Jedince opačného pohlaví skupina odmítá, členy spojují navzájem společné zájmy a pocity sdružování se. V období vlastní puberty však dospívající pocítí potřebu intimního párového přátelství – individuální izosexuální fáze. Přátelství ve dvou je zcela odlišné než kamarádství ve skupině, oba jedinci mají vlastní osobní cenu a nejsou podřízeni rysům skupiny. V pubertě dochází k přechodné etapě, kdy se dospívající orientují na druhé pohlaví, avšak stále si udržují zázemí ve své primární skupině chlapců a dívek. Často jsou cílem posměšků, závistí, vtipkování apod. Později, u některých jedinců dříve, u jiných později, dochází k navazování skutečných vztahů s opačným pohlavím – heterosexuální fáze polygamní. Častým prvkem těchto vztahů bývá zvědavost a potřeba ujištění se o vlastní přitažlivosti a ceně. Dospívající mezi sebou koketují, flirtují, sexuálně fantazírují a teprve později se dostávají do fáze zamilovanosti.²⁹

2.2 Dítě z pohledu právního

Osobnost dítěte je v různých právních předpisech pojímána odlišně a je třeba tato vymezení specifikovat blíže.

V zákoně o soudnictví ve věcech mládeže je jasně stanovena terminologie osob dle dosažení věku v závislosti na spáchání trestného činu. Podle § 2 zákona č. 218/2003 se nazývá osoba, která spáchala trestný čin jinak trestný ještě před dovršením patnácti let, **dítě mladší patnácti let**.³⁰ O jeho činu hovoříme tedy jako o činu jinak trestném. Trestní odpovědnost začíná dnem, který následuje po dni patnáctých narozenin pachatele, protože teprve tehdy dovršila osoba patnáctý rok svého věku. Mladistvým se pak označuje osoba, která v době spáchání provinění dovršila patnáctý rok a nepřekročila osmnáctý rok svého věku. Pro tyto dvě skupiny se užívá nadřazený pojem **mládež**.

²⁸ ČÁP, Jan. *Rozvíjení osobnosti a způsob výchovy*. Praha: ISV, 1996, s. 129.

²⁹ LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. Praha: Grada, 1998, s. 151.

³⁰ § 2 zákona č. 218/2003 Sb, o soudnictví ve věcech mládeže, ve znění pozdějších předpisů

V Úmluvě o právech dítěte je dítě specifikováno jako každá **osoba, která je mladší osmnácti let**, pokud není podle právního řádu, který se na dítě vztahuje, stanovena zletilost dříve.³¹ Dle občanského zákoníku má pouze zletilá osobnost způsobilost k právním úkonům, tedy bere na sebe povinnosti a nabývá práva. Zletilosti jedinec nabývá dosažením osmnácti let. „*Nezletilí mají způsobilost jen k takovým právním úkonům, které jsou svou povahou přiměřené rozumové a volní vyspělosti odpovídající jejich věku.*“³² V zákoně o sociálně právní ochraně dětí je dítě označováno jako **nezletilá osoba**.³³ Podle jiných konvencí mezinárodních organizací (UNESCO, OSN) je za dítě považována osoba mladší osmnácti let.³⁴

Nad nezletilými dětmi je stanovena rodičovská zodpovědnost, kterou definuje zákon o rodině. Jedná se o souhrn práv a povinností, které jsou rodiče povinni dodržovat při péči o nezletilé dítě, při jeho zastupování a správě jeho jmění. Rodiče mají rozhodující úlohu ve výchově dítěte.³⁵ Avšak v jistých případech může být rodičovská odpovědnost omezena, jestliže to vyžaduje zájem na řádné výchově dítěte. Může tak učinit soud, pokud tak již neučinil orgán sociálně-právní ochrany dětí. V těchto případech jsou stanovena tato opatření, která může měnit nebo rušit pouze orgán, který je učinil:

- a) napomenutí nezletilého, rodičů nebo osoby, kteří narušují výchovu nezletilého
- b) stanovení dohledu nad nezletilým
- c) uložení omezení, které zabrání škodlivým vlivům na výchovu nezletilého.³⁶

2.3 Pedagogické hledisko

Osobnost nezletilého je třeba definovat i v rámci pedagogického hlediska. V této oblasti je dítě považováno za osobu v prvotní etapě života, a to od narození do období adolescence.³⁷ Hlavním důvodem je povinnost jedince navštěvovat školské zařízení, kde se žák formuje a utváří se jeho osobnost pod vlivem pedagogů, vrstevníků a výchovy. Škola je tedy jedním z důležitých socializačních činitelů jedince. Ovlivňuje žáka pozitivně, v jistých případech však i negativně.

³¹ článek 1 zákona č. 104/1991 Sb., o Úmluvě o právech dítěte, ve znění pozdějších předpisů

³² § 9 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

³³ § 2 odst. 1 zákona 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů

³⁴ MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce*. Praha: Portál, 2008, s. 47.

³⁵ § 31, 32 odst. 1 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů

³⁶ § 43 odst. 1, 2 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů

³⁷ MAREŠ, Jiří, Jan PRŮCHA a Eliška WALTEROVÁ. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 2009, s. 55.

Školní výchova

Škola, ve které se žák setkává s příznivými citovými vztahy a klimatem a s odpovídajícími způsoby vyučování, podporuje jeho učební a zájmové činnosti, rozvíjí jeho motivaci, schopnosti, emoční a charakterové aspekty osobnosti. Škola bez těchto pozitivních znaků nepodporuje příznivý vývoj dítěte nebo některých subsystémů jeho osobnosti, v krajních případech působí rušivě ve vývoji a formování osobnosti.³⁸

Mezi činitele, které ovlivňují žáka, patří **osobnost pedagoga** (jeho osobnost, stupeň odbornosti, didaktické dovednosti, přísnost, shovívavost), dále **samotné dítě** (jeho postoje, sociální zázemí, vztah k pedagogům a spolužákům) a v neposlední řadě **vnější vlivy** (vrstevníci, negativní zásahy rodiny, kontakt s patologickým prostředím, vlivy masmédií, rodina...³⁹).

Dítě tedy může být negativně ovlivňováno a může docházet k různým výchovným problémům. Za vznikem těchto problémů může stát celá řada příčin. Hlavním důvodem je **nepříznivý vztah mezi dětmi a pedagogem**. Pedagog může být nepřiměřeně přísný nebo benevolentní, náladový, ironizující, nespravedlivý apod. Tyto faktory narušují vztahy mezi žáky a učiteli a jsou způsobeny pedagogovou osobností. Další příčinou jsou **konflikty mezi dětmi ve třídě**, které vznikají, pokud je učitel řeší nespravedlivě, povrchně nebo je vůbec neřeší. Rovněž může docházet ke **konfliktu mezi dítětem a skupinou nebo třídou**. Tyto problémy jsou způsobeny především autoritativním postavením dítěte, dítětem v roli outsidera nebo oblíbence pedagoga. Mezi další faktory patří **strach z neúspěchu** (pocit křivdy, nedostatek uznání a ocenění) **citová deprivace dětí, vyhýbání se trestu a konflikt mezi žákem a rodiči**. Působení na děti je také ovlivněno přístupem pedagoga k trestům a pochvalám. Trest by měl být přiměřený k provinění i věku dítěte, předem promyšlený na základě ověřených informací, neměl by být odplatou a vést ke ztrátě důvěry mezi pedagogem a žákem. Naopak pochvala posiluje správné chování, je pro dítě motivací a výrazným prvkem v jeho sebehodnocení, také vnitřním pocitem úspěchu a prestiže. Pochvala by měla být udělena věcně, konkrétně a přiměřeně.⁴⁰

Spolupráce sociálních pedagogů a učitelů napomáhá řešení problémových situací žáků. Role sociálního pedagoga spočívá v pomoci a obhajobě práv a důstojnosti žáka, dále v jeho roli mediátora při konfliktech mezi žáky a rodiči, koordinátora s veřejnou správou,

---

³⁸ ČÁP, Jan. *Rozvíjení osobnosti a způsob výchovy*. Praha: ISV, 1996, s. 48.

³⁹ SLOMEK, Zdeněk. *Etopedie*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2010, s. 79.

⁴⁰ Tamtéž, s. 79, 80.

iniciátora spolupráce s výchovně-vzdělávacími organizacemi a organizátora volnočasových aktivit a projektů.⁴¹

V českém školství je edukace žáků s rizikovým chováním zajišťována v systémech škol hlavního proudu vzdělávání a ve školských zařízeních pro ústavní a ochrannou výchovu. Externí poradenství, intervence a podpora těmto žákům je poskytována pedagogicko-psychologickými poradnami (vyhláška č. 75/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských zařízeních) a středisky výchovné péče (zákon č. 109/2004 Sb., o výkonu ústavní nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů v platném znění).⁴²

Základní vzdělávání (primární a nižší sekundární vzdělávání)

Základní vzdělávání je upraveno ve školském zákoně, který byl schválen v roce 2004 a v platnost vstoupil dne 1. 1. 2005. Od roku 1996 činí délka povinné školní docházky i základního vzdělávání devět let.⁴³

Děti ve věku povinné školní docházky (6-15 let) navštěvují převážně základní školu, která má dva stupně. První stupeň tvoří 1. až 5. ročník a druhý stupeň 6. až 9. ročník. Žáci, jejichž rodiče o to požádají a kteří splní podmínky přijímacího řízení, mohou plnit povinnou školní docházku na víceletém gymnáziu, popř. na osmileté konzervatoři. Základní vzdělávání následuje po předškolním vzdělávání a je úzce spojeno s výchovou v rodině. Žákům poskytuje rozvoj klíčových kompetencí, náhled na praktické vědomosti a základ všeobecného vzdělání.⁴⁴

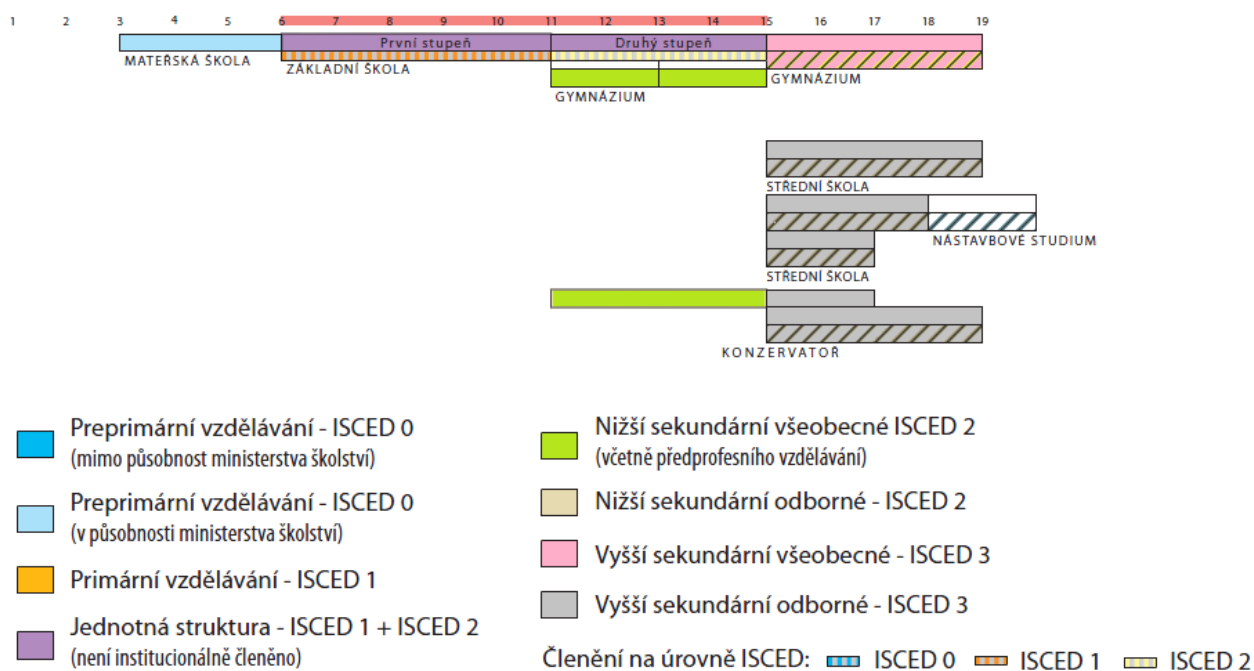
---

⁴¹ KRAUS, Blahoslav a Věra POLÁČKOVÁ. *Člověk-prostředí-výchova: K otázkám sociální pedagogiky*. Brno: Paido, 2001. ISBN 80-7315-004-2, s. 192.

⁴² VOJTOVÁ, Věra. *Úvod do etopedie: texty k distančnímu vzdělávání*. Brno: Paido, 2008, s. 29.

⁴³ § 36 odst. 1 zákona 561/2004 Sb., školský zákon, ve znění pozdějších předpisů

⁴⁴ MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY. *Systém vzdělávání v ČR: Struktura systému vzdělávání a odborné přípravy v České republice 2009/2010* [online]. 2006-2012 [cit. 2012-04-01]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/system-vzdelavani-v-cr>.

Obrázek č. 1: Struktura systému vzdělávání v České republice

2.4 Sociálně patologické projevy chování

Sociální patologie označuje všechny jevy, které jsou společensky nežádoucí. Zahrnuje sankciované formy a podoby deviantního chování a také hledání příčin jejich vzniku. Označení pro „patologické“ chování je dáno společností, která určuje co je a není normální. Pojem normálnost je v této rovině označením pro něco obvyklého, průměrného, typického, ideálního, přirozeného.⁴⁵

Sociálně patologické jevy jsou také označovány jako sociální deviace nebo sociálně negativní jevy. Jsou velmi významným problémem současné společnosti, především u mládeže.

*„Jsou to poruchy, které se vyznačují určitou **hromadností výskytu, stabilitou a rozšířeností při stejných sociálních podmínkách.** Jednak takové, které nepochybně jsou **závadné, ale samy o sobě nejsou trestné,** např. útěky z domova, alkoholismus, nealkoholová toxikomanie, chorobné hráčství, prostituce, účast na činnosti extrémistických skupin,*

⁴⁵ VYKOPALOVÁ, Hana. *Sociálně patologické jevy v současné společnosti*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2002, s. 9.

*závadových part a problémových sekt, projevy vandalství, jednak i takové, které naplňují skutkovou podstatu trestných činů, tj. klasické kriminální jednání, včetně dětské delikvence, na kterou pro nízký věk pachatelů nelze reagovat prostředky trestního práva.*⁴⁶

Psychický vývoj dítěte závisí na mnoho faktorech. Jedná se především o genetické dispozice a působení různých složek prostředí, především sociálních. Dovolují si tvrdit, že v tomto smyslu je nejvýznamnějším faktorem rodina, jelikož její základní funkcí je uspokojování základních potřeb dítěte. „*Přestože je vliv rodiny ve značné míře pro psychický vývoj určující, nelze opomenout skutečnost, že i dítě je aktivním činitelem, který již od počátku spoluvytváří charakter sociálního působení, v mezích daných individuálními rysy tohoto prostředí.*“⁴⁷

Příčiny sociálně patologického chování nezletilých

Součástí moderní společnosti je výskyt sociálně patologických jevů. Ty se dynamicky rozšiřují, jsou proměnlivé a závislé na místě výskytu a podobě, avšak jejich příčiny se v historickém aspektu příliš nemění.

Patologické a deviantní chování vzniká ve vztahu ke společnosti a ve skutečnosti je důsledkem působení řady různých biopsychosociálních faktorů, které působí v inkriminovaném čase ve vzájemné interakci. Příčiny vzniku sociálně patologických jevů jsou tedy multifaktoriální. V souvislosti s tímto došlo v teorii příčin vzniku sociální patologie ke třem základním přístupům:

- teorie, která předpokládá existenci určitých typů lidí, kteří mají tendenci volit chování mimo společenské normy.
- teorie situační, která předpokládá, že určité sociální situace navozují možnost vzniku a rozvoje sociální deviace (takového chování se může dopustit kdokoliv)
- teorie konjunktivní, ve které se jedná o kombinaci obou předchozích přístupů. Tzn., že v určitých situacích se bude určitý typ lidí chovat určitým způsobem.⁴⁸

Podle Herbert C. Quay je užitečné při zkoumání sociopatologického chování, jeho příčin a tedy i vhodného přístupu rozlišovat různé podskupiny delikventní mládeže vykazující

---

⁴⁶ MAREŠOVÁ, Alena. *Sociálně patologické jevy u mládeže a návrh opatření k omezení jejich vzniku*. Praha: Kufr, 1997. Institut pro kriminologii a prevenci, s. 2.

⁴⁷ VÁGNEROVÁ, Marie. *Abnormální vývoj osobnosti jako následek negativního působení*. Praha: SPN, 1987, s. 5.

⁴⁸ FISCHER, Slavomil a ŠKODA Jiří. *Sociální patologie: analýza příčin a možnosti ovlivňování závažných sociálně patologických jevů*. Praha: Grada, 2009, s. 28.

stejnou či podobnou charakteristiku. Samotný projev delikventního chování totiž z psychologického nebo sociologického hlediska nic nevyovídá o široké škále možných příčin těchto projevů. Autor uvádí, že by proto nemělo být cílem zkoumat delikventy jako celek, ale například rozlišovat socializované a asociální delikventy. Zatímco u první zmíněné skupiny výzkumy ukazují jako nejčastější příčinu delikventního chování vliv vnějšího prostředí, u druhé skupiny jsou důvodem fyziologické poruchy osobnosti.⁴⁹

Obecně lze říci, že mezi hlavní rizikové faktory, které jsou typické především pro vznik sociálně patologického chování u mládeže, patří především „*negativní jevy v rodině, ve škole, nevhodný způsob využívání volného času mládeže, problémy spojené se zaměstnáváním mládeže, negativní jevy ve společnosti a nedostatečná ochrana mládeže před takovými jevy, před kriminální nákazou, nedostatečnou trestněprávní ochranou mládeže, neúčinnou mravní, etickou a právní výchovou, malou účinnost uplatňovaných sankčních a preventivních opatření*“.⁵⁰ Pokud se ale jedná o individuální faktory, je třeba zmínit psychické zvláštnosti podmíněné věkem, projevy generačních protestů, odmítání autorit, individuální zvláštnosti podmíněné geneticky, chorobou nebo duševní poruchou, poruchy socializace jako výsledek závadového blízkého sociálního prostředí včetně negativního skupinového působení. V posledních letech však dochází k velkému nárůstu sociálně patologického chování dětí a mladistvých a důsledkem jsou nové negativní jevy v rodině. Jedná se o výrazně snížený dohled nad dětmi, který je způsobený především nedostatkem času rodičů z důvodu zaměstnání, dále velké finanční možnosti v některých rodinách vedoucích ke vzniku tzv. „zlaté mládeže“, nebo naopak snížení životní úrovně v některých rodinách a s tím spojené nelegální zaměstnávání dětí.

Vybrané projevy sociálně-patologických jevů u dětí a mladistvých

Sociálně-patologické projevy dělíme dle agresivnosti na agresivní a neagresivní. U neagresivních poruch dochází k porušování sociálních norem, avšak jedincovo jednání a chování neobsahuje prvky agrese. Mezi takovéto projevy řadíme lhaní, útěky, toulání a abúzus různých látek. Naopak u agresivních sociálně-patologických projevů jedinec porušuje sociální normy, avšak často mají násilnou podobu a jsou spojeny s omezováním základních práv ostatních. Typickým projevem těchto jedinců je neschopnost empatie,

---

⁴⁹ QUAY, Herbert C. *Handbook of Juvenile Delinquency*. Miami: John Wiley & Sons, 1987, s. 118.

⁵⁰ MAREŠOVÁ, Alena. *Sociálně patologické jevy u mládeže a návrh opatření k omezení jejich vzniku*. Praha: Kufř, 1997. Institut pro kriminologii a prevenci, s. 5.

výrazný egoismus, nedostatek sebeovládání a omezená míra pocitu viny. Jedná se například o agresivní jednání vůči druhým, vandalismus, násilí, krádeže a šikanu.⁵¹ Základní opatření užívaná k omezení vzniku a rozšíření sociálně patologický jevů u mládeže jsou uvedeny v příloze č. 1.

Lhaní je velmi častým projevem negativního chování u dětí a mládeže. Sledovaným výsledkem lhaní je osobní prospěch nebo poškození druhých osob. Ve školním prostředí lhaní nesmí být opomíjeno, jelikož může být signálem pro další negativní vývoj dítěte.⁵²

Dle vývojové úrovně jedince rozlišujeme různé typy lži. *Konfabulace* neboli smyšlenka je typická pro děti předškolního věku. Nejedná se v podstatě o poruchu chování, vzniká totiž záměnou vzpomínek nebo fantazijními představami. *Lež bájivá* patří také mezi lži, za které by dítě nemělo být trestáno, jelikož chybí účelnost. Děti si vymýšlí nepravdivé příběhy a snaží se tak dosáhnout atraktivnosti. Naopak *lež pravdivá* je účelná a dítě se snaží touto lží něčeho dosáhnout. Posuzuje se z hlediska četnosti výskytu, dále situací, kdy dítě lže a osob, kterým lže. V zátěžových situacích se setkáváme se lží obrannou, kterou dítě využívá, protože tyto situace neumí řešit jinak.

V případech, kdy si děti uvědomují pojem vlastnictví a dokážou rozeznat „moje věc“ a „cizí věc“, jedná se o **krádež** záměrnou. Krádež u dětí musíme posuzovat z několika hledisek, a to místo krádeže, způsob a její motiv. Příležitostné a neplánované krádeže mohou být projevem nějaké aktuální potřeby, avšak předem připravené krádeže, zejména u dětí ve starším školním věku, jsou velmi závažné. Prognóza je tím nepříznivější, čím je dítě mladší. Odhalené krádeže velice ovlivňují další sociální vývoj dítěte a na řešení příčin bývá často pozdě.⁵³ Důvodů, které vedou ke krádežím, může být mnoho. Jedinec se ztotožní s naučeným chováním v rodině, které je považováno za normální. Dalším důvodem může být jedincova seberealizace, kdy se chce dítě stát členem sociální skupiny. Toto chování je úzce spjaté s psychickou deprivací v rodině, jedinec tak v partě hledá útěchu. Velmi častou motivací pro krádež jako sekundární problém je zneužívání a závislost na psychoaktivních látkách. Způsob

---

⁵¹ SLOMEK, Zdeněk. *Etopedie*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2010, s. 24.

⁵² ŠKODA, Jiří a FISCHER Slavomil. *Speciální pedagogika: edukace a rozvoj osob se somatickým, psychickým a sociálním znevýhodněním*. Praha: Triton, 2003, s. 136.

⁵³ SLOMEK, Zdeněk. *Etopedie*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2010, s. 25.

řešení dětské krádeže se pohybuje na škále od běžného trestu (domluva, důtka) až po zařízení ochranné výchovy.⁵⁴

U starších dětí se nejčastějším objektem krádeží stávají jízdní kola, alkohol, automobily, mobilní telefony apod. Nikdy by nemělo dojít k potrestání jedince, aniž by nebyl znám motiv.⁵⁵

Vandalismus se vyznačuje logicky nevysvětlitelným ničením různých věcných hodnot, přičemž cílem jedince je pouze radost z ničení. Vandalismus se vyskytuje jen zřídka u dospělých a je typický pro mladistvé a děti školního věku. Stejně tak se vzácně vyskytuje u dívek, většinou se těchto akcí účastní chlapci. Motivací těchto jedinců je seberealizace a pocit uznání ostatních jedinců v partě. Adolescentní vandalové ničí dostupné věci a zařízení, např. hřbitovy, kostely, čekárny apod. Motivem může však být i vzpoura proti společnosti, když se jedinec snaží dát najevo, že nesouhlasí se současným společenským děním, dále závist nebo zloba (např. poničení automobilu). Jedinec si sám dokazuje, že má sílu a moc a dokáže rozhodovat samostatně o svém jednání.⁵⁶

Šikana je velmi závažný problém v současné společnosti. Šikanu není jednoduché definovat. Jednou ze základních znaků šikany je snaha ubližovat a dostat pod tlak osobu slabší. Šikanování zahrnuje prvky negativní a škodlivé druhým a zpravidla se jedná o vztah nevyrovnaný mezi obětí a pachatelem v rámci postavení ve stejné formální skupině.⁵⁷

Šikana je jakékoliv chování, jehož cílem je ponižít, ublížit, ohrozit či zastrašit jiného jedince nebo skupinu lidí. Mezi hlavní rysy šikany patří opakování útoků, nepoměr sil mezi pachatelem a obětí a zjevný úmysl ublížit. Znakem šikany je věková neomezenost, avšak nejvíce závažná je u dětí. Její následky na duševním i tělesném zdraví mohou být velmi závažné.⁵⁸

Šikany se dopouštějí osoby egoistické, neschopné soucitu a se sklonem k agresivitě. Oběťmi se stávají většinou osoby, které se liší od dané skupiny (např. fyzickým vzhledem,

---

⁵⁴ ŠKODA, Jiří a FISCHER Slavomil. *Speciální pedagogika: edukace a rozvoj osob se somatickým, psychickým a sociálním znevýhodněním*. Praha: Triton, 2003, s. 137.

⁵⁵ MARTÍNEK, Zdeněk. *Agresivita a kriminalita školní mládeže: druhy agresí, přístupy k agresivnímu chování, poruchy chování, šikana*. Praha: Grada, 2009, s. 96.

⁵⁶ SOCHŮREK, Jan. *Vybrané kapitoly ze sociální patologie: II. díl, Sociálně-patologické jevy*. Liberec: Technická univerzita, 2001, s. 9.

⁵⁷ SMITH, Peter, Debra PEPLER a Ken RIGBY. *Bullying in schools: how successful can interventions be?*. New York: Cambridge University Press, 2004, s. 5.

⁵⁸ ŠVARCOVÁ, Eva. *Vybrané kapitoly z etopedie a sociální patologie*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2009, s. 72.

handicapem, podivným chováním). Často se stává, že oběť se snaží identifikovat s pachatelem, kopíruje jeho chování a tím se brání.⁵⁹ Šikana je buď skrytá, nebo zjevná. Skrytá šikana neboli ostrakizmus je nejběžnějším druhem šikany. Projevuje se vyčleněním oběti ze skupiny, slovní šikanou a sociální izolací. Do zjevné šikany řadíme fyzické násilí a ponižování, psychické vydírání a ponižování a materiální násilí. Oběť toto násilí může buď pasivně snášet, nebo se brání degradující aktivitou vůči agresorovi. Ve zdravém kolektivu, kde je převaha silných osobností, šikana nemá šanci.⁶⁰

Záškoláctví je velmi závažný problém u dětí školního věku, je-li pravidelně opakováno. Příčinu můžeme hledat ve škole, v rodině nebo v osobnosti dítěte. Dítě může mít nechuť ke školní práci, strach ze školy, strach z učitele, může vzniknout porucha mezi vztahy dětí ve třídě apod. Záškoláctví vyvolává další přestupky jako je lhaní, podvádění, útěky a také může být výrazem neschopnosti a neochoty přijímat povinnosti.⁶¹

Záškoláctví dělíme na impulzivní nebo účelné. V prvním případě dítě reaguje náhle, nepromyšleně, nebo odejde z průběhu vyučování. Toto záškoláctví může trvat až několik dnů a dítě je pak ze strachu z následků často opakuje. Naopak plánované záškoláctví je předem odůvodněné. Mladistvý nebo dítě se chtějí vyhnout pouze zkoušení, písemné práci, neoblíbenému předmětu nebo vyučujícímu.⁶²

Problematika závislostí je u dětí značným negativním jevem. Velmi častou se v dnešní době u dětí školního věku stává drogová problematika. Jedná se o psychickou i fyzickou závislost na nějaké látce, která ovlivňuje duševní i fyziologickou stránku dítěte. Příčinou užívání drogy může být úzkost, strach, pocit méněcennost, prázdnoty, avšak rovněž pocit nevytíženosti, nudy a zvědavosti. Sociálním problémem dětí závislých je odmítání společnosti, nízký sociální status. V těchto případech je recidiva pravděpodobná.

Chování u dětí požívajících drogu je velmi nápadné, jsou nesoustředěné a často je jejich chování manipulativní, ztrácejí sebekontrolu a sami nevěří, že jsou ovlivňovány. Rodiče se často ptají „proč mé dítě začalo brát drogu“, „proč jsem to nepoznal dříve“, „jak se rychle vyléčí“ apod. Odpověď se nehledá snadno, příčiny mohou být multifaktoriální. Mezi hlavní

---

⁵⁹ MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce*. Praha: Portál, 2008, s. 223.

⁶⁰ ŠVARCOVÁ, Eva. *Vybrané kapitoly z etopedie a sociální patologie*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2009, s. 77.

⁶¹ SLOMEK, Zdeněk. *Etopedie*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2010, s. 22.

⁶² MARTÍNEK, Zdeněk. *Agresivita a kriminalita školní mládeže: druhy agresí, přístupy k agresivnímu chování, poruchy chování, šikana*. Praha: Grada, 2009, 152 s. 97.

příčiny však patří nízké sebevědomí, nedostatečná vůle, tlak ze strany vrstevnické skupiny, úzkost a strach, nízké sociální postavení rodiny, dispozice dítěte k takovému chování.⁶³

V České republice není povoleno konzumování alkoholu dětem mladším 18 let. Podání alkoholu jakýmkoliv způsobem před touto hranicí je považováno za trestný čin, pro který může být potrestán kdokoliv včetně rodičů.

Alkohol je častou příčinou vzniklých problémů v chování dětí a mladistvých. Jedná se o nejrozšířenější a nejvíce dostupnou psychoaktivní látku v našem sociokulturním prostředí. Přes své negativní důsledky je zneužíván při formálních i neformálních okolnostech. Hlavním důvodem jsou následky požití, jedná se především o pocit uvolnění, zlepšení nálady a zvyšuje pocit sebejistoty.⁶⁴ Pro děti a mladistvé je užívání alkoholu a ostatních drog mnohem nebezpečnější, než u dospělých. Čím mladší jedinci alkohol užívají, tím je pravděpodobnější možné riziko užívání jiných látek v pozdějším věku.

SHRNUTÍ: Kurátoři pro děti a mládež a probační úředníci úzce spolupracují s dětmi, a proto je nutné znát osobnost dítěte z více hledisek. V trestním právu jsou tyto jedinci považováni za osoby mladší patnácti let. V pojetí vývojové psychologie jsou zařazeni v rámci kontextu této práce do období staršího školního věku. Ten jsme charakterizovali a popsali podrobněji, přičemž jsme se nejvíce zaměřili na socializaci jedince. Na dítě jsme nahlíželi také jako na osobu, která je součástí povinné školní docházky, objasnili jsme aspekty školní výchovy a možné problémy, které se z pedagogického hlediska vyskytují u těchto jedinců. Sociální patologie se zabývá nežádoucím chováním jedinců, přičemž je nutné se podrobněji zabývat konkrétními sociálně-patologickými jevy a jejich příčinami, které se u dětí vyskytují.

---

⁶³ OTTOMANELLI, Gennaro. *Children and addiction*. Westport, CT: Praeger, 1995, s. 10.

⁶⁴ ŠKODA, Jiří a FISCHER Slavomil. *Speciální pedagogika: edukace a rozvoj osob se somatickým, psychickým a sociálním znevýhodněním*. Praha: Triton, 2003, s. 149.

3 KURÁTOR PRO DĚTI A MLÁDEŽ

V dnešní společnosti patří zájem o blaho a řádnou výchovu dětí mezi nejdůležitější pilíře kvality života. Sociálně-právní ochrana dětí (dále jen SPOD) je hlavní nástroj při pomoci dětem v nepříznivých situacích. Nežádoucí chování dětí je jedním z důvodů, proč se stávají klienty sociálních kurátorů pro děti a mládež. Jejich úkolem je pomáhat těmto jedincům, nacházet různá řešení a východiska a spolupracovat s dalšími orgány. Působení kurátora pro děti a mládež vyžaduje mnohé schopnosti a dovednosti pracovníků, jejich osobní předpoklady, ale také znalost legislativy, o kterou se při práci opírají.

3.1 Sociálně právní ochrana dětí

Sociálně právní ochrana dětí je v §1 vymezena jako ochrana práv dítěte na příznivý vývoj a řádnou výchovu, dále ochranu oprávněných zájmů dítěte, včetně ochrany jeho jmění a také působení směřující k obnovení narušených funkcí rodiny.⁶⁵

„Sociálně právní ochrana dětí vyjadřuje rozmanitou činnost, jejímž základem je snaha poskytnout ochranu jedné z nejzranitelnějších společenských skupin – dětem.“⁶⁶

Sociálně právní ochranu dětí zajišťují orgány sociálně-právní ochrany dětí, jimiž jsou od roku 2001 krajské úřady a od roku 2003 obecní úřady obcí s rozšířenou působností a dále obecní úřady, Ministerstvo práce a sociálních věcí a Úřad pro mezinárodně právní ochranu dětí.⁶⁷ Orgány jsou realizovány jako součást odborů sociálních věcí.

„Sociálně-právní ochrana dítěte představuje zajištění práva dítěte na život, jeho příznivý vývoj, na rodičovskou péči a život v rodině, na identitu dítěte, svobodu myšlení, svědomí a náboženství, na vzdělání, zaměstnání, zahrnuje také ochranu dítěte před jakýmkoliv tělesným či duševním násilím, zanedbáváním, zneužíváním nebo vykořisťováním. Ochrana dítěte, která je širším pojmem než sociálně-právní ochrana, tak zahrnuje ochranu rozsáhlého souboru práv a oprávněných zájmů dítěte, a je proto upravena v různých právních odvětvích a v právních předpisech různé právní síly. Tvoří tak předmět činnosti celé řady orgánů, právnických a fyzických osob, a to v závislosti na jejich působnosti. Ochrana dítěte

⁶⁵ § 1 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů

⁶⁶ KAHOUN, Vilém. *Vybrané kapitoly k sociální práci: sociální práce II.* Praha: Triton, 2007, s. 11.

⁶⁷ ŠPECIÁNOVÁ, Šárka. *Právní manuál pro sociálně-právní ochranu dětí: [včetně 55 vzorů podání a rozhodnutí]*. Praha: Linde, 2005, s. 4.

*a zajišťování jeho práv se promítá do právních předpisů v oblasti rodinněprávní, sociální, školské, zdravotní, daňové, občanskoprávní, trestní apod., a z toho také vyplývá okruh subjektů, které ji realizují. Z této skutečnosti je zřejmé, že právní úpravu ochrany dítěte nelze zahrnout do jediného právního předpisu.*⁶⁸

Pro účely SPOD se dítětem rozumí nezletilá osoba. Zletilosti nabývá až dovršením osmnáctého roku věku. **Cílovou skupinou** jsou děti, jejichž rodiče zemřeli, nebo neplní povinnosti plynoucí z rodičovské zodpovědnosti, nevykonávají nebo zneužívají práva plynoucí z rodičovské zodpovědnosti, nebo které byly svěřeny do výchovy jiné fyzické osoby než rodiče, pokud tato osoba neplní povinnosti plynoucí ze svěřeni dítěte do její výchovy. Dále děti, které vedou zahálčivý nebo nemravný život spočívající zejména v tom, že zanedbávají školní docházku, nepracují, i když nemají dostatečný zdroj obživy, požívají alkohol nebo návykové látky a žíví se prostitutí. Ochrana se zaměřuje také na děti, které spáchaly provinění (ve věku 15-18 let), na děti mladší 15 let, které spáchaly čin jinak trestný nebo opakovaně nebo soustavně páchají přestupky nebo jinak ohrožují občanské soužití. Kromě toho také děti, které se opakovaně dopouští útěků od rodičů nebo jiných fyzických nebo právnických osob odpovědných za výchovu dítěte, dále na kterých byl spáchán trestný čin ohrožující život, zdraví, jejich lidskou důstojnost, mravní vývoj nebo jmění, nebo je podezření ze spáchání takového činu a pokud tyto skutečnosti trvají po takovou dobu nebo jsou takové intenzity, že nepříznivě ovlivňují vývoj dětí nebo jsou anebo mohou být příčinou nepříznivého vývoje dětí.⁶⁹

Osoby odpovědné za výchovu dítěte jsou fyzické nebo právnické osoby, kterým bylo dítě svěřeno do výchovy rozhodnutím příslušného orgánu.⁷⁰

3.2 Legislativní zakotvení SPOD

Sociálně-právní ochrana dětí je legislativně upravena samostatně. Při uplatňování kompetencí kurátorů pro děti a mládež je však nutné vycházet z dalších právních norem. Zde je uveden podklad jejich činnosti:

- zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů

---

⁶⁸ MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. *Sociálně-právní ochrana dětí – obecný úvod* [online]. 2009 [cit. 2012-05-15]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/7242>.

⁶⁹ § 6 odst. 1 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů

⁷⁰ § 6 odst. 2 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů

- zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů
- zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů.
- zákon č. 104/1991 Sb., o Úmluvě o právech dítěte, ve znění pozdějších předpisů
- zákon č. 40/1964 Sb., Občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
- zákon č. 109/2002 Sb., o ústavní a ochranné výchově, ve znění pozdějších předpisů

Klíčovým dokumentem je nepochybně **Úmluva o právech dítěte** (Sdělení č. 104/1991 Sb.). Tento dokument je nejširěji ratifikovaná smlouva o lidských právech v dějinách. Byla jednomyslně přijata valným shromážděním OSN 20. listopadu 1989. Dne 26. ledna 1990 byla otevřena k podpisu, kdy ji ratifikovalo všech 191 zemí světa (kromě dvou států, těmi jsou Spojené státy americké a Somálsko). Česká a Slovenská federativní republika podepsala Úmluvu dne 30. září 1990 a 6. února 1991 nabyla účinnosti. Úmluva je zásadním dokumentem v systému mezinárodní ochrany dítěte. Její jedinečnost pramení také z faktu, že je jediným právním nástrojem mezinárodní ochrany, který čítá celý soupis lidských práv – občanská, politická, hospodářská, sociální a kulturní práva dětí.⁷¹

Úmluva je rozdělena do několika podkapitol (viz příloha č. 2) a obsahuje čtyři základní principy: zákaz diskriminace, nejlepší zájem dítěte, právo na život a přežití, rozvoj a názor dítěte.

S Úmluvou o právech dítěte je spojený **UNICEF**, který sleduje plnění jejich cílů a zároveň usiluje o to, aby práva dětí byla uznávána jako trvalé etické principy a mezinárodní standardy chování k dětem. Byl zřízen Valným shromážděním OSN, aby zastával ochrany práv dětí a napomáhal uspokojit jejich základní potřeby.⁷²

Dalším právním předpisem je **zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů**. Tento zákon řadíme mezi předpisy veřejnoprávní povahy, přičemž jeho hlavním obsahem je zejména úprava činnosti orgánů veřejné správy – orgánů sociálně právní ochrany dětí. Tato procesněprávní úprava je však úzce propojena

---

⁷¹ DAVID, Roman. *Práva dítěte: Úmluva o právech dítěte a její charakteristika, mezinárodní ochrana práv dítěte a další dokumenty. Rodina a základy rodinného práva*. Olomouc: Olomouc, 1999, s. 10.

⁷² Tamtéž, s. 110.

s hmotněprávní úpravou, která je obsažena zejména v zákoně o rodině, ale rovněž v předpisech trestního práva, medicínského práva a školských právních předpisech.⁷³ Zákon je vodítkem pracovníků sociálně právní ochrany dětí, kteří jsou nedílnou součástí při pomoci vyřešení vzniklé nepříznivé situace u dětí a mladistvých.

Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů, je dalším nástrojem sociálních pracovníků, kteří úzce spolupracují s dětmi. Tento zákon nabyl účinnosti 1. ledna 2004. Byl jím upraven postup při řešení provinění, které spáchali lidé mladší než 18 let. „*S jeho zavedením došlo k zásadním změnám na poli stíhání mladistvých pachatelů.*“⁷⁴ Zákon nastolil nové přístupy v řešení antisociálního jednání mladých lidí.

Neusiluje primárně o izolaci mladistvých od společnosti, ani o jejich potrestání, nýbrž o vytvoření podmínek pro odčinění a nápravu již spáchaných činů, o napravení socializačních procesů, které sehrály svou roli v páchání protiprávních činů a v neposlední řadě o zastavení delikventního chování mladistvého. Snaží se pomoci při nápravě provinění a při hledání sebe jako plnohodnotného člena lidské společnosti.

Zákon o rodině je základní právní předpis, který upravuje oblast českého rodinného práva. Vztahuje se k problematice manželství, vyživovací povinnosti a úpravě styku rodičů a prarodičů s dětmi. Všechny tyto oblasti se dotýkají nezletilých dětí, proto je povinnost kurátora pro mládež orientovat se rovněž v tomto pramenu jako nástroj pro pomoc rodinám s nezletilými dětmi. Na prvním místě je zájem dítěte, avšak mnohdy před soudem dochází ke střetu zájmů a zde jsou sociální pracovníci určeni kolizními opatrovníky. „*Nemůže-li být opatrovníkem ustanovena fyzická osoba, ustanoví soud opatrovníkem zpravidla orgán sociálně-právní ochrany dětí.*“⁷⁵ V § 43 tohoto zákona jsou vymezená opatření, která je možno uložit rodičům a dětem. „*Vyžaduje-li to zájem na řádné výchově dítěte, může soud, neučinil-li tak orgán sociálně-právní ochrany dětí, učinit tato opatření: napomene vhodným způsobem nezletilého, jeho rodiče a osoby, kteří narušují jeho řádnou výchovu; stanoví nad nezletilým dohled a provádí jej za součinnosti školy, občanských sdružení v místě bydliště nebo na pracovišti; uloží nezletilému omezení, která zabrání*

---

⁷³ ŠPECIÁNOVÁ, Šárka. *Právní manuál pro sociálně-právní ochranu dětí: [včetně 55 vzorů podání a rozhodnutí]*. Praha: Linde, 2005, s. 3.

⁷⁴ CIBULKA, Karel. *Trestní právo – Advokát do kapsy*. Brno: Institut vzdělávání Sokrates, 2005, s. 50.

⁷⁵ § 37 odst. 2 zákona č. 1963/94 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů

škodlivým vlivům na jeho výchovu, zejména návštěvu podniků a zábav pro nezletilého vzhledem k jeho osobě nevhodných.⁷⁶

3.3 Systém práce kurátora pro děti a mládež

Velmi důležitá a stěžejní je pomoc kurátorů pro mládež, kteří se jako pracovníci sociálně právní ochrany dětí specializují na děti a mladistvé. Dříve sociální kurátoři z hlediska organizační struktury patřili do oddělení péče o rodinu a děti v rámci okresních úřadů, dnes jsou však pracovníky oddělení sociální prevence a sociálně právní ochrany.

Jejich práce je zaměřena na závažné výchovné problémy, přestupky a trestnou činnost dětí a mladistvých. „Kurátoři pro mládež vyhledávají děti s rizikovým vývojem, poskytují sociálně-právní, výchovné, popř. psychologické poradenství dětem a jejich rodičům, dále se účastní trestního řízení proti mladistvým a pomáhají též dětem či mladistvým propuštěným ze zařízení pro výkon ústavní či ochranné výchovy nebo propuštěným z vazby či výkonu trestu odnětí svobody.“⁷⁷ Přesný výčet činností sociálních kurátorů je uveden v příloze č. 3.

„Aby se kurátoři pro mládež mohli stát jedním ze základních článků systému sociální prevence a nefungovali pouze jako servis pro orgány činné v trestním řízení, je sociálními kurátory požadováno, aby se počet klientů na jednoho pracovníka snížil přibližně na 70 případů ročně.“ Realita se ovšem tomuto cíli zdaleka neblíží. Plánované zvýšení pracovníků je každoročně neuskutečňováno v důsledku iniciativ namířených na snižování státní správy, tudíž mnohdy nemá sociální pracovník na výběr a dostává se do pozice, kdy stihá řešit pouze ty nejnaléhavější případy a na vyhledávání ohrožených dětí a skutečnou prevenci mu nezbývá čas.

„Kurátor pro děti a mládež je odborný pracovník státní sociální pomoci, který se zabývá dětmi a mladistvými obtížně vychovatelnými, mladistvými pachateli trestné činnosti i jejich rodinami, jimž poskytuje poradenskou a socioterapeutickou pomoc.“⁷⁸

Americká Rada pro vzdělání v sociální práci dle Matouška uvádí pravděpodobně neambicióznější současnou formulaci žádoucích kompetencí sociálního pracovníka

---

⁷⁶ § 43 odst. 1 zákona č. 1963/94 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů

⁷⁷ MAREŠOVÁ, Alena. *Sociálně patologické jevy u mládeže a návrh opatření k omezení jejich vzniku*. Praha: Kufr, 1997. Institut pro kriminologii a prevenci, s. 93.

⁷⁸ MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce*. 2. vyd. Praha: Portál, 2008, s. 92.

s akademickým vzděláním, tj. na úrovni magistra sociální práce.⁷⁹ Přesný výčet kompetencí je uveden v příloze č. 4. Matoušek se dále odkazuje na knihu Havrdové, která za základní schopnosti a dovednosti sociálního pracovníka považuje rozvíjení účinné komunikace, orientování se a plánování postupu, podpora a pomoc k soběstačnosti, poskytování služby, přispívání k práci organizace a rozvíjení odborného růstu.⁸⁰

Kurátor pro děti a mládež se rovněž musí řídit etickým kodexem sociálních pracovníků, přesněji Etickým kodexem sociálního pracovníka ČR, který vstoupil v platnost 1. 1. 1995⁸¹ a jeho obsah je uveden v příloze č. 5.

Náplň činnosti kurátora pro děti a mládež

Velmi nepostradatelná je úloha kurátora pro mládež v oblasti péče o děti mladší 15 let. Tito kurátoři jsou totiž prvními, kteří získávají informace o výskytu nových sociálně patologických jevů, upozorňují na ně a navrhují možná opatření proti nim. Jejich názory a úsudky jsou cenné z toho důvodu, že jsou často podloženy mnohdy dlouholetými zkušenostmi v oblasti vývoje sociálně patologických jevů a práce s delikventy.⁸²

*„Kurátoři pro mládež se též zabývají dětmi a mladistvými se závažnými či opakovanými výchovnými problémy jako např. záškoláctvím, útěky z domova, prostitucí, problémy s alkoholem, nealkoholovými drogami či hracími automaty. Tyto případy řeší buď sami, nebo ve spolupráci s dalšími odbornými pracovišti. **Teprve po vyčerpání všech ambulantních možností působení na nezletilé či jejich rodiče se rozhodují o možnosti umístit nezletilého do náhradní výchovy.**“⁸³*

Sociální kurátoři se stále častěji zabývají aktivitami spojenými s prevencí. Jejich úkolem je vyhledávat děti, které mají výchovné problémy. Z tohoto důvodu na školách provádějí přednášky, které informují děti o problematice drog, kriminality, týrání, sekt, zneužívání dětí apod. a také seznamují žáky s trestními předpisy (např. hovoří o hranici trestní

---

⁷⁹ MATOUŠEK, Oldřich. *Metody a řízení sociální práce*. Praha: Portál, 2003, s. 15.

⁸⁰ HAVRDOVÁ, Zuzana. *Kompetence v praxi sociální práce: metodická příručka pro učitele a supervizory v sociální práci*. Praha: Osmium, vydavatelství a nakladatelství, 1999, s. 45.

⁸¹ Etický kodex sociálních pracovníků České republiky. *Společnost sociálních pracovníků* [online]. [cit. 2012-06-30]. Dostupné z: <http://sspcr.xf.cz/code.html>.

⁸² MAREŠOVÁ, Alena. *Sociálně patologické jevy u mládeže a návrh opatření k omezení jejich vzniku*. Praha: Kufr, 1997. Institut pro kriminologii a prevenci, s. 93.

⁸³ Tamtéž s. 94.

odpovědnosti). Jedním z nástrojů kurátorů pro mládež jsou rekreačně výchovné tábory pro děti z dysfunkčních rodin a často jsou kurátoři jmenováni drogovými koordinátory.⁸⁴

Vzhledem k nedostatečnému počtu sociálních pracovníků a jejich omezených pravomocí není vždy zajištěna včasná terénní péče v problémových rodinách, a proto často dochází k opožděným zásahům do řešení situace problémově se vyvíjejících dětí a jejich rodin.

Kurátoři pro děti a mládež vykonávají činnost na ochranu dětí a mládeže a poskytují dětem v případě potřeby různá opatření. Jedná se o **preventivně poradenskou činnost**, kdy obec vyhledává ohrožené děti, působí na rodiče, aby plnili své povinnosti, poskytuje rodičům poradenství a sleduje plnění daných nařízeních. Dalším opatřením je **ochrana dětí**, kdy se obecní úřad s rozšířenou působností aktivně legitimuje a podává návrh soudu o rozhodnutí o splnění podmínky pro osvojení, o omezení nebo zbavení rodičovské odpovědnosti, o nařízeních, prodloužení nebo zrušení ústavní výchovy, přičemž je tento úřad povinen soudu navrhnout také zrušení těchto opatření. Posledním opatřením je **působnost při svěřením dítěte do výchovy jiných fyzických osob než rodičů** (zprostředkování osvojení či pěstounské péče, působnost při ústavní nebo ochranné výchově, při ochraně dětí vyžadujících zvýšenou pozornost).⁸⁵

Vedení spisové dokumentace a evidence

Od 50. let 20. století byla vedena náležejícími orgány spisová dokumentace v rámci ochrany dětí. Z této doby přetrvalo označení pro spis, který je vedený na OSPOD – „**spis Om**“ (o mládeži). Tato spisová dokumentace se uplatňuje u dětí, na které se vztahuje SPOD a u dětí, u nichž byl obecní úřad s rozšířenou působností stanoven jako poručník nebo opatrovník. Údaje obsažené ve spisu jsou chráněné a nakládat s nimi je dovoleno pouze v zájmu dítěte při zajišťování SPO.⁸⁶

Spisová dokumentace obsahuje velmi citlivé údaje, zejména informace o dětech a jejich rodičích, dále záznamy o výsledcích šetření v rodině, údaje o výchovných poměrech dětí, záznamy z jednání s rodiči a dalšími osobami, kopie soudních rozhodnutí, OČTŘ

---

⁸⁴ MAREŠOVÁ, Alena. *Sociálně patologické jevy u mládeže a návrh opatření k omezení jejich vzniku*. Praha: Kufr, 1997. Institut pro kriminologii a prevenci, s. 94.

⁸⁵ ČICHOŇ, Milan. *Sociálně právní ochrana dětí a mládeže*. Ostrava: Ostravská univerzita, Pedagogická fakulta, 2004, s. 41.

⁸⁶ ŠPECIÁNOVÁ, Šárka. *Právní manuál pro sociálně-právní ochranu dětí: [včetně 55 vzorů podání a rozhodnutí]*. Praha: Linde, 2005, s. 26.

a správních orgánů. Do spisu může sociální pracovník vložit různé dokumenty, které jsou podle jeho zvážení důležité. Pracovníci zřizují rovněž tzv. zvláštní složku, ve které jsou uloženy informace, jež mají specifickou povahu a nevydávají se žádnému orgánu s výjimkou soudu a státního zastupitelství, jedná – li se o trestní stíhání (např. dopisy od dítěte, vlastní poznámky sociálního pracovníka, ze kterých vycházel při psaní zpráv a informace, které nebyly doposud ověřeny a nemohou být tak založeny v řádném spisu).

„Údaje obsažené ve spisové dokumentaci týkající se dítěte je obecní úřad obce s rozšířenou působností oprávněn využít pouze v zájmu dítěte při zajišťování sociálně-právní ochrany. Obecní úřad obce s rozšířenou působností rozhodne o odmítnutí písemné žádosti rodičů nebo jiných osob odpovědných za výchovu dítěte o nahlédnutí do uvedené spisové dokumentace, pokud by to bylo v rozporu se zájmem dítěte.“⁸⁷

V rámci evidence je stanovena archivační lhůta, která činí 15 let následujících po kalendářním roce, ve kterém bylo dítě vyřazeno ze spisové evidence, nebo dítě nabylo zletilosti a bylo osvojeno nebo svěřeno do pěstounské péče, anebo byli vyřazeni z evidence žadatelé v rámci osvojení nebo přijetí do pěstounské péče.⁸⁸

Instrukce k vedení spisové dokumentace nalezneme ve směrnici Ministerstva práce a sociálních věcí č. j. 21-12242/2000 ze dne 15. 3. 2000 (změněna směrnicí MPSV č.j. 21-42246/2002 ze dne 29. 10. 2002).⁸⁹

Spolupráce kurátora pro děti a mládež s dalšími orgány

Zákon o SPOD upravuje obecnou oznamovací povinnost pro státní orgány, pověřené osoby, školy, školská zařízení a zdravotnická zařízení. Tyto subjekty jsou povinny oznámit obecnímu úřadu s rozšířenou působností skutečnosti, které nasvědčují tomu, že jde o děti, na které se sociálně-právní ochrana dětí zejména zaměřuje.

Podle § 53 zákona o SPOD se ukládá státním orgánům, zaměstnavatelům, školám, školským a zdravotnickým zařízením, pověřeným osobám povinnost sdělit bezplatně údaje potřebné pro poskytnutí sociálně-právní ochrany dětí. Tuto povinnost plní uvedené subjekty na výzvu OSPOD. Povinnosti zachovávat mlčenlivost nelze uplatnit, pokud se jedná o údaje o podezření z týrání, zneužívání dítěte nebo ze zanedbávání péče o něj. Tímto došlo

---

⁸⁷ § 55 odst. 5 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů

⁸⁸ ŠPECIÁNOVÁ, Šárka. *Právní manuál pro sociálně-právní ochranu dětí: [včetně 55 vzorů podání a rozhodnutí]*. Praha: Linde, 2005, s. 27.

⁸⁹ MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. *Systém sociálně-právní ochrany dětí v ČR: Vedení spisové dokumentace* [online]. 2009 [cit. 2012-05-15]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/7243>.

k významnému prolomení povinné mlčenlivosti zdravotníků ve vztahu k týraným, zneužívaným a zanedbávaným dětem.⁹⁰

Sociální práce zaměřená na preventivní činnost a vyhledávání ohrožených dětí

Těžištěm pracovníků OSPOD je prevence a vyhledávání ohrožených dětí a detekce těchto případů. Je nezbytné navázat spolupráci s dalšími subjekty, které se dostávají do kontaktu s dětmi a mohou být seznámeny s případným ohrožením dítěte. Samotný pracovník OSPOD by neměl sám posuzovat míru ohrožení, i když v praxi je nutné, aby v časové tísní a při ohrožení dítěte konal ihned ve prospěch dítěte. Avšak cílem je multidisciplinární péče, kdy dochází k diskusi odborníků a tím se zaručuje informovanější a kvalitnější péče. Subjekty, se kterými by měly orgány SPO intenzivně spolupracovat, jsou pracovníci škol a školských zařízení, zdravotníci, příslušníci Policie ČR a příslušníci obecní, resp. městské policie a pracovníci neziskových organizací.⁹¹

Pracovníci škol a školských zařízení mají možnost si všimnout změny chování dítěte školního i předškolního věku, jelikož s dětmi tráví poměrně velkou část dne. Nelze opomenout ani vychovatele a další pracovníky, kteří s dětmi tráví čas a podílí se na zajištění mimoškolních aktivit. Je vhodné, aby sociální pracovníci navázali přímý kontakt s výchovným poradcem, který by se tak stal kontaktní osobou ve škole. Sociální pracovníci by měli pracovníky ve škole podněcovat k oznamování podezření na ohrožení konkrétních dětí a měli by poskytovat vzdělávací přednášky.⁹²

Škola je povinna umožnit sociálním pracovníkům OSPOD rozhovor s dítětem v prostorách školy a pravidelné návštěvy.

Zdravotníci hrají důležitou úlohu při detekci bezprostředně ohrožených dětí. Opět je nutné, aby pracovníci OSPOD navázali spolupráci s lékaři a následnými zdravotnickými službami:

- *chirurgie – může odhalit zlomeniny a vnitřní poranění dětí a může odhalit i jejich příčinu spočívající v cizím zavinění,*
- *traumatologie, ortopedie – může odhalit úrazy dětí způsobené nikoliv náhodným poraněním,*
- *gynekologie – může mít významnou úlohu při detekci dětí sexuálně zneužívaných,*

---

⁹⁰ ŠPECIÁNOVÁ, Šárka. *Právní manuál pro sociálně-právní ochranu dětí: [včetně 55 vzorů podání a rozhodnutí]*. Praha: Linde, 2005, s. 4.

⁹¹ Tamtéž, s. 43.

⁹² Tamtéž, s. 44.

- *interna – může upozornit na děti vykazující známky zanedbávání*
- *oddělení popálenin – může odhalit popáleniny a opařeniny dítěte neobvyklého původu.*⁹³

Ustanovení zákona o SPOD ukládá povinnost zdravotníkům sdělit pracovníkům OSPOD údaje potřebné pro poskytnutí ochrany. Neplatí zde zachování lékařovy mlčenlivosti, pokud se jedná o podezření z týrání, zneužívání nebo zanedbávání.⁹⁴

Příslušníci Police ČR vykonávají činnosti v rámci trestního řízení v případech, kdy je spáchán na dítěti trestný čin. Sociální pracovníci s policejními orgány přicházejí do styku v těch případech, kdy vystupují v trestním řízení jako opatrovníci dítěte, na němž byl spáchán trestný čin. Dalším příkladem je výslech dítěte mladšího 15 let, kdy sociální pracovníci mohou být přítomni výslechu jako tzv. jiné osoby mající zkušenosti s výchovou mládeže, je-li dítě vyslýcháno jako svědek o okolnostech, které by mohly nepříznivě ohrozit jeho duševní a mravní vývoj.⁹⁵

S příslušníky obecní, resp. městské policie je vhodné rozvíjet spolupráci v rámci preventivní činnosti v rámci přednáškové činnosti, preventivních zásahových akcí apod.

Neziskové organizace sehrávají často důležitou roli při preventivních činnostech, které směřují k vyhledávání ohrožených dětí a mohou se často věnovat sociální práci v rodinách s dětmi, na kterou nezbyvá časový prostor pro sociální kurátory. Pojem pověřená osoba k výkonu sociálně-právní ochrany dětí je uveden v zákoně o SPOD a vykazuje výčet činností, které je tato osoba vykonávat.⁹⁶

⁹³ ŠPECIÁNOVÁ, Šárka. *Právní manuál pro sociálně-právní ochranu dětí: [včetně 55 vzorů podání a rozhodnutí]*. Praha: Linde, 2005, s. 45.

⁹⁴ § 53 odst 1 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů

⁹⁵ MINISTERSTVO VNITRA ČR. Výslech nezletilého svědka - poškozeného a jeho druhotná viktimizace. [online]. 2008 [cit. 2012-11-05]. Dostupné z <http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/aktualit/sdeleni/2001/vyslech.html>.

⁹⁶ ŠPECIÁNOVÁ, Šárka. *Právní manuál pro sociálně-právní ochranu dětí: [včetně 55 vzorů podání a rozhodnutí]*. Praha: Linde, 2005, s. 46.

3.4 Dohled soudu

Mezi opatření, která jsou ukládána pachatelům mladším patnácti let, patří dohled probačního úředníka, zařazení do terapeutického, psychologického nebo jiného vhodného výchovného programu ve středisku výchovné péče, nebo ochranná výchova.⁹⁷

V trestním řádu je uvedeno, že dítě má v trestním řízení postavení poškozeného, je-li obětí trestného činu. Je-li dítě pachatelem trestného činu, je tento fakt upraven v zákoně o soudnictví ve věcech mládeže a v zákoně o SPOD. Orgánem sociálně právní ochrany příslušným dle soudnictví ve věcech mládeže je obecní úřad s rozšířenou působností. Ten podává návrhy vlastním jménem, přičemž místní příslušnost se řídí dle trvalého bydliště dítěte.

Mezi návrhy, které podává obecní úřad s rozšířenou působností v trestním řízení, patří **návrh soudu na upuštění od výkonu ochranné výchovy**, o kterém rozhoduje soud pro mládež, který uložil ochrannou výchovu. Soud může rozhodnout i bez návrhu, avšak návrh může podat i probační úředník nebo státní zástupce. Dalším typem je **návrh soudu na propuštění z ochranné výchovy**. O návrhu rozhoduje soud pro mládež, v jehož obvodu se ochranná výchova vykonává. Soud opět může rozhodnout bez návrhu, ale právo na podání má rovněž probační úředník, státní zástupce a dále sám mladistvý a zařízení, které vykonává ochrannou výchovu. Stejně podmínky jsou rovněž u **návrhu soudu na podmíněně umístění mimo výchovné zařízení** a **návrhu soudu na prodloužení ochranné výchovy**. **Návrh na změnu ochranné výchovy**, resp. ústavní výchovy může navíc podat přímo orgán sociálně právní ochrany dětí. Tato ustanovení návrhů jsou uvedena v § 83 – 87 zákona č. 218/2003, o soudnictví ve věcech mládeže, ve znění pozdějších předpisů.

Občanský soudní řád stanovuje pravidla pro **průběh řízení**. Po zahájení řízení postupuje soud tak, aby věc byla co nejrychleji projednána a rozhodnuta. Z pohledu sociálního pracovníka má velký význam úprava práva dítěte být vyslyšeno v občanském soudním řízení. Pokud je účastníkem řízení nezletilé dítě, které je schopno formulovat své názory, postupuje soud tak, aby byl zjištěn jeho názor ve věci. Tento názor zjistí soud buď prostřednictvím jeho zástupce, OSPOD anebo výslechem. K názoru dítěte soud přihlíží s přihlédnutím k jeho věku a rozumové vyspělosti.⁹⁸

---

⁹⁷§ 93 odst. 1 zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů

⁹⁸ § 100 odst 4 zákona č. 99/1963, Občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů

Předběžná opatření se uplatňuje ve chvíli, kdy je nutné, aby byly upraveny poměry účastníků, nebo je-li obava, že by výkon soudního rozhodnutí byl ohrožen.

Ve vztahu k nezletilým dětem je nejznámějším předběžným opatřením to, které se v hovorové mluvě mezi sociálními pracovníky označuje za „rychlé předběžné opatření“. Toto předběžné opatření může soud nařídit jen na návrh obecního úřadu s rozšířenou působností a vydává se za těchto okolností:

- ocitlo-li se nezletilé dítě bez jakékoliv péče,
- je-li jeho život vážně ohrožen
- je-li vážně narušen či ohrožen jeho příznivý vývoj.⁹⁹

Předseda senátu nařídí, aby dítě bylo předáno do péče osoby, kterou v usnesení označí. Předběžné opatření trvá po dobu jednoho měsíce od jeho vykonatelnosti, tj. vydání. Rodiče nezletilého, OSPOD a opatrovník zastupující nezletilé dítě v řízení mohou kdykoliv soudu navrhnout zrušení předběžného opatření. Soud o tomto návrhu musí rozhodnout do sedmi dnů. K rozhodnutí o návrhu předběžného opatření podle je příslušný okresní soud, který je místně příslušný pro obvod navrhovatele.¹⁰⁰

Ústavní výchova

Je-li výchova dítěte vážně ohrožena nebo vážně narušena a jiná výchovná opatření nevedla k nápravě, nebo jestliže z jiných závažných důvodů nemohou rodiče výchovu dítěte zabezpečit, může soud nařídit ústavní výchovu nebo dítě svěřit do péče zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc.¹⁰¹ Toto zařízení je definováno zákonem o SPO jako zařízení, které poskytuje ochranu a pomoc dítěti, které se ocitlo bez jakékoliv péče nebo jsou-li jeho život nebo příznivý vývoj vážně ohroženy, dále jde-li o dítě tělesně nebo duševně týrané nebo zneužívané anebo o dítě, které se ocitlo v situaci, kdy jsou závažným způsobem ohrožena jeho základní práva.

Zákon o rodině stanovuje zásadu, která uvádí, že náhradní rodinná péče či péče v zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc má přednost před ústavní výchovou. Řízení o nařízení ústavní výchovy je řízením ve věcech péče o nezletilé, proto soud může zahájit řízení i bez návrhu obecního úřadu obce s rozšířenou působností. Byla-li ústavní výchova

---

⁹⁹ MAREŠOVÁ, Alena. *Sociálně patologické jevy u mládeže a návrh opatření k omezení jejich vzniku*. Praha: Kufr, 1997. Institut pro kriminologii a prevenci, s. 17.

¹⁰⁰ § 76a zákona č. 99/1963, Občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů

¹⁰¹ §46 odst. 1 zákona č. 94/1963 SB, o rodině, ve znění pozdějších předpisů

nařízena, je soud povinen jednou za 6 měsíců přezkoumat, zda trvají důvody pro nařízení ústavní výchovy.

Ochranná výchova

Jedná se o trestněprávní institut, který je upraven v zákoně 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věci mládeže a o změně některých zákonů. Ochranná výchova patří mezi opatření, která omezují rodičovskou zodpovědnost. Soud uloží ochrannou výchovu jako sankci za spáchání buď provinění, nebo činu jinak trestného, podle toho, zda je jeho pachatelem mladistvý, či dítě mladší 15 let. Ochranná výchova je uložena fakultativně, postihuje-li soud mladistvého za provinění a

- a) *pokud o výchovu mladistvého není náležitě postaráno a nedostatek řádné výchovy nelze odstranit v jeho vlastní rodině nebo v rodině, v níž žije*
- b) *pokud dosavadní výchova mladistvého byla zanedbána, nebo*
- c) *pokud prostředí, v němž mladistvý žije, neposkytuje záruku jeho náležité výchovy a nepostačuje zároveň uložení ústavní výchovy podle zákona o rodině.*¹⁰²

Ochrannou výchovu uloží soud fakultativně dětem mladším 15 let, pokud to odůvodňuje povaha spáchaného trestného činu jinak trestného a je-li to nezbytně nutné k zajištění řádné výchovy. V tomto případě není stanovena minimální věková hranice. Obligatorně pak dětem mladším 15 let v případě, že dítě dovršilo 12. Rok věku a je mladší 15 let a spáchalo čin jinak trestný, za který trestní zákon dovoluje jinak uložení výjimečného trestu (tzn. trestu odnětí svobody na 15-25 let nebo doživotního trestu).¹⁰³

Zákon o soudnictví ve věcech mládeže uvádí, že soudu pro mládež podává OSPOD návrh na upuštění od výkonu ochranné výchovy (před jejím započítím), propuštění z ochranné výchovy, podmíněné umístění mimo výchovné zařízení, prodloužení ochranné výchovy a změnu ochranné výchovy v ústavní a naopak.¹⁰⁴

---

¹⁰² § 22 odst. 1 zákona 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, ve znění pozdějších předpisů

¹⁰³ ŠPECIÁNOVÁ, Šárka. *Právní manuál pro sociálně-právní ochranu dětí: [včetně 55 vzorů podání a rozhodnutí]*. Praha: Linde, 2005, s. 4.

¹⁰⁴ § 23 zákona 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, ve znění pozdějších předpisů.

Soudu pro mládež je oprávněn tyto návrhy podat i státní zástupce a probační úředník. Příslušný k rozhodnutí je okresní soud pro mládež, v jehož obvodu se ochranná výchova vykonává.¹⁰⁵

SHRNUTÍ: Sociálně-právní ochrana dětí se vztahuje na děti, které se ocitly v různých těžkých a nepříznivých životních situacích. Je zakotvena v zákoně č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí. Tato legislativní norma je hlavním nástrojem pracovníků oddělení SPOD, tedy kurátorů pro děti a mládež. Kurátoři se snaží zajistit příznivý vývoj dítěte a dohlédnout na jeho řádnou výchovu a ochranu jeho zájmů. Systém práce a úloha kurátorů pro děti a mládež klade vysoké nároky na tuto profesi. Spolupráce s mnoha orgány, které se úzce dotýkají dětí a mladistvých, je nezbytná.

---

¹⁰⁵ ŠPECIÁNOVÁ, Šárka. *Právní manuál pro sociálně-právní ochranu dětí: [včetně 55 vzorů podání a rozhodnutí]*. Praha: Linde, 2005, s. 4.

4 DOHLED NAD NEZLETILÝM V RÁMCI PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBY

Děti a mladiství se ocitají často v situacích, které vyžadují dohled probačního úředníka. Nastíníme, jak tento proces probíhá v praxi, se kterými dalšími institucemi spolupracují a jak je nutné působení probační a mediační služby především u dětí a mladistvých. Probační a mediační služba (dále jen PMS) je neméně důležitou složkou společně s oddělením sociálně právní ochrany dětí v oblasti pomoci dětem v obtížných životních situacích.

Probační a mediační služba vznikla v roce 2001. Před jejím vznikem v oblasti její činnosti působili hlavně sociální kurátoři a kurátoři pro mládež, ale vyvíjely se také další aktivity, které přispěly k formování základů probace a mediace v ČR. V první řadě se jednalo o experiment Mimosoudní alternativa pro delikventní mládež, který byl založen skupinou odborníků Ústavu státu a pracovníky Městské prokuratury v Praze v roce 1991. Prostřednictvím tohoto projektu byl do řešení trestné činnosti zapojen pachatel, přičemž cílem bylo odstranění následků jeho jednání, ale také poškozený, u něhož se uplatňoval proces vlastního odškodnění. Dalším zlomem bylo utvoření tzv. odklonu, tj. podmíněného zastavení trestního stíhání, které do našeho systému vneslo prvky restorativní justice. Pozitivní změny vedly Ministerstvo spravedlnosti ke vzniku reformy justice, jejíž součástí byl vznik zákona o PMS a zásadní změna v trestním řízení. V době přípravy nového zákona bylo potřeba zřídit novou instituci, která by školila a připravovala nové pracovníky – Sdružení pro probaci a mediaci v justici.¹⁰⁶

V roce 2000 Parlament ČR schválil vládní návrh zákona o PMS, který nabyl účinnosti 1. 1. 2001. Tím byla zřízena Probační a mediační služba, která provádí v rozsahu stanoveném tímto nebo zvláštním zákonem úkony probace a mediace ve věcech projednávaných v trestním řízení¹⁰⁷

---

¹⁰⁶ ŠTERN, Pavel, Lenka OUŘEDNÍČKOVÁ a Dagmar DOUBRAVOVÁ. *Probace a mediace: Možnosti řešení trestných činů*. Praha: Portál, 2010, s. 11-14.

¹⁰⁷ § 1 odst. 1 zákona č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě, ve znění pozdějších předpisů

„Probační a mediační služba představuje novou instituci na poli trestní politiky a vychází ze součinnosti dvou profesí – sociální práce a práva, zejména trestního. Vyváženým propojením obou tak vzniká nová multidisciplinární profese v systému trestní justice.“¹⁰⁸

Posláním PMS je naplňování trestní spravedlnosti zejména vytvářením podmínek pro uplatnění alternativních řešení v trestním řízení, dále zajištěním účinného výkonu alternativních trestů a v neposlední řadě nalezením účinné reakce pachatele na způsobený trestný čin. Úkolem pracovníků PMS je tedy urovnání konfliktních stavů a obnovení respektů k právním normám v souvislosti s trestním řízením.¹⁰⁹

Cílem PMS je naplnění tří základních cílů. Usiluje o *integraci pachatele*, přičemž se snaží zapojit pachatele/obviněného do života společnosti bez páchání další trestné činnosti a vytvořit u něj respekt k právnímu stavu společnosti, jeho dodržování a seberealizaci. Dalším cílem je tzv. *participace poškozeného*. PMS usiluje o zapojení poškozeného/oběti do procesu vlastního odškodnění, obnovení pocitu bezpečí, sounáležitosti a důvěry ve spravedlnost. Třetím cílem je *ochrana společnosti*, kdy se PMS snaží chránit společnost řešením konfliktních situací a rizikových stavů, které jsou spojeny s trestním řízením, a účinným zajištěním provedení a dodržování uložených alternativních trestů a opatření.¹¹⁰

Organizace PMS ČR

V čele PMS stojí ředitel, kterého jmenuje a odvolává ministr spravedlnosti. Ředitelství PMS sídlí v Praze, jednotlivá střediska působí v sídlech okresních soudů. Za chod jednotlivých středisek odpovídají vedoucí středisek, kteří jsou jmenováni ministrem spravedlnosti na návrh ředitele PMS a po projednání s Radou pro probaci a mediaci, což je poradní orgán ministra. Celkem je v České republice 74 středisek rozdělených do 8 krajů dle staré soudní soustavy.¹¹¹ Organizační struktura je znázorněna v příloze č. 6.¹¹²

---

¹⁰⁸ ŠTERN, Pavel, Lenka OUŘEDNÍČKOVÁ a Dagmar DOUBRAVOVÁ. *Probace a mediace: Možnosti řešení trestných činů*. Praha: Portál, 2010, s. 14.

¹⁰⁹ MATOUŠEK, Oldřich, Pavla KODYMOVÁ a Jana KOLÁČKOVÁ. *Sociální práce v praxi: Specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. Praha: Portál, 2005, s. 286.

¹¹⁰ PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBA ČR. *O PMS* [online]. Praha, 2002-2012 [cit. 2012-05-01]. Dostupné z: <https://www.pmscr.cz/o-pms/>.

¹¹¹ ŠTERN, Pavel, Lenka OUŘEDNÍČKOVÁ a Dagmar DOUBRAVOVÁ. *Probace a mediace: Možnosti řešení trestných činů*. Praha: Portál, 2010, s. 38.

¹¹² PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBA ČR. *Organizační struktura* [online]. Praha, 2002-2012 [cit. 2012-05-01]. Dostupné z: https://www.pmscr.cz/scripts/index.php?id_nad=23.

Obrázek č. 2: Mapa České republiky s vyznačením středisek PMS ČR

Odbornými pracovníky PMS jsou probační úředníci a probační asistenti. Na tyto pozice jsou kladeny odlišné nároky.

Probační úředník musí být osoba bezúhonná a způsobilá k právním úkonům, musí mít vysokoškolské vzdělání ve společenskovědní oblasti získané ukončením studia v magisterském studijním programu a odbornou zkoušku, kterou mu středisko umožní složit po absolvování kvalifikačního vzdělání pro úředníky PMS.¹¹³

Probační úředník musí postupovat ve své činnosti odpovědně, respektovat a chránit lidská práva a svobody, důstojnost člověka, být objektivní a nestranný. Je oprávněn zjišťovat postavení obviněného k podmíněnému zastavení trestního stíhání, k uložení trestu obecně prospěšných prací nebo jiného trestu nespojeného s odnětím svobody, pokud se jedná o narovnání, zjišťovat stanovisko poškozeného i obviněného.¹¹⁴

¹¹³ § 6 odst. 2 zákona č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě, ve znění pozdějších předpisů

¹¹⁴ MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce*. Praha: Portál, 2008, s. 155.

Jednotlivé úkony podle jeho pokynů provádějí a zabezpečují **probační asistenti**, kteří vykonávají také administrativní práce. Asistentem PMS musí být osoba bezúhonná a způsobilá k právním úkonům starší 21 let, která získala středoškolské vzdělání ve společenskovědní oblasti.¹¹⁵

4.1 Odborné činnosti PMS ČR

Odborné probační a mediační činnosti vykonávají již zmínění probační úředníci a asistenti, kteří působí v pěti základních agendách, na něž se specializují v rámci dalšího vzdělávání. Pracovníci PMS využívají především individuální metody s klientem (obviněným), ale také s poškozeným.¹¹⁶ Jedná se o **agendy mediačních činností, probačních činností, obecně prospěšných prací, podmíněného propuštění s dohledem včetně domácího vězení a rozsáhlou agendu mladistvých a dětí mladších 15 let**, která je v souladu se zákonem č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže.¹¹⁷ Poslední uvedená agenda je pro zaměření naší práce nejdůležitější a níže si ji blíže specifikujeme.

V jednotlivých střediscích PMS působí odborníci na práci s mládeží, kteří jsou pro tuto činnost speciálně vyškoleni – **specialisté na mládež**. V této agendě pracuje PMS v průběhu celého trestního řízení. Pracovníci nabízejí spolupráci pachatelům, jejich rodinám a poškozeným, přičemž se snaží situaci řešit mimosoudně, popřípadě nabídkou programů pro mládež.¹¹⁸

Náplň činnosti pracovníka **v přípravném řízení a řízení před soudem** směřuje k posílení výchovného působení na děti a mladistvé, aby se v budoucnu neopakovalo jejich protiprávní jednání. Pokud povaha případu dovolí, upřednostňuje se tzv. odklon od standardního trestního řízení. Při rozhodování státního zástupce je přihlíženo k aktivitě a přístupu pachatele k jeho trestné činnosti.¹¹⁹

---

¹¹⁵ § 6 odst. 3 zákona č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě, ve znění pozdějších předpisů

¹¹⁶ MATOUŠEK, Oldřich, Pavla KODYMOVÁ a Jana KOLÁČKOVÁ. *Sociální práce v praxi: Specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. Praha: Portál, 2005, s. 289.

¹¹⁷ ŠTERN, Pavel, Lenka OUŘEDNÍČKOVÁ a Dagmar DOUBRAVOVÁ. *Probace a mediace: Možnosti řešení trestných činů*. Praha: Portál, 2010, s. 38.

¹¹⁸ PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBA ČR. Odborné činnosti: Metodický standard PMS pro práci s nezletilými. [online]. 2002 [cit. 2012-25-04]. Dostupné z <https://www.pmscr.cz/mladez/>.

¹¹⁹ MATOUŠEK, Oldřich, Pavla KODYMOVÁ a Jana KOLÁČKOVÁ. *Sociální práce v praxi: Specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. Praha: Portál, 2005, s. 290.

Probační úředník má mnoho kompetencí, kterými získává informace o daném případě a v přípravném řízení takto získává podklady pro soud. Jedná se o písemné zprávy o osobních, rodinných a sociálních poměrech mladistvého (příloha č. 7), aktuální životní situace dětí a mladistvých, návrh na využití odklonu v trestním řízení pro soudce pro mládež a státního zástupce. Dále zprostředkovává kontakty na jiné odborné služby, např. na psychologa, pedagogicko-psychologickou poradnu apod.¹²⁰

V této fázi rovněž spolupracuje s kurátory pro mládež, s pracovníky OSPOD, školami, středisky výchovné péče. Dále jedná a poskytuje pomoc poškozeným, jedná o náhradu škody; zprostředkovává jednání s poškozenými – mediaci a zajišťuje předjednání a volbu vhodného opatření.¹²¹

Ve vykonávacím řízení probační úředník vykonává dohled nad nezletilým nebo mladistvým, vykonává dohled nad uloženými povinnostmi a omezeními, nad uloženými trestními opatřeními, OPP, TOS podmíněně odložené s dohledem, dále vypracovává zprávy o průběhu dohledu a kontroluje plnění uložených povinností, dále spolupracuje s rodinou klienta a zprostředkovává kontakt na jiné odborné služby (psycholog, kontaktní centra, komunity pro léčbu závislosti atd.). Pracovník rovněž spolupracuje s kurátory pro mládež, s pracovníky OSPOD, školami, středisky výchovné péče a dalšími institucemi; popř. zprostředkovává mediaci ve vykonávacím řízení.¹²²

Činnost PMS je bezplatná a na každé středisko se může obrátit jak mladistvý a jeho zákonní zástupci, tak poškozený. Úkolem pracovníků PMS je také vybírat si z mnohých případů ty nejvhodnější. Všechna usnesení o zahájení trestního stíhání dětí a mladistvých jsou Policií ČR zasílány příslušným střediskům. Probační úředník se individuálně a na základě okolností případu rozhodne, zda PMS vstoupí do trestního řízení a zahájí v něm další kroky. V případech mladistvých a dětí do 15 let PMS usiluje v té největší míře o vstup do přípravného řízení. Hlavními důvody jsou urovnání konfliktu, včasná intervence, náhrada škody poškozenému a návrh dalších vhodných opatření. Trestní řízení by rovněž mělo na mládež mít výchovný vliv a poskytovat příležitosti ke změně chování. V přípravném řízení je

---

¹²⁰ MATOUŠEK, Oldřich, Pavla KODYMOVÁ a Jana KOLÁČKOVÁ. *Sociální práce v praxi: Specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. Praha: Portál, 2005, s. 291.

¹²¹ ŠTERN, Pavel, Lenka OUŘEDNÍČKOVÁ a Dagmar DOUBRAVOVÁ. *Probace a mediace: Možnosti řešení trestných činů*. Praha: Portál, 2010, s. 131.

¹²² Tamtéž, s. 132.

spolupráce pachatelů i poškozených dobrovolná, ve vykonávacím řízení jsou rozhodnutí soudu pro mládež a pověření výkonu činnosti PMS zasílána střediskům standardně.¹²³

4.2 Dohled probačního úředníka

Pracovníci PMS se řídí pokyny metodických standardů pro práci s mládeží. Činnost s dětmi je odlišná od spolupráce s dospělými. Jejich postupy jsou zaměřené především na výkon opatření „dohled probačního úředníka“ a na činnosti probačních úředníků v rámci řízení vůči dětem mladším patnácti let ve fázi před vydáním rozhodnutí soudu pro mládež.

Metodická příručka pro pracovníky PMS je tvořena především metodikami národních standardů. Jedná o tyto šablony: vyrozumění a pozvánka pro rodiče, pozvánka pro nezletilého, pozvánka ke konzultaci, výzva – poslední výzva, poučení o výkonu opatření dohledu probačního úředníka, dohledový plán, zpráva o průběhu dohledu, žádost o sdělení informací¹²⁴

*Dohledem probačního úředníka se rozumí pravidelné sledování chování mladistvého v jeho rodině a způsobu výchovného působení rodičů na něj, kontrola dodržování uloženého probačního programu a výchovných povinností a omezení uložených mladistvému soudem pro mládež a v přípravném řízení státním zástupcem nebo vyplývajících ze zákona a jeho pozitivní vedení probačním úředníkem k životu v souladu se zákonem.*¹²⁵

Účelem dohledu je sledování a kontrola chování pachatele, čímž je zajišťována ochrana společnosti a tím snížení možnosti recidivy. Probační úředník vede a napomáhá klientovi, aby vedl budoucnu řádný život.¹²⁶

System práce s dětmi mladšími 15 let ve fázi před rozhodnutím soudu

Probační úředník – **specialista na mládež** spolupracuje s příslušným okresním státním zástupcem. Společně by se měli domluvit, aby byla střediska PMS vyrozumívána o všech případech, u kterých se okresní státní zastupitelství (OSZ) domnívá, že by byl vhodný zásah specialisty pro mládež. Zvláště by měli být obeznámeni o těch případech, kde státní zástupce

¹²³ ŠTERN, Pavel, Lenka OUŘEDNÍČKOVÁ a Dagmar DOUBRAVOVÁ. *Probace a mediace: Možnosti řešení trestných činů*. Praha: Portál, 2010, s. 132.

¹²⁴ ŘEDITELSTVÍ PMS ČR. *Metodický standard pro práci s mladistvými*. Praha, 2009.

¹²⁵ § 16 odst. 1 zákona č. č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě

¹²⁶ VANTUCH, Pavel. *Trestní zákoník s komentářem: komentář k zákonu č. 40/2009 Sb., ve znění pozdějších předpisů : informace z judikatury : k 1.8.2011*. Olomouc: ANAG, 2011, s.168.

uvažuje o podání návrhu na uložení dohledu probačního úředníka. Pracovník PMS se domluví se soudem pro mládež, aby bylo středisko vyrozumíváno o jednáních, ve kterých PMS vystupuje.¹²⁷

Obsahem dohledu vykonávaného PMS je sledování klienta ve zkušební době, dále jeho vedení života v rámci souladu se zákonem, ale rovněž pomoc v různých aktuálních problémech v jeho životě.¹²⁸

Úvodním krokem je **zaslání pozvánky rodičům a nezletilému**, ve které je uvedeno, že v případě zájmu mohou rodiče kontaktovat opatrovníka, který byl přidělen nezletilému soudem pro mládež. Při **konzultacích** by se měl pracovník zaměřit zejména na postoj nezletilého k činu jinak trestnému (zda věděl, že jedná nesprávně, a že se tímto jednáním může dostat do konfliktu se právními normami), na změnu postoje k činu jinak trestnému (proč by podobné jednání neopakoval, co se nyní v jeho vnímání celé situace změnilo) a na uvědomění si, koho svým jednáním poškodil. Specialista na mládež rovněž zjišťuje konkrétní situaci v rodině a snaží se získat informace, které mu odpoví na otázky: jak situaci řešili v rodině, kdo z rodiny nesl vzniklou situaci nejhůře, kdo má na klienta největší vliv (komu se nejvíce svěřuje a řeší s ním své problémy), jaké postupy a metody byly v rodině zvoleny ke zlepšení situace a jaké zaujali stanovisko rodiče k výše uvedeným tématům. V rámci úvodních konzultací pracovník PMS seznámí klienty s posláním PMS v rámci trestní justice a s účelem a obsahem dohledu probačního úředníka. Probační úředník kontaktuje také **poškozeného**, přičemž se snaží zjistit jeho potřeby a následky trestné činnosti. Pokud je obětí rovněž nezletilý (např. v rámci šikany), je třeba přizvat taktéž jeho rodiče.¹²⁹

V poslední fázi pracovník vypracuje **zprávu pro rozhodování soudce pro mládež**, kde se vyjádří sám pracovník, ale také nezletilý a rodiče k možnosti uložení dohledu probačního úředníka. Zpráva obsahuje informace o aktuální situaci nezletilého, rodinném systému, ve kterém dítě žije, a celkovou situaci poškozeného. Je vhodné, aby se specialista na mládež osobně účastnil soudního jednání, avšak tento fakt je omezen kapacitou střediska a jeho časovým vytížením.

---

¹²⁷ ŘEDITELSTVÍ PMS ČR. *Metodický standard PMS pro práci s nezletilými*. Praha, 2009.

¹²⁸ VANTUCH, Pavel. *Trestní zákoník s komentářem: komentář k zákonu č. 40/2009 Sb., ve znění pozdějších předpisů : informace z judikatury : k 1.8.2011*. 1. vyd. Olomouc: ANAG, 2011, s. 171.

¹²⁹ ŘEDITELSTVÍ PMS ČR. *Metodický standard PMS pro práci s nezletilými*. Praha, 2009

Povinností PMS a příslušného soudu je zajistit, aby bylo přistoupeno k výkonu dohledu ihned po právní moci rozsudku. Soud je povinen předat tuto informaci PMS a povinností PMS je výkon dohledu provádět.¹³⁰

System práce s dětmi mladšími 15 let ve fázi výkonu dohledu

Pachatel, nad kterým byl stanoven dohled, je povinen spolupracovat s probačním úředníkem tak, jak je mu uloženo a plnit probační plán dohledu. Při nespolupráci klienta probační úředník nemůže realizovat účel probačního dohledu. Povinností je rovněž dostavovat se na středisko PMS ve lhůtách, které jsou vždy předem stanoveny na základě domluvy klienta a úředníka.¹³¹

Prvním krokem pracovníka je zaslání pozvánky nezletilému (viz příloha č. 8) a jeho zákonným zástupcům na **první konzultační schůzku**. Zde je povinen účastněně seznámit s činností PMS (pokud se tak již nestalo ve fázi před rozhodnutím soudu pro mládež) s ohledem na věk nezletilého a jeho úroveň vnímání. Pracovník nabídne nezletilému různé dokumenty s informacemi o PMS (viz příloha č. 9). Dalším krokem je seznámení s pravidly dohledu a následně sepsání poučení o dohledu. Pracovník se s klienty domluví na pravidelných náležitostech, které při konzultacích v rámci dohledu bude muset nezletilý předkládat, např. pravidelně nosit žákovskou knížku, poslední vysvědčení atd., dále zda bude na konzultace chodit sám či s doprovodem rodičů. Je potřeba co nejvíce usilovat o spolupráci s rodinou, přičemž je nutno mít na paměti, že nezletilý má právo na vyjádření svých vlastních názorů a přání ve smyslu zákona o SPO. Pracovník vede rozhovor se samotným nezletilým a poté odděleně se zákonnými zástupci. Tím zjišťuje postoje obou stran ke vzniklé situaci. Tyto prvotní schůzky jsou poznávací fází dohledu, kdy se pracovník snaží zorientovat v sociálním prostředí nezletilého. Je zde kladen důraz na komunikaci s rodiči, aby na toto zjištění bylo nahlíženo z celého kontextu.¹³²

Specialista na mládež zjišťuje postoj nezletilého a zákonných zástupců ke škole. Z tohoto důvodu je v široké škále činností PMS zahrnuta i **návštěva školy a rozhovor s třídním učitelem nezletilého** (popřípadě dalšími pracovníky školy). Cílem je závazná domluva s učitelem týkající se zasílání zpráv a poskytování informací středisku PMS. Jedná se především o neomluvené absence, porušení školního řádu a výrazné zhoršení prospěchu.

¹³⁰ VANTUCH, Pavel. *Trestní zákoník s komentářem: komentář k zákonu č. 40/2009 Sb., ve znění pozdějších předpisů : informace z judikatury : k 1.8.2011*. Olomouc: ANAG, 2011, s. 171.

¹³¹ Tamtéž, s. 170.

¹³² ŘEDITELSTVÍ PMS ČR. *Metodický standard PMS pro práci s nezletilými*. Praha, 2009.

Tyto informace by měl učitel sdělovat neprodleně a telefonicky, písemné zprávy pak zasílat pravidelně jednou za čtvrt roku.¹³³

Další konzultace by měly směřovat k vytváření dohledového plánu, což je postupný proces budující profesionální vztah mezi PMS, klientem a jeho rodiči. „*Mladistvý, kterému byl uložen dohled probačního úředníka, je povinen spolupracovat s probačním úředníkem způsobem, který mu probační úředník stanoví na základě vytvořeného probačního plánu dohledu.*“¹³⁴

Dohledový plán by měl být jasný, přehledný a konkrétní s jasně definovanými cíly včetně uvedení způsobů kontroly dílčích cílů. Je třeba průběžně ověřovat, zda je plán realizovatelný a dosažitelný. Nejpozději 6 měsíců od právní moci rozhodnutí soudu musí být vytvořena **zpráva o průběhu dohledu**.¹³⁵

Nezletilý a jeho zákonní zástupci se mohou vyjádřit k obsahu. První zpráva by měla být co nejvíce komplexní, v dalších zprávách se mohou uvádět pouze změny, ke kterým došlo a které jsou dle pracovníka vhodné a žádoucí sdělit soudu pro mládež. Zprávu si může předčasně vyžádat předseda senátu podle potřeby. Pokud se nezletilý nedostaví ke konzultaci, probační úředník zašle jeho zákonným zástupcům výzvu, ve které je uveden termín další schůzky a zdůrazněna povinnost se tohoto setkání zúčastnit. Jestliže se tak nestane a klienti se nedostaví ani po druhém vyzvání, sepíše pracovník PMS soudu pro mládež zprávu, ve které shrne postup jeho jednání s nezletilým a popřípadě doporučí některá opatření soudu – ukončené dohledu, předvolání nezletilého a jeho zákonných zástupců, opětovné zaslání výzvy, aby se dítě podrobilo dohledu.¹³⁶

Podnět ke zrušení dohledu probačního úředníka je navrhován ve dvou případech. Prvním z podnětů je splnění podmínek dohledového plánu. To znamená, že dohled již splnil svůj účel a není třeba v něm pokračovat. Shrnutí sepíše pracovník v podrobné závěrečné zprávě dohledu. Druhým podnětem ke zrušení tohoto opatření je opačná situace, kdy dohled neplní svoji funkci. Jedná se např. o situace, kdy klient a jeho rodina nereagují na výzvy a neplní své povinnosti vůči PMS nebo nad klientem byla stanovena ochranná nebo ústavní výchova. Dohled tím však zcela nekončí, pracovník musí vyčkat na rozhodnutí soudu a poté postupovat dle onoho rozsudku.

¹³³ ŘEDITELSTVÍ PMS ČR. *Metodický standard PMS pro práci s nezletilými*. Praha, 2009.

¹³⁴ § 6 odst. 3a zákona č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, ve znění pozdějších předpisů

¹³⁵ VANTUCH, Pavel. *Trestní zákoník s komentářem: komentář k zákonu č. 40/2009 Sb., ve znění pozdějších předpisů : informace z judikatury : k 1.8.2011*. Olomouc: ANAG, 2011, s. 173.

¹³⁶ ŘEDITELSTVÍ PMS ČR. *Metodický standard PMS pro práci s nezletilými*. Praha, 2009.

Pracovník PMS v rámci dohledu nad nezletilým nejvíce uplatňuje **šetření v rodině**, tedy šetření v jeho přirozeném prostředí. Klient je povinen *informovat probačního úředníka o svém pobytu, dodržování uložených výchovných omezení nebo povinností a jiných důležitých okolnostech pro výkon dohledu určených probačním úředníkem a dále nebránit probačnímu úředníkovi ve vstupu do obydlí*.¹³⁷ Jeho cílem je shromáždit informace týkající se jeho rodinných a sociálních poměrů (viz příloha č. 10). Při zpracování zprávy o poměrech mladistvého nebo dítěte mladšího 15 let je šetření prováděno jednorázově, naopak u provádění dohledu se koná opakovaně.

Rodina je propojený systém a je třeba ji respektovat. Jednotliví členové mají své vazby a vztahy. O tento přístup by měli pracovníci usilovat v přípravném řízení i ve vykonávacím řízení. Při plánování šetření je nutné, aby pracovníci PMS spolupracovali s pracovníky OSPOD. Mohlo by dojít k zatížení rodiny v důsledku šetření obou pracovníků. Je tedy žádoucí, aby bylo prováděno v rámci zjišťování poměrů pouze jednou. Konkrétní datum a čas šetření pracovník domlouvá při konzultaci s rodiči. Pokud by jeden člen rodiny nesouhlasil, pracovník by ho neměl vykonávat.¹³⁸

Nejlépe zvolený čas pro šetření je doba, kdy se vyskytuje celá rodina doma. Celé šetření by mělo trvat minimálně 90 minut. Většinou rodinu navštěvuje jeden pracovník, avšak v případě pocitu ohrožení nebo v případě multiproblémové rodiny může provádět šetření dvojice pracovníků.¹³⁹

Šetření v rodině má své fáze, které je třeba dodržovat. Při přivítání je možné očekávat obranný postoj rodiny, jelikož se jedná o osobu, která do rodiny vstupuje z profesních důvodů a je vybavena úřední mocí. Poté je třeba přítomným sdělit, jak bude šetření probíhat. Během šetření je nutné si dělat jen stručné poznámky a zprávu vypracovat a doplnit až po skončení návštěvy. Rozhovor se členy rodiny by měl začít od obecnějších témat a postupně se dostávat k aktuálním problémům. Po úvodním rozhovoru by měla následovat úvodní prohlídka bytu/domu, při kterém by pracovník měl být doprovázen dospělým členem rodiny. Podle okolností případu se pracovník rozhodne, zda je třeba vést rozhovor s rodiči bez přítomnosti klienta (v případě, že se jedná o nežádoucí chování klienta, probíhající rozvodové řízení, výchova klienta apod.). Rodiče mají právo nahlédnout do zápisů probačního úředníka, avšak s výjimkou případů, kdy by to mohlo ovlivnit zájmy dítěte. Celkové šetření by nám mělo

---

¹³⁷ § 16 odst. 3 zákona č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, ve znění pozdějších předpisů

¹³⁸ ŠTERN, Pavel, Lenka OUŘEDNÍČKOVÁ a Dagmar DOUBRAVOVÁ. *Probace a mediace: Možnosti řešení trestných činů*. Praha: Portál, 2010, s. 137.

¹³⁹ ŘEDITELSTVÍ PMS ČR. *Metodika návštěv v rodině*. Praha, 2009.

vypovědět o stavu domácnosti, o chování rodiny v jejím přirozeném prostředí a především o chování a sociální situaci nezletilého. Je nutné, aby pracovník sledoval jisté znaky v domácnosti klienta (viz příloha č. 10), aby zpráva o šetření v rodině mohla být využívána pro další činnosti probačního úředníka, popřípadě sociálního kurátora.¹⁴⁰

4.3 Spolupráce s OSPOD

PMS úzce spolupracuje při výkonu své působnosti s orgány sociálně-právní ochrany dětí v případech mladistvých i dětí mladších 15 let. Na základě písemné žádosti probačního úředníka je pracovník OSPOD povinen poskytnout informace o pachateli v rozsahu potřebném pro řízení. Tyto údaje se týkají především osoby samotného nezletilého, jeho školních záležitostí, sociálního a rodinného zázemí apod. Při předávání informací je nutné dodržovat zásady o mlčenlivosti, které by pracovníci obou organizací měli striktně dodržovat.

„Obecní úřad s rozšířenou působností na vyžádání poskytuje Probační a mediační službě na její žádost informace v rozsahu potřebném pro trestní řízení.“¹⁴¹

Různá šetření a záznamy jsou potřeba k výkonu pracovní činnosti jak v PMS, tak rovněž i na OSPOD. Z tohoto důvodu je kladen velký důraz na častou komunikaci a sdělování si navzájem těchto informací, aby se nezletilý zbytečně nepodroboval opakovaně stejným šetřením v rodině, sděloval dokola stejné informace apod. Každý pracovník má tedy předem určené, na které agendy by se měl zaměřit. Pracovníci OSPOD vypracovávají především osobní anamnézu, zaměřují se na školní prospěch dítěte a jeho vztah ke škole, rovněž na rodinné zázemí, jeho postoj k rodičům a jejich vliv na výchovu, zajímají se o jeho vrstevnické vztahy, chování v sociálním prostředí atd. Naproti tomu probační úředník soustřeďuje informace o postoji ke spáchanému činu, ochotě tento čin napravit, popřípadě odškodnit, dále se snaží zjistit příčiny delikventního chování nezletilého, zda v minulosti došlo k páchání trestné činnosti a jak probíhalo její napravení apod. Tyto informace jsou zajisté důležité pro obě strany, záleží ovšem na spolupráci a vzájemné pomoci při výkonu těchto profesí.

4.4 Spolupráce s ostatními organizacemi

Při práci s mladými delikventy je nutné získat co nejkomplexnější informace o dětech a mladistvých, neboť tak lze najít nejvhodnější a nejefektivnější řešení jejich vzniklé situace. PMS dle § 5 odst. 1 zákona o PMS spolupracuje „s orgány sociálního zabezpečení, školami

---

¹⁴⁰ MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce*. Praha: Portál, 2008, s. 223.

¹⁴¹ §51 odst. 4c zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů

a školskými zařízeními, zdravotnickými zařízeními, s registrovanými církvemi a náboženskými společnostmi, zájmovými sdruženími občanů, nadacemi a dalšími institucemi sledujícími humanitární cíle a v případě potřeby tuto součinnost koordinuje z hlediska využití probace a mediace v trestním řízení.“ Pracovníci PMS mají právo žádat o sdělení potřebných údajů státní orgány a fyzické a právnické osoby. Tyto orgány jsou povinny údaje sdělit neprodleně, pokud tomu nebrání zvláštní zákon. V případě, že informace odmítají poskytnout, probační úředník předloží tento fakt předsedovi senátu nebo samosoudci a v přípravném řízení státnímu zástupci k dalšímu opatření. PMS spolupracuje rovněž s Vězeňskou službou a justiční stráží České republiky, je – li vedeno trestní řízení proti obviněnému ve vazbě nebo ve výkonu TOS.¹⁴²

V rámci užívání alternativních trestů je důležitá součinnost PMS a OČTŘ. Při střediscích PMS se pravidelně scházejí tzv. multidisciplinární týmy, které tvoří státní zástupci, soudci pro mládež, specialisté na mládež, zástupci Policie ČR a městské policie, kurátoři pro mládež a pracovníci OSPOD. Tyto týmy začaly vznikat v roce 2004 na základě inspirace britských YOT – Youth Offending Team. Zabývají se případovou prací u konkrétních dětí mladších 15 let a mladistvých a jsou jedním ze tří základních pilířů systému včasné intervence, o jehož rozšíření usiluje Ministerstvo vnitra ve spolupráci s PMS.¹⁴³ Doporučení pro práci těchto týmů jsou uvedena v příloze č. 11.

Povinností Policie ČR je informovat PMS, OSPOD a zákonného zástupce dětí o zahájení trestního stíhání. Cílem je zajistit včasný zásah do případu a vstup do přípravného řízení u mládeže. Na základě žádosti PMS PČR poskytuje informaci o aktuálním místě pobytu obviněného a prověření místa aktuálního pobytu, informaci o recidivě provinění, zda bylo vyhlášeno pátrání a případnou asistenci PMS při návštěvě klienta v místě bydliště.¹⁴⁴

PMS se neobejde ani bez spolupráce s **nevládním a neziskovým sektorem**. Novela trestního zákona v roce 2001 umožnila široké zapojení společensky prospěšných organizací do zajištění výkonu obecně prospěšných prací. Zákon umožňuje, aby pachatelé vykonávali práce ve prospěch těchto organizací. Po vstupu do Evropské unie se aktivity těchto organizací v justici výrazně rozšířily díky dotacím z Evropského sociálního fondu. V posledních letech byly vyvinuty a realizovány probační a resocializační programy a projekty v oblasti

---

¹⁴² § 5 odst. 3-5, zákona č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě a o změně zákona č. 2/1969 Sb., o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy České republiky, ve znění pozdějších předpisů

¹⁴³ ŠTERN, Pavel, Lenka OUŘEDNÍČKOVÁ a Dagmar DOUBRAVOVÁ. *Probace a mediace: Možnosti řešení trestných činů*. Praha: Portál, 2010, s. 140.

¹⁴⁴ § 60 zákona 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, ve znění pozdějších předpisů.

kriminality mládeže v rámci výkonu alternativních trestů souvisejících s dohledem a ve věznicích při výkonu TOS. Jedná se např. o sdružení Podané ruce, Člověk v tísni, sdružení pro probaci a mediaci v justici, o.s., Asociace občanských poraden, Česká katolická charita, Partners, Armáda spásy, sdružení Arkáda, REP, o.s., atd.¹⁴⁵

SHRNUTÍ:

Probační a mediační služba je poměrně mladý orgán spadající pod Ministerstvo spravedlnosti ČR. Služba je organizována do středisek, kde pracují probační úředníci a asistenti. Jejím cílem je řešit konflikty spojené s trestnou činností účinně a společensky prospěšně. Objasnili jsme náplň práce probačních úředníků, přičemž jsme se konkrétně zabývali opatřením „dohled probačního úředníka“ – ve fázi před rozhodnutím soudu a ve fázi vykonávacího řízení. Probační pracovníci, stejně jako kurátoři pro děti a mládež, spolupracují s mnoha dalšími institucemi a především úzce spolu navzájem.

---

¹⁴⁵ ŠTERN, Pavel, Lenka OUŘEDNÍČKOVÁ a Dagmar DOUBRAVOVÁ. *Probace a mediace: Možnosti řešení trestných činů*. Praha: Portál, 2010, s. 174-175.

5 VÝZKUMNÁ ČÁST

V praktické části diplomové práce uvedeme kvalitativní výzkum, který bude realizován pomocí kazuistik konkrétních případů nezletilých jedinců. Následně budou jednotlivé případy rozpracovány tzv. analýzou dat případových studií, která je prováděna metodou kódování. Ve druhé části bude užitá metoda rozhovoru pro získání důležitých informací o práci probačních úředníků a kurátorů pro mládež.

5.1 Stanovení cíle

Cílem této kapitoly je podrobné popsání konkrétních případů jedinců mladších patnácti let, kteří se ocitli pod dohledem probačního úředníka a pracovníka sociálně-právní ochrany dětí. Účelem vypracovaných kazuistik je naplnění dílčích cílů jako je popis sociální situace jedince, zpracování osobních, rodinných, zdravotních a školních anamnéz, přičemž budeme vycházet z informací, se kterými jsem pracovala v rámci svých odborných praxi při studiu na Univerzitě Palackého v Olomouci.

Součástí kazuistik jsou časové osy, na kterých jsou zachyceny důležité mezníky v rámci dohledu nad jedincem. Časové osy jsou vypracovány pouze u prvních případů, jelikož podrobné informace (přesná data konzultací) jsem získala pouze v rámci praxe na oddělení sociálně právní ochrany dětí. Dalším dílčím cílem je co nejpodrobnější popis jednotlivých kroků pracovníku PMS a OSPOD a závěrečné shrnutí jejich práce v rámci konkrétních případů, které je uvedeno v diskusi. Na závěr budou v práci uvedeny rozhovory s pracovníky PMS a OSPOD s cílem zachytit specifické znaky práce s nezletilými jedinci.

5.2 Metodologie výzkumného šetření, organizace, cílová skupina

Pro naplnění cílů, které jsou výše uvedeny, použijeme kvalitativní metody získávání dat - kazuistika a rozhovor. Dále tzv. analýzou případových studií, díky které zjistíme důležitost indikovaných faktorů, které ovlivňují úspěšnost dohledu v závislosti na rizikových faktorech v životě jedince.

Analýza dat z případové studie má za úkol dát smysl shromážděným údajům. Jedná se o dvě metody. Jednou z nich je holistická analýza, která nerozbíjí získaná data na jednotlivé kousky, ale snaží se závěr vytvořit posouzením dat jako celku. Druhou metodou je tzv. **kódování**. Jedná se o systematické rozdělení dat, přičemž cílem je nalézt nějaké pravidelnosti a znaky, které se dají klasifikovat a až poté stanovit závěr jako celek. Při

kódování použijeme metodu **analýza orientovaná na případ**, která uvažuje případ jako jeden celek a provádí srovnání mezi několika případy najednou.¹⁴⁶

Vhodná metoda kvalitativního výzkumu, která se využívá při popisování problematiky nezletilých, je kazuistika. Je v ní popsán sociální kontext a osoba jedince ze všech důležitých hledisek.

Pojem kazuistika je odvozena z latinského casus – případ, událost, náhoda. V praxi se také používá název případová studie. Její podstatou je koncentrace pozornosti na určitý objekt, který se zpracovává jako celek ze všech relevantních aspektů. Jedná se tedy o metodu, při které se shromažďují, analyzují všechny dostupné písemné materiály a podrobně se systematicky zkoumá jednotlivce prostřednictvím metod pozorování, rozhovoru a vlastního zkoumání. V praxi sociální práce kazuistické rozborů podrobně popisují také sociální vztahy, sociální procesy a sociální prostředí na pochopení konkrétního případu a připravují podklady pro intervenci a sociální pomoc každému, kdo pomoc potřebuje.¹⁴⁷

„Vytvoření kazuistiky je součástí etapy sociální práce, a to etapy diagnostické. Diagnostická etapa je zaměřena na zjištění a hledání příčin, které vedly k určitému sociálnímu problému. K diagnóze sociální pracovník dospěje na základě záměrných rozhovorů s jedincem a šetřením v domácnosti. Na základě zjištěných poznatků sociální pracovník vytvoří kazuistiku.“¹⁴⁸

Další užitou metodou rozhovor, který je založen na přímém dotazování jednoho nebo více respondentů s výzkumným pracovníkem. Při rozhovoru (interview) se užívá verbální komunikace. Pro naši potřebu použijeme individuální standardizovaný rozhovor, tedy komunikaci s jedním pracovníkem a předem připravenými otázkami. Doporučuje se začínat rozhovor obecnými otázkami, pomocí kterých se postupně přechází k otázkám speciálním. Ty vedou k zodpovězení základních témat, které je cílem našeho bádání.¹⁴⁹

5.3 Vlastní výzkum – kvalitativní metody

Vlastní výzkum tvoří šest kazuistik, které jsou uvedeny v části A a přepis dvou rozhovorů tvoří část B.

---

¹⁴⁶ HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál, 2005, 226.

¹⁴⁷ HUČÍK, Ján a Alena HUČÍKOVÁ. *Kazuistika v sociálnej práci*. Bratislava: VŠZaSP, 2009, s. 13.

¹⁴⁸ Kazuistika. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2012-05-17]. Dostupné z: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Kazuistika>.

¹⁴⁹ ŠVARCOVÁ, Iva. *Základy pedagogiky pro učitelské studium*. Praha: VŠCHT, 2005, s. 28.

A) KAZUISTIKY

Kazuistika č. 1 Pavla

První kazuistika se týká nezletilé Pavly, která se ocitla pod dohledem kurátorky pro děti a mládež. Pavla je čtrnáctiletá dívka, u které se objevují výrazné výchovné problémy ve škole. Vyskytuje se u ní rozsáhlé záškoláctví. Její kontakty s vrstevníky jsou rovněž problémové, špatně se adaptuje na nové prostředí a spolužáky. Často trpí úzkostnými stavy – je pod dohledem psychiatra. Tato dívka touží po uznání, často se chová pozéřsky. Je nutné u ní vymezit přísná pravidla a důsledně dbát na jejich dodržování. Velkou motivací je pro ni pochvala a uznání dospělých. Na svůj věk vypadá velmi vyspěle a její vystupování rovněž neodpovídá jejímu věku. Sama o sobě tvrdí novým kamarádům, že jí je osmnáct let.

Rodinná anamnéza: Pavla je čtrnáctiletá dívka, která žije ve společné domácnosti s matkou. Otec s rodinou nežije, v současné době se nestýká ani s dcerou. Mezi rodiči je velký věkový rozdíl. Z rozhovorů s matkou a dcerou se lze domnívat, že otec měl na matku Pavly velmi vysoké nároky, pravděpodobně byl nadmíru kritický k jejímu jednání a k postoji k výchově dcery. Pavla tento vzorec chování od otce přebrala a opakuje ho ve svém chování k matce, což vede k velkým problémům a komplikacím v jejich vztahu. Kontakt s matkou je těsný, avšak s otcem se vidá minimálně. Matka má přítele, se kterým žijí obě ve společné domácnosti. Dále Pavla udržovala vztah pouze s babičkou (matka matky), ovšem ta byla nalezena mrtva v lese nedaleko Prahy. To Pavlu velmi negativně zasáhlo a její vztah s matkou se zhoršil. OSPOD uvažuje o předání Pavly do péče otce. Ekonomická situace rodiny je bezproblémová. Otec je umělec, který se snaží matce ve výchově dcery finančně pomáhat, matka pracuje jako recepční v hotelu.

Zdravotní anamnéza: Pavla se narodila v manželství svých rodičů z první gravidity matky. Raný psychomotorický vývoj byl v normě. Ve třetí třídě byla hospitalizována v Psychiatrické léčebně Krč, avšak matka pobyt předčasně ukončila. V páté třídě byla v léčebně Olivovna v Říčanech, kde se svěřila, že je ve škole šikanována. Kvůli školním problémům byla svěřena do péče SVP a byl jí doporučen pobyt v dětském diagnostickém ústavu, do kterého po dlouhém přesvědčování dobrovolně nastoupila. Současný zdravotní stav Pavly je v normálu. Dříve se u ní vyskytovaly zdravotní respirační problémy, kvůli kterým nechodila do školy. Ze zprávy od dětské pediatričky je zřejmé, že veškeré zdravotní problémy Pavly a její matky byly často smyšlené s cílem omluvit její velké absence ve škole.

Školní anamnéza: Pavla ve dvaceti měsících navštěvovala jesle, poté mateřskou školu, ve které se u ní začaly vyskytovat adaptační problémy. Ty se u ní objevují dodnes. V základní škole Londýnská neměla do třetí třídy žádné problémy, ale po přechodu na jazykovou školu se u ní vyskytly výchovné problémy, jelikož se jí na škole nelíbilo. Po 3/4 roku přešla na další základní školu. V tomto období se přestěhovali k příteli matky a u Pavly se začaly objevovat další problémy ve škole. Neadaptovala se na nové prostředí ani spolužáky a začala chodit za školu. Pavle byl doporučen přestup na prvotní základní školu Londýnská. Přestoupila a navštěvovala ji do šesté třídy. Uvedla, že zde byla šikanována a přestoupila na popud PPP do sedmé třídy na ZŠ Na Pražačce. Zde nastaly opět problémy se začleněním, vyskytovalo se u ní rozsáhlé záškoláctví. To bylo řešeno pobytem v SVP, odkud do školy rovněž nedocházela. Poté jí byl doporučen dobrovolný pobyt v dětském diagnostickém ústavu (dále jen DDÚ). Matka ji nechodila navštěvovat, brala si ji pouze občas na víkendy domů. Po ukončení pobytu jí byla doporučena postpéče v DDÚ. Její chování se přes letní prázdniny výrazně zlepšilo, odjela s matkou na dovolenou na Šumavu. Do dalšího ročníku nastoupila na ZŠ Vodičkova, kde ukončila povinnou školní docházku a složila přijímací zkoušky na střední uměleckou školu.

Zpráva z psychologického vyšetření DDÚ: Pavla nemá problémy v navazování spolupráce, i když zpočátku se chovala velmi negativisticky a kriticky – nesouhlasila s pobytem v DDÚ. Vůči ostatním dětem se chová nadřazeně a její komunikace je spíše filosofická. V průběhu pobytu se její kritika a výčitku směrem k rodičům posunuly k lepšímu. Intelektový výkon je v nadprůměru s lepší názorovou složkou. Počáteční odstup postupně ubýval a dokázala se lépe začlenit. Její reakce na situaci jsou úzkostné a sebelitující.

Průběh spolupráce Pavly s OSPOD

Rozsudkem OS pro Prahu 7 byla schválena dohoda rodičů, kterou byla nezletilá Pavla svěřena do péče matky, a otci bylo určeno výživné. Spis Pavly byl veden na OSPOD Praha 7, avšak 21. 9. 2005 byl postoupen na OSPOD Praha 3. Dívka byla zařazena do evidence OSPOD ze závažného důvodu. Matka podala na otce Pavly trestní oznámení pro podezření z pohlavního zneužívání dcery. Po tomto oznámení se otec přestal s dcerou stýkat. Policie však podezření neprokázala a po skončení stíhání otec s dcerou opět navázal kontakt. Dívka je na OSPOD zařazena mezi děti se zvýšenou pozorností.

Šetřením pracovnice OSPOD bylo zjištěno, že dívka má velké problémy s docházkou do školy. Babička (matka matky) uvedla, že matka nezvládá péči o nezletilou a absenci ve škole vysvětluje matčíným nezájmem o vypravení Pavly do školy. V listopadu 2005 byla konána s rodiči na ZŠ výchovná komise. Poté otec přislíbil pomoc a situace se zlepšila. Otec se začal podílet na výchově a staral se o její řádný vývoj.

V listopadu 2005 podal OSPOD podnět k prošetření na Policii ČR ohledně podezření z bití nezletilé matkou. Otec sdělil, že dívka si stěžovala, že je bita do hlavy a do zad. Důkazem byly patrné modřiny, které viděla sama pracovnice OSPOD. Policie situaci začala řešit, zažádala o zdravotní záznamy nemocnice a vykonala šetření v rodině. Pavla se přiznala, že modřiny měla od pádu, který si způsobila v podnapilém stavu. Její stav se poté ale zlepšil. Docházela stále na OSPOD a problémy ve škole a ve vztahu s matkou se ustálily. Až kolem svých třináctých narozenin došlo k dalším problémům. Policie ČR ji našla opět v podnapilém stavu. Vše vysvětlila jako oslavu svých třináctých narozenin. Pracovnice se velmi zajímala o její volnočasové aktivity. Dívka se jen poflakuje s nevyhovující partou po Praze, jako nezletilí popíjí alkohol a chovají se nevhodně. Pracovnice dívce navrhla docházky do SVP Klíč. Dívka souhlasila a začala organizaci navštěvovat.

Poté byla však její školní docházka nevyhovující, měla mnoho neomluvených hodin. Matka se stále vymlouvala na dceřiny různé nemoci, avšak lékařské zprávy dodány nikdy nebyly. Ze školních zpráv je patrné, že dívka šikanovala své spolužáky, chovala se nadřazeně a učila je negativnímu chování. Její chování je neúměrné jejímu věku.

V prosinci roku 2010 se dívce stala nepříjemná a závažná věc (informace jsem čerpala z přepisu výslechu s vrchní komisařkou). Po vyučování se na Václavském náměstí dala do řeči s cizím, asi třicetiletým mužem. Ten ji pozval na oběd a dívka přikývla. Lhala a sdělila, že jí je osmnáct let. Muž objednával a dívka se nebránila pití alkoholu. Přiznala, že vypila 4 velká piva a pár panáků. Poté ji muž nabídl, že se přesunou do luxusnější restaurace. Dívka v této chvíli již byla pod vlivem alkoholu a souhlasila s návrhem. Muž ji však zavezl do hotelu v centru Prahy, kde ji nutil k pohlavnímu styku. Dívka se v pokoji z alkoholu pozvracela, bála se, plakala a snažila se o útěk. Muž ji ale nepustil. Donutil ji k orálnímu sexu. Když byl v koupelně, dívka utekla. OSPOD poté podal na okresní soud (dále jen OS) „podnět na nařízení soudního dohledu nad výchovou nezletilé“. Dohled by byl dle OSPOD plně v zájmu dívky z hlediska jejich vzniklých problémů. OSPOD byl OS určen opatrovníkem nezletilé dívky.

Matka zažádala OSPOD o pomoc při výchově dívky, poprosila o pomoc odborníků, jelikož se sama nacházela ve špatném psychickém stavu. Pavla tedy pobývala v Domě tří

přání. Poté se změnil způsob jejího nazírání na její dosavadní chování. Absence ve škole už nejsou v současné době tak časté, navštěvuje SVP, je v péči psychiatra a na poslední schůzce, na které jsem byla přítomna, vyprávěla, jak by v budoucnu chtěla být úspěšná jako její otec. Školu chce dostudovat a poté se věnovat profesionálně fotografování. Měla radost z úspěšně složených talentových zkoušek na střední školu. S pracovníci jsou dohodnuté, že dívka musí každý týden ve středu docházet na OSPOD a vždy s sebou donést žákovskou knížku. Matka je stále ve špatném psychickém stavu, proto pracovníce OSPOD uvažuje o svěřeni výchovy do péče otce, se kterým má dívka nyní dobrý vztah a otec se jí snaží pomáhat a na OSPOD dochází pouze on, matka nejeví zájem.

Tabulka č. 1: Časová osa spolupráce OSPOD s nezletilou Pavlou

rok 2001	dívka v evidenci na OSPOD Praha 7
září 2005	matka podává na otce trestní oznámení z pohlavního zneužívání dcery – neprokázáno
21/9/2005	spis dívky postoupen na OSPOD Prahy 3
listopad 2005	uspořádána výchovná komise na ZŠ
prosinec 2005	podezření z fyzického násilí páchané matkou na dítěti – neprokázáno
7/1 2008	záškoláctví, návštěva rodičů na OSPOD
14/1/2008	domluven pobyt v SVP Klíčov
	⇒ výrazné zlepšení chování dívky
červenec 2009	nalezena Policí ČR v podnapilém stavu, nové problémy v chování a ve škole
15/7/2009	dívka na konzultaci s kurátorkou pro děti a mládež, vysvětlila své negativní chování a slíbila spolupráci
listopad 2009	dívka donesla žákovskou knížku, pouze jedna poznámka, známky v pořádku, výchovné problémy žádné
prosinec 2009	šetření v rodině – vše v pořádku
7/1/2010	neohlášené šetření v rodině – matka neotevřela, i když byla doma
11/1/2010	pracovnice OSPOD zaslala na ZŠ, kterou Pavla navštěvuje žádost o vyhotovení a zaslání zprávy (dívka propadá ze dvou předmětů, opět vysoké absence ve škole)
11/1/2010	matka se dostavila na OSPOD – chce dívku umístit do léčebny Olivovna (dcera má opakované záněty průdušek, nefunguje topení v domácnosti), matka si nepřeje žádná další šetření v rodině
18/1/2010	dívka umístěna do léčebny + návštěva otce na OSPOD, stěžuje si, že svoji dceru téměř nevidá

8/4/2010	jednání OSPOD s SVP Klíčov – domluvena docházka do psychologického programu ESET
8/4/2010	telefonický rozhovor s nezletilou Pavlou – domluvené docházky na OSPOD 1x14 dní
15/4/2010	zpráva ze ZŠ – dívka šikanuje svého spolužáka z ekonomických důvodů, problémy s absencí a chováním
květen – červen 2010	doporučení dobrovolně navštěvovat DDÚ, souhlas dívky i rodičů
září 2010	přechod na novou ZŠ Vodičkova
říjen 2010	zpráva ze ZŠ – problémy s chováním – dítka ředitele, slabý prospěch
1/11/2010	návštěva matky na OSPOD – obnovena spolupráce s DDÚ
prosinec 2010	dívka nalezena v podnapilém stavu, poté výslech na Policii ČR (dobrovolně odešla s neznámým mužem po škole do restaurace, kde se opila, poté ji muž odvezl do neznámého bytu, kde se ji pokusil znásilnit)
24/1/2011	OSPOD podal na OS „ Podnět na nařízení soudního dohledu nad výchovou nezletilé “ (dohled je dle OSPOD plně v zájmu dívky), OSPOD byl OS určen opatrovníkem nezletilé dívky
leden 2011	zpráva ze ZŠ – 71 neomluvených hodin (pediatrická lékařka dívky nepotvrdila absenci z důvodu nemoci), dívka propadá ze tří předmětů, na vysvědčení dostala trojku z chování
2/2/2011	otec se dostavil na OSPOD – netušil o dceřiných problémech, stížnost na pracovnice OSPOD
9/2/2011	matka se dostavila na OSPOD, chtěla oznámit, že babička nezletilé byla nalezena mrtvá v lese u Prahy, pracovnice matce oznámila návrh na soudní dohled, matka se zdráhala a nechtěla si nechat vysvětlit důvody pro návrh a odešla z oddělení rozrušená a před koncem konzultace
11/2/2011	matka ve špatném psychickém stavu, chtěla by pro dceru pomoc odborníků, pracovnice předala kontakt na Dům tří přání – zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, zde domluven pobyt dívky, po 14 dnech vyžádána odborná zpráva
březen 2011	dívka svěřena do péče psychologičky RIAPS, matka do péče Alma femina (individuální pomoc matce s obtížemi s alkoholem)
březen 2011	dívka se dozvídá, že byla přijata na střední školu (obor fotografie), svěřila se pracovníci, že tuto šanci by chtěla využít a slíbila, že bude školu navštěvovat řádně, stěžuje si na vztah s matkou, která o ni nejeví zájem, zlepšila se

	komunikace s otcem, který jí finančně zajišťuje
duben 2011	pracovnice OSPOD uvažují o návrhu svěření nezletilé do péče otce

Kazuistika č. 2 Lenka

Další kazuistika se týká sourozenců – Anety a Lenky. Obě dcery jsou nezletilé. Do péče OSPOD se dostaly při rozvodovém řízení svých rodičů v rámci úpravy poměrů. V této kazuistice se zaměříme na starší dceru, u které se vyskytují výrazné výchovné problémy.

Rodinná anamnéza: Rodiče dětí jsou rozvedení a byly svěřeny do péče matky. Po rozvodu se otec často k rodině vracel opilý a fyzicky je napadal. Starší dcera si vše pamatuje, bylo těžké ji přinutit ke styku s otcem. Otec na děti platí výživné, je zaměstnaný jako číšník. Matka bydlela se svými dcerami a přítelem v bytě 1 + kk. Dětský pokoj byl zařízený skromně. Děti spaly na rozkládací sedačce, matka spala s nimi v pokoji. Byt byl při šetřeních čistý a uklizený. Matka se nachází ve špatné finanční situaci, pomáhá jí její matka (babička dětí), dětem vaří spíše ona, matka prý nemá dostatek finančních prostředků. Matka byla vedena na úřadu práce, poté si našla práci v supermarketu, kde pracuje jako prodavačka. Vztah se starší dcerou byl označen jako patologický. Má na dceru špatný vliv, podporovala ji v jejím nevhodném chování a nestarala se o zdravotní stav dcery. Mladší dcera Aneta byla svěřena do péče babičky poté, co u starší Lenky byla nařízena dvakrát ústavní výchova, poté byla svěřena zpět do péče matky.

Školní anamnéza: Mladší dcera Aneta navštěvuje ZŠ praktickou, podle posudku by ZŠ nezvládla, vyskytuje se u ní lehká mozková dysfunkce. Přesto nemá žádné problémy s adaptací ani výchovné problémy. Lenka navštěvovala od tří let MŠ, poté chodila do nultého ročníku ZŠ praktická - dyslextická třída. Zpočátku nebyly žádné problémy. Ale v osmé třídě byla kvůli svým problémům svěřena do péče DDÚ a poté do výchovného ústavu. Její intelektový výkon byl v rámci psychologického šetření označen jako pásmo mentální retardace. Autoritu učitele respektuje, má velké mezery ve vědomostech, její znalosti neodpovídají jejímu věku. Při vyučování je pasivní a nejistá, její mechanická paměť je krátkodobá a o výuku nemá žádný zájem. Po druhém pobytu v DDÚ se situace ve škole zlepšila, již neměla žádné absence a prospěch se rovněž zlepšil.

Zdravotní anamnéza: Lenka má nízký intelekt. V šesti letech upadla na autodromu a její stav se zhoršil, často kolabovala a strávila měsíc a půl na dětském oddělení FN v Praze. Již na základní škole provozovala opakovaně sexuální styk, přičemž nežívala antikoncepci a nijak se nechránila.

Zpráva DDÚ – psychologická zpráva: Lenka je introvertní osoba. Vztah této dívky mezi matkou je až patologický. Jedná se o submisivní dívku, která trpí samomluvou, přičemž vede rozsáhlé rozmluvy se svým fiktivním přítelem. Společenské a pracovní návyky jsou v pořádku, konfliktním situacím se vyhýbá. Netrpí přílišnou sebedůvěrou, ale domnívá se, že započatý sexuální život v nízkém věku jí dělá plnohodnotnou. Málo dbá na osobní hygienu, je netrpělivá.

Průběh spolupráce s OSPOD

Děti se dostaly do péče OSPOD v rámci rozvodového řízení svých rodičů – úprava poměrů. Rodiče se vzájemně dohodli, že po dobu rozvodového řízení budou obě nezletilé dcery svěřeny do péče matky. Otcí bylo stanovené na každou dceru výživné ve výši 800 Kč. Měsíc poté zažádali soud o úpravu práv a povinností (žádost o změnu termínů v rámci styku dětí s otcem). Žádost byla vyřízena kladně. Po delší době se matka dostavila na OSPOD. Stěžovala si na otce. Neprojevuje o děti žádný zájem, pokud jsou dcery u něj, hlídají je prarodiče a otec není většinou doma. Matka má strach, že otec děti fyzicky napadá a zanedbává je. Sociální pracovnice doporučila spojit se s Fondem ohrožených dětí a dětskou psychiatrickou. Děti samy údajně k otci nechtějí, proto se rozhodla je nevydávat. Kurátorka pozvala otce na konzultaci na OSPOD, avšak otec si na matku rovněž stěžoval. Poté byli na konzultaci pozváni společně, přičemž jim sociální pracovnice poradila, aby matka děti otci vydávala připravené a on jim poskytoval program, na který by se dcery těšily.

V září se s OSPOD telefonicky spojila paní R., která oznámila špatnou péči matky o obě nezletilé. Z bytu se údajně ozýval často křik. Okamžitě provedeno šetření, sousedé v domě toto tvrzení potvrdili. Druhý den pracovnice provedla šetření v bytě matky. Matka vše popřela. Pracovnice sdělila, že pokud by se vše prokázalo, bude zapotřebí nových opatření. Otec si našel novou přítelkyni, kterou děti nemají rády a nechtějí se s otcem stýkat.

Když bylo Lence 13 let, začaly se u ní vyskytovat závažné problémy. Vedla zahálčivý život, ve škole se jí zhoršil prospěch a měla mnoho neomluvených hodin. V jejích letech u ní opakovaně docházelo k sexuálnímu styku. Matka ji ve všem podporovala. Věděla o jejím vztahu s 22-letým Rumunem a tolerovala její sexuální praktiky. V této době byly obě dcery

OS svěřeny do péče babičky. Zde měla starší dcera přísnější režim, utekla z domova se svoji kamarádkou. Problémy se zhoršovaly a OS se usnesl o předběžném opatření, kterým byla dívka předána do DDÚ, jelikož výchova starší Lenky byla nezvladatelná. Dívka byla po krátkém pobytu v DDÚ přemístěna do výchovného ústavu (dále jen VÚ) Kostomlaty. Při návštěvě sociální pracovníce v ústavu si dívka stěžovala na zdejší pobyt, nejraději by přestoupila do ústavu v Praze. Má stále problémy ve škole, její chování vůči ostatním spolužákům je hrubé a její prospěch se výrazně zhoršil. Často si telefonuje se svoji matkou, jejím přítelem a svoji mladší sestrou. Lenka se svým starším přítelem udržovala vztah dlouhou dobu, ale pak nastaly problémy a rozešli se. Poté se u Lenky výrazně změnilo chování k lepšímu. Navázala úzký kontakt se svoji mladší dcerou. Chtěla by se vrátit zpět domů a kvůli tomuto faktu se opravdu velmi její stav změnil k lepšímu. Lenka byla poté svěřena zpět do péče matky, mladší dcera je stále v péči babičky. Chování Lenky bylo po dobu tří měsíců v pořádku, avšak poté opět začala chodit za školu a její prospěch se zhoršil. Matka se s dcerou dostavila na OSPOD. Pracovnice doporučila spolupráci s Domem tří přání, avšak tu matka s dcerou vůči organizaci nenavázala. Na další konzultaci si matka na dceru stěžovala a sama uvedla, že by u ní měla být stanovena opět ústavní výchova. Vše bylo řádně prošetřeno a na podnět OSPOD se okresní soud usnesl ve prospěch Lenky v nařízení ústavní výchovy a Lenka byla přemístěna do DDÚ. O dva měsíce později matka podala návrh na zrušení toho opatření k OS. OSPOD matce doporučil spolupráci s Dětským krizovým centrem, SVP Klíčov. OS na návrh pracovníce OSPOD zrušil usnesení o opatření ústavní výchovy. Uznal, že toto opatření u nezletilé již není zapotřebí a zároveň zahájil řízení o nařízení dohledu nad nezletilou. Opatrovníkem se stal Městská část Praha 3 – OSPOD.

Tabulka č. 2: Časová osa spolupráce OSPOD s nezletilou Lenkou

12/3/2000	uzavření manželství mezi rodiči nezletilých dívek
18/1/2006	dohoda uzavřená mezi rodiči o úpravě poměru nezletilých dcer v rámci rozvodového řízení – dcery svěřeny do péče matky
23/2/2006	návrh rodičů na úpravu práv a povinností – změna styku otce s dětmi
7/6/2006	telefonát od babičky na OSPOD – stížnost na nedodržování termínů stanovených rozsudkem v rámci výchovy otce
16/6/2006	odbor sociálních věcí a zdravotnictví se rozhodl poskytnout jednorázovou dávku sociální péče – jednorázový příspěvek na výdaje spojené s nástupem dětí do mateřské školy
15/12/2006	matka se dostavila na OSPOD – stížnost na otce – neprojevuje o své dcery zájem

22/12/2006	otec se dostavil na OSPOD – stížnost na matku – obrana proti výše uvedenému
23/7/2006	návrh na zvýšení výživného otci – schváleno
6/9/2006	telefonát od paní R. – oznámení o špatné péči matky => provedeno šetření – sousedé potvrdili tvrzení
7/9/2006	šetření v bytě matky – oznámení pracovníci OSPOD o následcích
23/10/2006	návštěva matky na OSPOD – stížnost ve věci styku dětí s otcem – nechťjí otce navštěvovat kvůli jeho nové přítelkyni
2007-2008	bezproblémová spolupráce
květen 2009	velké problémy s výchovou starší dcery, vede zahálčivý život, velké absence ve škole a ve svém nezletilém věku praktikuje sexuální styky
22/3/2010	pohřešování Lenky, utekla se svojí kamarádkou => byly nalezeny PČR opilé
10/4/2010	matce předán kontakt na SVP Klíčov, spolupráce
duben 2010	svěření dětí do péče babičky
duben 2010	usnesení OS na předběžném opatření, kterým byla starší dívka svěřena do ústavní výchovy
květen 2010	pobyt v DDÚ => přeložení do VÚ
	návštěva Lenky ve výchovném ústavu Kostomlaty – stížnost dívky na zdejší pobyt
červenec 2010	Lenka ukončila vztah se svým „problémovým“ přítelem => zlepšení situace => chce se vrátit domů
srpen 2010	Lenka svěřena do péče matky
září – listopad 2010	situace se zlepšila, Lenka dochází do školy a dochází pravidelně na OSPOD
prosinec 2010	další problémy s výchovou Lenky, doporučena spolupráce s Domem tří přání
prosinec 2010	matka navštívila pracovníci OSPOD, chtěla by Lenku umístit do ústavní péče => vše prošetřeno
prosinec 2010	OS vydal předběžné opatření o umístění dívky do DDÚ
únor 2011	matka podala návrh na zrušení ústavní výchovy
únor 2011	OS zrušil toto předběžné opatření a zároveň zahájil řízení o nařízení dohledu nad nezletilou => rozsudek OS – na návrh OSPOD nařízen soudní dohled nad Lenkou

Kazuistika č. 3 Martin

Poslední kazuistika v rámci spolupráce s OSPOD se týká nezletilého Martina, nad kterým byl nařízen soudní dohled.

Rodinná anamnéza: Martin je jedináček, který žije v domácnosti se svojí matkou a jejím přítelem, bytové podmínky nejsou uspokojivé. Otec chlapce není uveden v rodném listu Martina. Přítel matky pracuje jako zahradník, nemá k chlapci žádnou vyživovací povinnost, avšak Martin ho bere za vlastního otce. Matka pracuje údajně bez smlouvy ve skladu. Matky zdravotní stav je nepříznivý, trpí bolestmi a žloutenkou typu A, B, C. Při jednáních s matkou je často cítit alkohol. Matka navštěvuje doléčovací centrum pro bývalé narkomany a je v péči psychologa.

Zdravotní anamnéza: U matky byla před porodem zjištěna závislost na drogách, po narození Martina její testy byly negativní. U chlapce se nevyskytují žádné větší zdravotní problémy. S matkou nenavštívil ani po několika výzvách dětskou lékařku z důvodu pravidelné zdravotní prohlídky po sedmi letech. Také bylo sděleno lékařkou, že chlapec nebyl očkovan. Měří 120 cm a váží 23 kg. Matka uvedla, že když je chlapec nemocný, léčí ho sama. Dokonce mu sama vytrhla stoličku. V první třídě ZŠ měl Martin z důvodu špatné hygieny v domácnosti vši.

Školní anamnéza: Nezletilý Martin navštěvoval mateřskou školu na Praze 1, zde docházka a péče matky o dítě byla bezproblémová. Nyní navštěvuje Martin ZŠ v Praze. Po vyučování chodí do školní družiny, kterou matka opakovaně neplatí. Chlapec nedochází po škole na obědy, matka to zdůvodnila vegetariánstvím. Chlapec je nyní ve druhé třídě, ovšem musel splnit komisionální zkoušky, aby postoupil do této třídy. Má velké problémy s absencí, není omlouván a jeho docházka je velmi kolísavá.

Spolupráce s OSPOD

Nad Martinem byl dne 10. 6. 2010 stanoven soudní dohled na základě podnětu OSPOD Praha 3. Během prázdnin matka umožnila šetření. Byt byl shledán jako dlouhodobě neudržovaný. V tomto období byla matka motivována na vyřízení dávek státní sociální podpory na Úřadu práce. Nezletilý absolvoval komisionální zkoušky a postoupil do druhé třídy. V listopadu téhož roku byla na ZŠ, kterou chlapec navštěvuje vykonána výchovná komise, kde matka slíbila uhradit poplatky za školní družinu a také zde bylo zjištěno, že chlapec se nedostavil na prohlídku k dětské lékařce. OSPOD nadále prováděl šetření, ale bezúspěšně a matka přestala komunikovat. V prosinci OSPOD podal na OS podnět na nařízení ústavní výchovy. V lednu oznámila ZŠ sociální pracovníci, že Martin má zameškáno 150 hodin. Poté OSPOD podal návrh k OS na vydání usnesení o předběžném opatření dle

§ 76 a) občanského soudního řádu o předání nezletilého do DDÚ. Soud však návrh zamítl. Pracovnice OSPOD na matku naléhala, aby se synem došla na dětskou prohlídku. Matka prohlídku absolvovala až den před jednáním OS o nařízení ústavní výchovy. Soud případ odročil za účelem zjištění podrobného psychického a zdravotního stavu dítěte.

Ve stejném měsíci byla matka prošetřována PČR ve věci podání podnětu z prošetření podezření, že matka svého syna bije a týrá pod vlivem alkoholu. Anonymně ji udala neznámá paní, později se zjistilo, že se jednalo o sousedku, která bydlí v patře nad nimi. Při konzultaci syn uvedl, že výkřiky nebyly jeho, ale jejich křečka.

Matce byla doporučena pracovníci OSPOD spolupráce s Domem tří přání – ambulantně terénním centrem. Zde byla matka motivována psychologkou k dobrovolnému předání nezletilého do Azylového domu pro děti, které je součástí onoho Domu tří přání.

Kurátorka pro děti a mládež opakovaně matce zdůrazňovala, že hrozí převzetí jejího syna do ústavní výchovy a poté se výrazně zlepšila spolupráce matky s OSPOD. V květnu se situace opět zhoršila a na OSPOD se obrátila ZŠ s žádostí o pomoc, jelikož chlapec má velký počet zameškaných hodin, matka se školou nespolupracuje (nedostavuje se na třídní schůzky, nedostavuje se na výzvy školy), Martin byl zanedbaný i z hlediska hygieny, doma byl často sám a matka ho opakovaně nevyzvedávala ze školní družiny. Následující den pracovnice vykonala šetření v rodině – chlapec nalezen v zanedbaném stavu. Matka uvedla, že si o dávky SSP nezažádala, jelikož se jedná „pouze o 500 Kč“. OSPOD podal tedy na OS návrh na nařízení soudního dohledu nad nezletilým, který byl dne 12/5 2011 rozsudkem pravomocně vykonán. Soudu budou pravidelně podávány zprávy o poměrech v rodině jednou za měsíc. Pokud se situace v rodině nezlepší, OSPOD podá opět návrh na uložení ústavní výchovy.

Tabulka č. 3: Časová osa spolupráce OSPOD s nezletilým Martinem

5/8/2003	evidence nezletilého Martina na OSPOD (matka podezřena z užívání drog)
10/6/2010	stanoven soudní dohled nad nezletilým na návrh OSPOD Praha 3
červenec- srpen 2010	šetření v místě bydliště matky a nezletilého, byt ve špatném stavu
srpen 2010	Martin složil komisionální zkoušky a postoupil do druhé třídy
11/11/2010	výchovná komise v ZŠ
28/12/2010	OSPOD podal podnět k OS na nařízení ústavní výchovy
11/1/2011	zpráva ze ZŠ – chlapec má 43% absence (150 neomluvených hodin)
12/1/2011	OSPOD podal na OS návrh na vydání usnesení o předběžném opatření o předání nezletilého do DDÚ

leden 2011	matka prošetřována PČR ve věci podaného podnětu z prošetření podezření z týrání a bití svého syna
24/2/2011	matka přislíbila kurátorce lepší komunikaci a spolupráci s OSPOD
9/3/2011	matka se dostavila do Domu tří přání => zlepšení situace
4/5/2011	ZŠ podala OSPOD oznámení, ve kterém žádala o pomoc (u chlapce znaky zanedbávání, špatná hygiena)
5/5/2011	šetření v rodině – špatná bytová situace, nepořádek, chlapec v zanedbaném stavu
	⇒ návrh na nařízení soudního dohledu nad nezletilým
12/5/2011	rozsudek OS – nařízen soudní dohled nad nezletilým

Kazuistika č. 4 Monika

Nad Monikou byl nařízen dohled probačního úředníka, jelikož má velké výchovné problémy ve škole a odcizila spolužačce peněženku s větším obnosem.

Rodinná anamnéza: Monika je čtrnáctiletá dívka, která vyrůstá v úplné rodině. Má tři sourozence, o rok mladší sestru, o dva roky staršího bratra a roční sestru. Finanční situace rodiny není příliš příznivá, matka je na mateřské dovolené a otec má dělnickou profesi. Rodina splácí půjčku na automobil a dle slov matky celá rodina „nevychází každý měsíc“. Vztahy v rodině jsou však uspokojivé, sourozenci mají mezi sebou vlídné vztahy. Rodina žije ve vesnici nedaleko Jihlavy.

Zdravotní anamnéza: Monika nemá žádné zdravotní problémy. Když byla malá, měla zlomenou ruku, když si hrála se svým bratrem. V současné době je zdravá a nemá žádné zdravotní ani duševní poruchy.

Školní anamnéza: Monika navštěvovala jesle, poté mateřskou školu bez žádných problémů. Na nové prostředí se vždy adaptovala výborně. Problémy nastaly až se vstupem na základní školu. Do třetí třídy navštěvovala ZŠ ve městě, kde žije, avšak poté přestoupila na ZŠ do krajského města. Důvodem byla šikana ze strany spolužáků, kteří se posmívali její rodině. Na nové ZŠ nebyla v osmé třídě klasifikována kvůli vysoké absenci. Nyní je její prospěch průměrný.

Trestná činnost

Nezletilá Monika odcizila své spolužačce peněženku s obnosem, který ten den děti měly donést na zaplacení výletu, který se měl konat na konci školního roku. Odcizila peněženku se sedmi sty korun. Případ okamžitě začala prošetřovat třídní učitelka a ještě tentýž den u Moniky odcizenou peněženku s celým obnosem našla. Poté pozvala na schůzku rodiče, kteří její chování omlouvali, jelikož dívka na školní výlet jet nemohla a touto cestou Soud nad dívkou stanovil dohled probačního úředníka a povinnost podrobit se probačnímu programu.

Spolupráce s PMS

Monika byla odsouzena Okresním soudem pro mládež v Jihlavě k vykonání výchovného opatření dohled probačního úředníka. Případ byl tedy předán specialistovi pro mládež ve středisku PMS. Probační úředník zaslal Lence pozvánku k úvodní konzultaci, ve které byl vysvětlen účel první konzultace, a datum, ke kterému se má dostavit s rodiči do střediska. Od té chvíle začal probíhat dohled. Na první konzultaci se dostavila pouze matka, která otce omluvila, jelikož byl v zaměstnání. Monika byla seznámena s účelem a podmínkami dohledu a ihned byl stanoven termín první konzultace. Na ten se Monika dostavila a pracovnice ji uvědomila, že zpočátku se konzultace budou konat častěji a pokud bude plnit podmínky stanovené v plánu dohledu, bude se pravidelně opakovat pouze jednou za měsíc. Na konci konzultace vždy dívka musí podepsat souhlas s dalším termínem schůzky. Probační úřednice zasílala opakovaně pozvánku otcí, avšak ten se na středisko PMS nikdy nedostavil. Matka ho stále omlouvala, jelikož musí pracovat v třisměnném provozu. Pracovnice PMS postupně navrhla plán dohledu, který byl nástrojem vedoucím ke zlepšení situace. S dívkou rozebíraly závažnost jejího provinění, tedy odcizení finanční hotovosti své spolužačky. Dívka se bránila a tvrdila, že ji k tomuto činu navedl její bratr, když se mu svěřila, že by ráda jela s ostatními dětmi na školní výlet. Uvedla, že činu lituje a udělá vše pro to, aby své chování napravila. Probační úřednice se spojila s třídní učitelkou, která uvedla, že Monika má za poslední dva týdny opět neomluvené absence. Poté si úřednice pozvala na konzultaci matku. Ta prý o absencích nic neví, ale slibuje, že Monice domluví. Na další schůzku přinesla Monika žákovskou knížku, kde byly absence omlouveny matkou. Monika vypráví o své kamarádce, která je o dva roky starší a „za školu“ prý chodí velmi často. Probační úřednice se snažila vysvětlit následky, které dívku mohou postihnout v případě, že nebude dodržovat plán dohledu. Poté pracovnice sepsala zprávu o průběhu dohledu a zaslala ji soudci. Na dalších konzultacích Monika pravidelně nosila slíbenou žákovskou knížku, pracovnice zhodnotila v další zprávě o průběhu dohledu, že Moniky stav se zlepšil, již nemá

žádné absence a dle třídní učitelky se dívka snaží opět přizpůsobit školnímu režimu. Spolužáci dívku zprvu odsuzovali, ale nyní je Monika dle jejich slov oblíbenou žákyní. Na další konzultaci se dívka přiznala, že se oné spolužačky, kterou okradla, omluvila prostřednictvím dopisu. Byla zklamaná, že nedostala žádnou zpětnou vazbu. Na Monice je vidět pocit lítosti. Probační úřednice po třetí zasílá pozvánku rodičům, dostaví se opět pouze matka, která je pod vlivem alkoholu. Moniku omlouvá a na otázky úřednice, jak si vede její dcera ve škole, neodpovídá. Na další schůzce se matka omlouvá, prý vše bylo důsledkem hádky s otcem Moniky, kdy řešili finanční situaci rodiny. V další zprávě o průběhu dohledu soudu probační úřednice popisuje situaci rodiny, avšak pozitivně hodnotí chování dívky za posledního půl roku, vyjadřuje lítost Moniky nad spáchaným činem a soud pro mládež ukončí dohled, jelikož došlo k nápravě dívky.

Kazuistika č. 5 Václav

Nad nezletilým Václavem soud pro mládež nařídil dohled probačního úředníka za provinění, které spáchal se svým kamarádem.

Rodinná anamnéza: Václav je patnáctiletý chlapec, který žije pouze se svojí matkou. Má o pět let starší sestru, se kterou má Václav hezký vztah. Avšak sestra se živí již sama a žije se svým přítelem v nedalekém městě. Rodiče se rozvedli, když Václavovi byli tři roky. Otec na chlapce řádně platí výživné. Matka je nezaměstnaná a evidovaná na ÚP. Otec se s chlapcem stýká dle dohody rodičů dvakrát za měsíc, kdy tráví víkendy společně s otcovou přítelkyní. Finanční situace rodiny je stabilní. Václav má hodně starších kamarádů, se kterými se stýká v odpoledních hodinách po škole v okolí bydliště, často hrají fotbal a trávení volného času se zdá být zdravé a aktivní.

Zdravotní anamnéza: Václav se za celý dohled dvakrát omluvil z konzultací. V prvním případě byl nemocný (chřipka) a ve druhém případě se omluvil z důvodu výronu v kotníku, který si způsobil na fotbale. Václav měl po porodu vrozenou vývojovou vadu – rozštěp patra. Z tohoto důvodu absolvoval tři náročné operace, když byl malý, nyní je však bez problémů. Matka uvedla, že se mu mnohdy děti ve škole posmívaly kvůli jizvě, kterou má na rtu. Chlapec se ovšem bránil, že s nikým nyní problémy nemá.

Školní anamnéza: Chlapec navštěvuje základní školu. Prospěchově patří k průměrným žákům, nikdy neměl větší problémy s kvalitací. V průběhu dohledu dostal důtku třídního

učitele kvůli častému zapominání pomůcek. Václav každé pondělí navštěvuje školní kroužek – míčové hry. Po základní škole by se chtěl vyučit automechanikem, jelikož má blízký vztah k automobilům a jeho otec vlastní autoservis.

Trestná činnost

Václav společně se svým spolužákem odpoledne po škole několikrát napadl chlapce o rok mladšího. Vždy šlo jen o vzájemné popichování, avšak nyní by se mohlo jednat o případ šikany, jelikož Václav s kamarádem fyzicky napadli slabšího jedince. Při posledním napadení chlapci zlomili prst na pravé ruce a roztrhli svetr. Případ začala řešit třídní učitelka a oba chlapci nakonec skončili u soudu, kde byl Václavovi nařízen dohled probačního úředníka a druhému z nich ochranná výchova.

Spolupráce s PMS

Okresní soud v Jihlavě pověřil středisko PMS Jihlava k realizaci výkonu dohledu nařízeného nad nezletilým Václavem. Probační úředník zaslal chlapci pozvánku na první konzultaci. Chlapec se dostavil se svoji matkou. Probační úředník seznámil chlapce s podmínkami dohledu a chlapec podepsal tzv. Poučení o výkonu dohledu. Probační úředník stanovil datum další konzultace. Od této doby začal probíhat dohled.

V průběhu konzultací úředník postupně plánoval probační program, který měl co nejlépe odpovídat zájmům a časovým možnostem chlapce. Václav se z plánovaných konzultací dvakrát omluvil, vždy ze zdravotních důvodů. Na ostatní konzultace se dostavoval vždy včas a plnil povinnosti, které probační úředník chlapci stanovil. Výsledky ve škole se nijak nezměnily, dokonce po telefonátu probační úřednice s třídní učitelkou bylo zjištěno, že Václav se zlepšil a především přestal zapomínat pomůcky, což byl jeho častý problém. Vše probíhalo v pořádku. Probační úřednice se rovněž spojila se sestrou Václava, o které chlapec často hovořil. Dvacetiletá Veronika uvedla, že Václav má problémy s respektem ze strany matky. Otce uznává a prosazuje. Veronika se domnívá, že vše je důsledkem finanční situace, jelikož matka je nyní nezaměstnaná a otec synovi dopřeje vše, o co požádá. Na další schůzku je pozvána matka. Souhlasí s názorem sestry, uvádí, že od příštího měsíce začne pracovat jako prodavačka v obchodním centru. Probační úřednice poté sepisuje zprávu o průběhu dohledu, která je zaslána soudci. Václav pravidelně dochází na konzultace. Na otázky spojené s činem, který provedl s kamarádem, odpovídá velmi stručně. Uvedl, že se jednalo o omyl, který už se nikdy nebude opakovat. Chlapec, kterému ublížil, ho prý stále provokoval a k činu ho navedl jeho kamarád. Václav pravidelně plnil úkoly a podmínky, které mu zadala probační úřednice.

Druhá zpráva o průběhu dohledu byla zaslána soudci s návrhem o zrušení dohledu, jelikož u Václava se nevyskytovala žádné známky negativního chování.

Kazuistika č. 6 Jirka

Poslední kazuistika se týká nezletilého Jirky, nad kterým soud rovněž stanovil dohled probačního úředníka.

Rodinná anamnéza: Mirek je nezletilý chlapec, který žije pouze se svoji matkou. Rodiče Mirka jsou rozvedeni, avšak Mirek se s otcem stýká a rodiče udržují přátelský vztah po pěti letech odloučení. Mezi chlapcovy záliby patří fotbal, dvakrát týdně dochází na tréninky do místního fotbalového klubu. Matka pracuje jako obchodní zástupkyně u firmy s obuví. Otec podniká a mnoho času tráví v zahraničí. Finanční situace rodiny je bezproblémová. Otec platí řádně na syna výživné. Mirek tráví mnoho času se svým bratrancem Filipem, který je o dva roky starší.

Zdravotní anamnéza: U chlapce se nevyskytují žádné vážné zdravotní problémy. Mirek byl porozen předčasně o tři týdny, avšak žádné komplikace nenastaly. Nyní matka dochází se synem do pedagogicko-psychologické poradny. Mirek je hyperaktivní dítě, často velmi roztěkaný a podrážděný, neschopný se soustředit.

Školní anamnéza: Mirek navštěvuje šestou třídu základní školy. Do třetí třídy chlapec patřil mezi zodpovědné žáky, i když nezvládal udržet pozornost. Avšak za poslední tři roky Mirek začal být lhostejný ke školním povinnostem, má výrazné výchovné problémy. Neudrží pozornost, stále vyrušuje a navádí spolužáky k záškoláctví. V šesté třídě v pololetí nebyl klasifikován z důvodu vysokého počtu neomluvených hodin.

Spolupráce s PMS

Nad Mirkem byl stanoven dohled probačního úředníka na návrh okresního státního zastupitelství v Jihlavě. Návrh byl podán z důvodu napadení spolužačky, kterou společně se spolužákem násilně odvěkli do parku, kde ji svlékli a vyfotili na mobilní telefon. Následně vyhrožovali, že fotky zveřejní. Spolužačka byla otřesená.

Probační úředník zaslal pozvánku pro rodiče na úvodní konzultace (bez přítomnosti Mirka. Pracovnice na schůzce zjišťovala Mirkovy rysy, jeho vývoj a následnou změnu v jeho chování. Matka byla zaskočena chováním svého syna. Uváděla, že Mirek vždy zlobil, byl

hyperaktivní, ale nikdy s ním větší problémy nebyly. Často chodil prý pozdě domů, když trávil čas se svým bratrancem. Ke školnímu prospěchu se matka nechtěla vyjádřit. Otec se obhajoval, že se jednalo pouze o nedůslednou výchovu matky. Matka osočovala otce, že si vymýšlí, jelikož se jedná o jeho synovce, který dle otce nemá žádné výchovné problémy.

Na další konzultaci probační úřednice pozvala samotného Mirka. Podrobně mu vysvětlila podmínky probačního dohledu a následky v případě nedodržování stanovených pravidel. Mirek byl nervózní a nemluvný. Na konci konzultace však přislíbil, že se bude snažit své chování napravit. Probační úřednice se spojila se školou a požádala třídní učitelku o zaslání posudku na Mirka. Ve zprávě bylo uvedeno, že Mirek patří mezi podprůměrné žáky a svým chováním ovlivňuje další spolužáky. Při hodinách je neklidný, vyrušuje, je drzý a často zapomíná pomůcky. Na závěr bylo uvedeno, že jedním z důvodů je nedůslednost ve výchově rodičů. Na další schůzky tedy byli opět pozváni rodiče bez přítomnosti syna. Úřednice jim vysvětlila závažnost situace a požádala matku, aby Mirka zodpovědně vypravovala do školy a sledovala trávení jeho volného času. Mirek na sjednané schůzky chodil pravidelně, avšak zájem o zlepšení chování neprojevoval. Uvedl, že činu, který způsobil, hluboce lituje. Následující týden probační úřednice provedla šetření v rodině, které bylo předem ohlášené. Byt byl čistý a vše bylo v pořádku. Mirek ukazoval pracovníci PMS úkoly, se kterými mu pomáhala matka. Konzultace probíhaly pravidelně. ZŠ se telefonicky spojila s PMS a oznámila, že Mirkovo chování se opět zhoršilo, šikanuje spolužáky a opakovaně chyběl, aniž by měl omluvenku od rodičů. Ta však byla dodána matkou později. Probační úřednice si pozvala na konzultaci Mirka i jeho matku. Mirek byl opět neposedný, avšak neměl zájem se vyjadřovat k situaci. Matka uvedla, že vzhledem ke svému zaměstnání pobývá mnohdy dva dny v týdnu mimo domov. Mirek je prý velký a dokáže přes noc být sám doma. Probační úřednice sepsala zprávu soudu o současné situaci. Dohled měl být skončen, avšak soudce toto opatření prodloužil. Mirek nadále musí navštěvovat PMS. Probační úřednice se spojila s OSPOD, se školou a kladla velký důraz na spolupráci s rodiči, která nebyla důsledná. Otec se při konzultaci na PMS svěřil, že v poslední době neměl čas na dítě dohlížet. Matka se stále bránila vytížeností své práce. Probační úřednice upozornila na následky, které soudce může nařídít na základě doporučení, které pravidelně zasílá.

Interpretace

Dohled probačního úředníka a rovněž soudní dohled jsou velmi důležitým opatřením, které se snaží napomoci dětem a mladistvým. Záleží na osobě dítěte, na přístupu jeho rodiny

k vedení nezletilého k odpovědnosti dodržování stanovených podmínek dohledu. Práce je náročná, jelikož pracovníci OSPOD a PMS jsou stále v přímém kontaktu s dětmi, jejich rodiči, s pracovníky jiných organizací. Cílem jejich práce je změnit dosavadní chování klienta, změnit podmínky, ve kterých dítě vyrůstá, změnit okolnosti, které vedly nezletilé k nežádoucímu chování.

U první kazuistiky jsem toho názoru, že chování, kterým dívka disponuje odmala, je velmi ovlivněno rozvodem rodičů, jejich stále trvajících spory, kdy se navzájem křivě obviňují, vymýšlejí intriky a popuzují se proti sobě navzájem. Dcera svůj volný čas neměla jak smysluplně trávit, a tak se spřátelila s partou starších dětí, které ji naučili konzumovat alkohol a podporovali ji v porušování školní docházky. V současné době je situace mnohem lepší, avšak dívka patří stále do rizikové skupiny dětí. Péče kurátora pro mládež je v tomto případě opravdu na místě.

Kazuistika zaměřená na nezletilou Lenku ukazuje, že pomoc ze strany OSPOD byl velmi důležitý, jelikož se u dívky vyskytovaly vážné výchovné problémy. Několikrát u ní bylo na návrh OSPOD ustanoveno předběžné opatření o nařízení ústavní výchovy. Její vývoj je značně kolísavý a zaleží na aktuálním vztahu Lenky se svoji matkou, která ji velmi ovlivňuje. V posledních zprávách bylo uvedeno Lenčino celkové zlepšení a okresní soud nad nezletilou nařídil soudní dohled. Ten je dle mého názoru v situaci této mladé dívky na místě a je třeba na něj striktně dohlížet. Lenka je osoba, která je velmi ovlivnitelná a jakákoliv odchylka či změna ji může opět vrátit o krok zpět.

Ve třetí kazuistice je situace v rámci výchovy Martina velmi vážná. Matka není schopna na syna dohlížet, absolutně neakceptovala své mateřské povinnosti. Dítě bylo mnohdy v zanedbaném stavu osamoceno v bytě, který byl rovněž neudržován. Na matku neplatily ani oznámení ze strany OSPOD o podání návrhu na uložení ústavní výchovy. OS poprvé tento podnět zamítl, byl nad Martinem stanoven soudní dohled. Dle mého názoru se situace bude stále opakovat a nakonec bude jediným východiskem ona ústavní výchova. Kurátorka pro děti a mládež svoji práci vykonávala zodpovědně, avšak spolupráce matky prozatím nikdy nevedla k výraznému zlepšení ve výchově svého syna.

V následující kazuistice, která se týká dohledu probačního úředníka, je názorně ukázán pozitivní vliv PMS na dívku. Dívka naplnila skutkovou podstatu krádeže, avšak bylo zřejmé, že tak učinila z důvodu touhy jet s ostatními spolužáky na výlet. Dívka svého chování litovala a styděla se za něj. Přístup rodičů hodnotím jako kladný a dohled zde splnil jakousi funkci prevence. Stejně se stavím k pátému případu, jelikož nezletilý Václav rovněž litoval svého činu a snažil se plnit povinnosti stanovené dohledem.

V posledním případě se jedná o složitý případ, kdy je nezletilý chlapec nezvladatelný a necítí zodpovědnost plnit školní povinnosti. Za příčinu považují nedůslednost ve výchově rodičů. Mírek je hyperaktivní dítě, které potřebuje zvýšenou pozornost. Nedal najevo, že by svého činu litoval. Je nutné na dítě působit nadále a upevnit v něm pocit odpovědnosti za spáchaný čin, rovněž klást důraz na plnění školní docházky.

B) ROZHOVORY

Byly realizovány s pracovníky PMS Jihlava a PMS Praha a s pracovníkem oddělení sociálně-právní ochrany dětí na Městské části Prahy 4.

Rozhovor s kurátorem pro děti a mládež (OSPOD Praha 4)

- 1) Jaká je Vaše kvalifikace pro práci kurátora pro děti a mládež? Popř. kde jste studoval/a?

„Bakalářské studium oboru sociální práce, (dokončeno 2005), dále mám Certifikát Primární prevence sociálně patologických jevů na ZŠ a SŠ (dokončeno 2005) a Návazné magisterské studium „Řízení a supervize sociálních a zdravotnických organizací“, které probíhá.“

- 2) Jedná se o Vaše první zaměstnání?

„Pokud se tím pojímá plný pracovní poměr, tak ano. Pokud jsou rozhodné i další věci, tak již 3. (dříve socioterapie pro děti z DD v NNO a primární prevence sociálně patologických jevů na ZŠ v NNO).“

- 3) Domníváte se, že Vám legislativa umožňuje optimální přístup k práci s dětmi?

„Chápu legislativu jako nástroj, který vytváří jakési mantinely toho, co jako státní úředník mohu (pojetí, že veřejná správa může pouze to, co jí zákon výslovně nařizuje nebo povoluje), pojem optimální přístup bych možná spíše vztahoval k tomu, jaké kompetence může pracovník mít a jak je naplňuje v rámci kombinace osobnostních vlastností, vzdělání, zkušeností a to vše svázané právě legislativou. Přes toto vymezení je ale odpověď spíše ano.“

- 4) Váháte často nad optimálním způsobem řešení nebo se Vám zdá metodika Vaší práce správná a jednoznačná?

„Metodika naší práce prakticky neexistuje, váhání nad optimálním způsobem řešení považuji za prospěšné, velké množství situací se dá ovlivnit i více způsoby, podstatné je to, že nelze dopředu přesně odhadnout, který bude neoptimálnější, nebo alespoň prospěšný.“

- 5) V jakých případech nejčastěji navrhuje pro nezletilého dohled?

„Pokud se tedy pohybujeme v pojetí dohledu probačního pracovníka podle ZSM, nejedná se o náš návrh, pokud jde o řízení s dítětem pod 15 let (§ 90 a následující), tam je totiž definováno, že návrh může podat pouze státní zastupitelství, případně řízení zahájí soud sám. V takovém řízení se tedy vyjadřujeme k návrhu OSZ (a to buď souhlasně, nebo nesouhlasně) – v případě dohledu pak odkazují na níže uvedené.

Pokud se jedná o trestní řízení, má OSPOD (kurátor pro děti a mládež) právo závěrečné řeči, jejíž součástí je i možnost návrhu řešení. Vzhledem k tomu, že nejsme právníci a naše role je v řízení jiná, je návrh podáván nejčastěji na hypotetické úrovni, tedy zhruba „pokud soud uzná vinu, vyslovuje se OSPOD pro výchovné tresty, např. DPÚ.

Výchovná opatření a omezení (obecně, patří do nich onen DPÚ) se navrhuje na základě předchozího zhodnocení dítěte, jeho zasvěcení do procesních záležitostí a pohovoru o provinění samotném...pokud měl již v přípravném řízení postoj spolupracující, věc se stala, případně využil již nějakého výchovného opatření v průběhu přípravného řízení, je jeho další udělení vhodné, dále je vhodný DPÚ u dětí, kde je z jejich poměrů a rozumové úrovně zřejmé, že je nutné, aby v dalším průběhu byla možnost konzultace v normách dobře orientovaným pracovníkem a poskytování poradenství.“

6) Můžete popsat proces nařízení dohledu – postupné kroky?

„Nejprve musí být vedeno nějaké řízení, ve kterém je dohled možno dát, poté následuje diagnostika provinění (dělají OČTŘ) a diagnostika osobnosti pachatele a vhodnosti výchovných opatření (my, soudní znalci, apod.), při samotném jednání na soudě případně následuje návrh a v kladném případě následuje po vynesení rozsudku zprostředkování kontaktu s PMS..pokud je to ku prospěchu věci a možné, tak následuje průběžná kontrola plnění opatření.“

7) Jaká je Vaše úloha v rámci dohledu?

„Viz výše...V případně možnosti a nutnosti spolupráce s PMS a koordinace navazujících kroků při udržování kladné životní situace klienta.“

8) Je specifický dohled s dětmi mladšími 15 let? Jak?

„Prakticky pouze tím, že PMS nemá v případě neplnění uloženého dohledu reálnou možnost dosáhnout změny opatření (v trestním řízení lze na základě zprávy PMS ve veřejném zasedání tresty změnit), větší pozornost musí být věnována motivaci klienta a rodiny, nutná je specializace pracovníků PMS na činnosti s dětmi.“

9) S jakými institucemi v rámci dohledu spolupracujete?

„Z pozice OSPOD pouze výše popsaná spolupráce s PMS...PMS může dle zákona do školy, do domácnosti, v případě spolupráce může PMS využít možnosti OSPOD.“

10) Pociťujete součinnost s PMS jako dostatečnou? Měla by být intenzivnější?

„Nelze specifikovat, případy a jejich pojetí různými pracovníky PMS jsou rozdílná, nutno hodnotit individuálně.“

11) V jakých případech dochází k selhání dohledu?

„Neumím hodnotit selhání DPÚ, otázka pro probační úředníky.“

12) Je podle Vás dohled nástrojem, který ochrání děti před ústavní výchovou?

„Podobné jako předchozí otázky – může a nemusí – záleží na klientovi, spolupráci PMS s jinými institucemi (OSPOD), na osobnostním založení pracovníků, možnostech regionu (zda jsou dostupná odborná poradenská zařízení, terapie, apod.), atd.“

13) Práce ve Vašem oboru je náročná, jelikož výsledky buď přichází po dlouhé době, nebo nepřichází vůbec. Netrpíte/obáváte se burn-out syndromu?

„Snažím se průběžně reflektovat všechny procesy v rámci výkonu povolání, tedy i možné příznaky počínajícího vyhasínání, takže nebojím, ale uvědomuji.“

14) Cítíte se motivován/a k tomu, abyste v maximální možné míře přispěl/přispěla k nalezení optimálního řešení situace?

„Ano. Především kvůli sebenaplnění. Ale samozřejmě platí obecné pravdy – malý počet sociálních pracovníků, malé finanční hodnocení v poměru k úrovni vzdělání, právě osobnostních kvalit (s tím mají tedy rezervy i školy) a náročnosti práce.“

15) Napadá Vás nějaká změna v systému dohledu, která by pomohla Vaší práci?

„Průchodnost jednotlivých opatření – v současné situaci není možno v řízení podle ZSM ukládat výchovná opatření podle zákona o rodině, kdy se někdy takové jeví jako vhodnější.“

Rozhovor s probačním úředníkem (PMS Jihlava)

1) Jaká je Vaše kvalifikace pro práci probačního úředníka? Popř. kde jste studoval/a?

„Studovala jsem Filozofickou fakultu Univerzity Palackého v Olomouci, obor andragogika se zaměřením na sociální práci a sociologii, a následně tříleté rozšiřující studium speciální pedagogiky na Pedagogické fakultě Masarykovy univerzity v Brně. Dále jsem absolvovala kurz a závěrečnou zkoušku v rámci Probační a mediální služby.“

2) Jedná se o Vaše první zaměstnání?

„Jedná se o mé druhé zaměstnání, před nástupem do PMS jsem pracovala jako kurátorka pro mládež na Magistrátu města Jihlavy.“

- 3) Domníváte se, že Vám legislativa umožňuje optimální přístup k práci s dětmi?

„Neumožňuje.“

- 4) Váháte často nad optimálním způsobem řešení nebo se Vám zdá metodika Vaší práce správná a jednoznačná?

„Naše možnosti jsou omezené, nad optimálním řešením problémů jistě často váhám, ale v těchto případech se obracím na kurátora, který má větší možnosti jak děti a rodiče někam nasměrovat (SVP, vyšetření u psychiatra, psychiatrická léčebna...).“

- 5) V jakých případech se u dětí nejčastěji setkáváte s nařízením opatření dohledu probačního úředníka?

„U mladistvých je to při pakované trestné činnosti nebo při odsouzení za závažnou trestnou činnost, kde nelze uložit alternativní trest. U nezletilců je to také páčání trestné činnosti spolu s výchovnými problémy ve škole nebo v rodině.“

- 6) S jakými institucemi v rámci dohledu spolupracujete?

„ OSPOD, školy, Pedagogicko-psychologická poradna, poradna pro rodinu, psychiatr, případně Oblastní Charita či další neziskové organizace, které s dětmi pracují.“

- 7) Je specifický dohled s dětmi mladšími 15 let? Jak?

„Je specifický, jedná se o klienty, kde je ve většině naprosto nutná spolupráce rodiny. Pokud jsou porušovány podmínky dohledu, nemáme možnosti, jak rodiče či větší děti „potrestat“, problémem je také nespecifikovaná délka průběhu dohledu, soudy dohled uloží, ale neřeknou na jak dlouho. Některé děti za námi chodí čtyři, pět let.“

- 8) S jakými institucemi v rámci dohledu spolupracujete?

„OSPOD, školy, PPP, poradna pro rodinu, psychiatr, případně Oblastní Charita či další neziskové organizace, které s dětmi pracují.“

- 9) Pociťujete součinnost s OSPOD jako dostatečnou? Měla by být intenzivnější?

„Myslím, že vzhledem k našim omezeným časovým možnostem je dostačující. Vhodné by se mi jevily krátké případové schůzky ve stanoveném termínu, např. jednou za měsíc.“

- 10) V jakých případech dochází k selhání dohledu?

„Především při nespolupráci rodičů.“

- 11) Práce ve Vašem oboru je náročná. Výsledek buď přichází po dlouhé době, nebo nepřichází vůbec. Netrpíte/obáváte se burn-out syndromu?

„Zatím se neobávám, naštěstí se občas najdou případy s dobrým koncem a díky tomu mám stále pocit, že má práce má smysl.“

12) Cítíte se motivován/a k tomu, abyste v maximální možné míře přispěl/přispěla k nalezení optimálního řešení situace?

„Motivovaná k hledáním optimálního řešení jsme především tím, že dělám práci, která mě baví, jsem v ní spokojená a chci ji dělat sama pro sebe co nejkvalitněji. Nepotřebuji uznání okolí, nicméně poděkování klienta za pomoc nebo finanční odměna zaměstnavatele také potěší.“

13) Napadá Vás nějaká změna v systému dohledu, která by pomohla Vaší práci

„Neukládat dohledy u nezletilých dětí, které jsou v ústavní výchově nebo pochází z rodin, které jsou v intenzivním kontaktu s OSPOD. Jedná se o duplicitní práci, která nepřináší žádný výsledek.“

Rozhovor s probačním úředníkem (PMS Praha, oddělení probačních a mediačních činností pro mládež)

14) Jaká je Vaše kvalifikace pro práci probačního úředníka? Popř. kde jste studoval/a?

„Studovala jsem na Univerzitě Karlově – Filozofická fakulta. Dále jsem absolvovala kvalifikační kurz a složila závěrečnou zkoušku v rámci vzdělávání probační a mediační služby.“

15) Jedná se o Vaše první zaměstnání?

„Nejedná, dříve jsem pracovala na sociálním odboru, na oddělení sociální intervence.“

16) Domníváte se, že Vám legislativa umožňuje optimální přístup k práci s dětmi?

„Ne. Současná legislativa není natolik výstižná, aby optimálně sledovala snažení probačních úředníků při pomoci dětem a mládeži. Avšak zákon o soudnictví ve věcech mládeže je mladý zákon, který na tomto poli velmi pomohl.“

17) Váháte často nad optimálním způsobem řešení nebo se Vám zdá metodika Vaší práce správná a jednoznačná?

„Neexistuje žádná metodika, která by při práci s lidmi mohla zajistit stav, kdy by pracovník neváhal. Metodiky PMS dobře stanovují cestu, ale po ní jde každý s klientem sám. Konkrétní způsob komunikace s klientem přece nelze nastavit nebo ano? Takže u každého klienta přemýšlím o tom, „jak na něho resp. jak s ním“.

18) V jakých případech se u dětí nejčastěji setkáváte s nařízením opatření dohledu probačního úředníka?

„Pokud jde o sociální zázemí, jsou to děti ze všech vrstev, z větší části z rodin sociálně slabších. Většinou se jedná o děti, které měly výchovné problémy již dříve.“

19) Můžete popsat proces dohledu v rámci činnosti probačního úředníka?

„To je velmi dlouhý proces, tak alespoň základní body: práce s celou rodinou nejen s nezletilým, kontrola a pomoc, spolupráce s dalšími institucemi, nastavení cíle, který bude-li splněn, bude možné podat návrh na zrušení dohledu. Protiprávní jednání nezletilého a dohled vnímám jako šanci ke změně (v dosavadním způsobu života nezletilého).“

20) S jakými institucemi v rámci dohledu spolupracujete?

„OČTR, kurátoři pro děti a mládež, škola a školská zařízení, střediska výchovné péče, výchovné a diagnostické ústavy, zájmové organizace...“

21) Je specifický dohled s dětmi mladšími 15 let? Jak?

„Ano, jedná se předem o specifika v rámci spolupráce s rodinou, intenzita působení na dítě, přizpůsobení úrovní dítěte v závislosti na jeho rozumových, sociálních podmínkách.“

22) Pociťujete součinnost s OSPOD jako dostatečnou? Měla by být intenzivnější?

„V zásadě ano, je dostatečná. V některých případech je i skvělá.“

23) V jakých případech dochází k selhání dohledu?

„Především při nezájmu rodiny o řešení situace, „špatně“ uložený dohled.“

24) Práce ve Vašem oboru je náročná. Výsledek buď přichází po dlouhé době, nebo nepřichází vůbec. Netrpíte/obáváte se burn-out syndromu?

„Pracuji na prevenci vyhoření. Některé případy dopadnou i dobře a je potřeba si z těchto případů vzít to pozitivní. Dále na středisku probíhají supervize, které by ovšem mohly probíhat častěji.“

25) Cítíte se motivován/a k tomu, abyste v maximální možné míře přispěl/přispěla k nalezení optimálního řešení situace?

„Ano, především z vlastního uspokojení vykonané práce, společenské uznání, sebeznání a finanční ohodnocení.“

26) Napadá Vás nějaká změna v systému dohledu, která by pomohla Vaší práci?

„Spíše v tom, abychom s nezletilými pachateli mohli pracovat již v „přípravném“ řízení.“

5.4 Výzkumné závěry

Ke zhodnocení uvedených případů je nutné nalézt v konkrétních situacích znaky, které se nejvíce podílejí na nepříznivém vývoji a chování jedince. Rizikové faktory jsou zaznamenány v tabulce níže. Tabulka ukazuje, zda se u dětí vyskytují tyto faktory a zda průběh dohledů byl účinný či nikoliv.

Rizikové faktory	Kazuistika 1	Kazuistika 2	Kazuistika 3	Kazuistika 4	Kazuistika 5	Kazuistika 6
Neexistence vnitřní motivace	ano	ano	ne	ne	ne	ano
Nefungující podpora rodiny	ano	ano	ano	ne	ne	ne
Nepříznivá finanční situace	ne	ano	ano	ano	ne	ne
Negativní vliv vrstevníků	ano	ne	ne	ano	ano	ano
Psychické problémy	ano	ano	ano	ne	ne	ano
Zdravotní problémy	ne	ano	ano	ne	ano	ne
Neúplná rodina	ano	ano	ano	ne	ano	ano
Předčasný sexuální život	ano	ano	ne	ne	ne	ne
Výchovné problémy ve škole	ano	ano	ano	ano	ne	ano
Domácí násilí	ne	ano	ano	ne	ne	ne
Celkem ANO	7	9	6	3	3	5
Celkem NE	3	1	4	7	7	5
Úspěšnost dohledu	ANO	NE	NE	ANO	ANO	NE

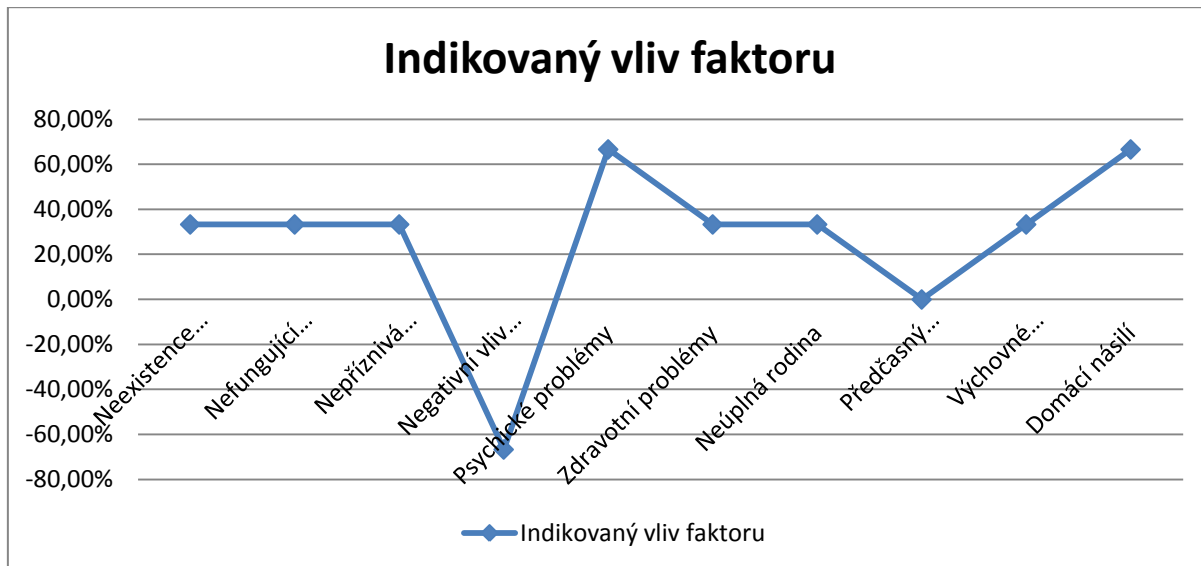
Tabulka č. 4: Vybrané rizikové faktory ovlivňující průběh řádné výchovy dětí

Úspěšný dohled	Neúspěšný dohled	Rizikové faktory
3	3	Celkový počet
1	2	Neexistence vnitřní motivace
1	2	Nefungující podpora rodiny
1	2	Nepříznivá finanční situace
3	1	Negativní vliv vrstevníků
1	3	Psychické problémy
1	2	Zdravotní problémy
2	3	Neúplná rodina
1	1	Předčasný sexuální život
2	3	Výchovné problémy ve škole
0	2	Domácí násilí

Tabulka č. 5: Indikovaný vliv jednotlivých rizikových faktorů na úspěšnost dohledu

		Indikovaný vliv faktoru	Rizikové faktory
33,33%	66,67%	33,33%	Neexistence vnitřní motivace
33,33%	66,67%	33,33%	Nefungující podpora rodiny
33,33%	66,67%	33,33%	Nepříznivá finanční situace
100,00%	33,33%	-66,67%	Negativní vliv vrstevníků
33,33%	100,00%	66,67%	Psychické problémy
33,33%	66,67%	33,33%	Zdravotní problémy
66,67%	100,00%	33,33%	Neúplná rodina
33,33%	33,33%	0,00%	Předčasný sexuální život
66,67%	100,00%	33,33%	Výchovné problémy ve škole
0,00%	66,67%	66,67%	Domácí násilí

Tabulka č. 6: Znázornění procentuálního výskytu rizikových faktorů u úspěšného a neúspěšného dohledu

Graf č. 1: Grafické znázornění rizikových faktorů v závislosti na úspěšnosti a neúspěšnosti dohledu

Grafické znázornění závislosti rizikových faktorů zjišťujeme tak, že od procentuálního výskytu těchto faktorů u neúspěšného dohledu odečítáme procentuální výskyt v případě

úspěšně zakončeného dohledu. Hodnoty tak nabývají sto až minus sto procent, přičemž kladné hodnoty vyjadřují významný vliv faktoru, záporné hodnoty jsou prisuzovány nevýznamnosti faktoru (100 % znamená stoprocentní vliv faktoru, - 100 % znamená absolutně žádný vliv faktoru).

Tento výpočet nelze považovat za obecně platnou informaci. Ilustrovala jsem pouze výsledky, které se týkají konkrétních šesti kazuistik v mé výzkumné části. Nejedná se o statisticky významné informace, avšak zhodnocení rizikových faktorů je v našem případě velmi závažné. Z grafu lze vyčíst, že nejvíce rizikovými faktory jsou: domácí násilí a psychické problémy, dále neexistence vnitřní motivace, nefungující podpora rodiny, nepříznivá finanční situace, zdravotní problémy, neúplná rodina a výchovné problémy ve škole. Z našeho zjištění vyplývá, že negativní vliv vrstevníků v našich případech nemá žádný vliv na úspěšnost dohledu. Nedá se říci, že negativní vliv vrstevníků má pozitivní vliv, tento fakt přikládám malému vzorku našeho zkoumání. Na druhou stranu však indikuje, že tento faktor v našem případě nemá žádný vliv. Jak jsem již uvedla, tyto informace shrnují závěry pouze z malého vzorku dětí, přičemž jsme vybrali rizikové faktory a usoudili, který dohled byl úspěšný a který neúspěšný. Je však možné, že pokud má dítě například fungující rodinu a její podporu, dokáže se oprostít od vnějších negativních vlivů.

Nelze zde rovněž stoprocentně hovořit o úspěšnosti dohledu jako celku, jelikož nyní nevíme, zda se děti nedopustily recidivy. Data jsou sbírána ze známého a uvedeného průběhu dohledu. Snažili jsme se shrnout a analyzovat kazuistiky pomocí metody kódování, jejímž cílem je najít v případových studiích pravidelné znaky, klasifikovat je a učinit závěr.

Z rozhovorů je patrné, že legislativa není zcela vytříbená a může omezovat práci probačních úředníků. V rámci spolupráce s dětmi a mladistvými nejčastěji spolupracují s rodinou, se školou, s pedagogicko-psychologickou poradnou, s orgány činnými v trestním řízení a s neziskovými organizacemi. Nelze opomenout součinnost mezi PMS a OSPOD, která se jeví jako dostatečná. Tato profese je velmi náročná, ale pracovníky povzbuzují pozitivně uzavřené případy. Nejčastěji se pod dohled dostávají děti, které mají výchovné problémy a problémy v rodině.

ZÁVĚR

V diplomové části jsem se zaměřila na činnost probačních úředníků a kurátorů pro mládež v rámci výchovných opatření dohled probačního úředníka a stanovení soudního dohledu nad nezletilými dětmi. V teorii jsem částečně vycházela z praxe, kterou jsem absolvovala během svého studia na Univerzitě Palackého v Olomouci. Absolvovala jsem praxi na středisku Probační a mediační služby Jihlava a na oddělení sociálně-právní ochrany dětí na Městském úřadě Prahy 3.

V jednotlivých kapitolách jsem se věnovala osobnosti dítěte, jak jej pojímá tato práce. Při práci s touto cílovou skupinou je nadmíru důležité znát specifika v rámci vývojové psychologie, ale rovněž zakotvení osobnosti v legislativních normách. Je nutné uvést nejdůležitější právní normy, o které se pracovníci opírají, tedy zákon o soudnictví ve věcech mládeže, zákon o sociálně-právní ochraně dětí a zákon o probační a mediační službě. U dětí, které se ocitají pod dohledem probačních úředníků a kurátorů pro mládež, se vyskytují sociálně patologické projevy chování. Orientace v této problematice a hledání příčin patří neodmyslitelně k profesi kurátorů pro mládež a probačních úředníků.

Obsah práce nemůže opomenout samotné kroky kurátora pro děti a mládež v rámci nařízeného soudního dohledu nad dítětem. Jedná se o dlouhý proces, při kterém pracovníci spolupracují s rodinou, školou a školskými zařízeními, s Probační a mediační službou a ostatními organizacemi. Dále navazují kompetence kurátorů, které stanovují možný rozsah jejich práce, při které by se měli držet etického kodexu sociálních pracovníků.

Další část je orientována na neméně důležitou funkci Probační a mediační služby. Při výkonu profese probačních úředníků ve spolupráci s dětmi, nad kterými soud stanovil dohled probačního úředníka, je rovněž kladen velký důraz na spolupráci s rodinou a sociálním prostředím, ve kterém se jedinec pohybuje.

Obě profese jsou velmi náročné. Pracovníci jsou neustále v přímém kontaktu s klienty a jejich rodinami. Výsledky často přicházejí po dlouhé a namáhavé práci, v některých případech nepřicházejí vůbec. Zpětná vazba je zde důležitá, avšak mnohdy není pozitivní.

V poslední části diplomové práce je popsáno šest případů dětí, nad kterými byl nařízen dohled. Jejich specifické znaky jsou uvedené v anamnézách, na které navazuje přesný výčet činností kurátorů pro děti a mládež a probačních úředníků ve spolupráci s dětmi. Z uvedených kazuistik je možné rozpoznat negativní faktory, které ovlivňují jejich vývoj a nežádoucí chování. Tyto rizikové faktory jsem analyzovala v závislosti na úspěšnosti nebo neúspěšnosti dohledu. Výsledky jsou graficky znázorněny v grafu a poukazují na významnost konkrétních

rizikových činitelů. Za nejvýznamnější jsou považovány faktory týkající se rodiny, tedy domácí násilí, neexistence podpory ze strany členů rodiny a nepříznivá finanční situace rodiny. Z rozhovorů s pracovníky je zřejmé, že tyto činitelé jsou opravdu významným znakem, který negativně ovlivňuje průběh dohledu.

Práce naplnila stanovené cíle a poukázala na nezastupitelnou úlohu kurátorů pro mládež a probačních úředníků. Důležité je působit právě na děti a mladistvé v co největší míře, jelikož u této cílové skupiny je velká šance napravení a prevence vůči možné budoucí recidivě. Pracovníci nabízejí řešení, ale rovněž směřují děti a mladistvé k uvědomění si závažnosti spáchání jejich činů a k naučení se zodpovědnosti vůči svému chování. Každý z nás chybuje a může se dostat na cestu, ze které se lze obtížně vrátit zpět. Každý by měl ovšem dostat šanci napravit své činy. Právě děti si zaslouží tuto šanci nejvíce, jelikož jsou ovlivňovány negativními jevy již ve svém raném vývoji.

SEZNAM ZKRATEK

DDÚ	dětský diagnostický ústav
MŠ	mateřská škola
OČTŘ	orgány činné v trestním řízení, název je používán v trestním řádem pro státní orgán, který provádí úkony trestního řízení – policejní orgán, soud a státního zástupce
OSPOD	orgán sociálně právní ochrany dětí
OS	okresní soud
PČR	Policie ČR
PMS	Probační a mediační služba
SVP	středisko výchovné péče
TOS	trest odnětí svobody
TO	trestní opatření
ÚP	úřad práce
VO	výchovné opatření
VÚ	výchovný ústav
ZŠ	základní škola

SEZNAM ODBORNÉ A POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ

Literatura:

ČÁP, Jan. *Rozvíjení osobnosti a způsob výchovy*. Praha: ISV, 1996. ISBN 80-85866-15-3.

ČICHOŇ, Milan. *Sociálně právní ochrana dětí a mládeže*. Ostrava: Ostravská univerzita, Pedagogická fakulta, 2004. ISBN 80-7368-086-62.

DAVID, Roman. *Práva dítěte: Úmluva o právech dítěte a její charakteristika, mezinárodní ochrana práv dítěte a další dokumenty. Rodina a základy rodinného práva*. Olomouc: Olomouc, 1999. ISBN 80-7182-076-8.

DOUBRAVOVÁ, Dagmar, Lenka OUŘEDNÍČKOVÁ, Pavel ŠTERN a Lukáš URBAN. *Příručka pro probaci a mediaci*. Praha: SPJ, 2001. ISBN 80-902998-0-6.

FISCHER, Slavomil a ŠKODA Jiří. *Sociální patologie: analýza příčin a možnosti ovlivňování závažných sociálně patologických jevů*. Praha: Grada, 2009. ISBN 978-80-247-2781-3.

HARTL, Pavel a Helena HARTLOVÁ. *Psychologický slovník*. Praha: Portál, 2000. ISBN 978-80-7367-569-1.

HAVRDOVÁ, Zuzana. *Kompetence v praxi sociální práce: metodická příručka pro učitele a supervizory v sociální práci*. Praha: Osmium, vydavatelství a nakladatelství, 1999. ISBN 80-902-0818-5.

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-736-7040-2.

HUČÍK, Ján a Alena HUČÍKOVÁ. *Kazuistika v sociálnej práci*. Bratislava: VŠZaSP, 2009. ISBN 978-80-89271-66-5.

KAHOUN, Vilém. *Vybrané kapitoly k sociální práci: sociální práce II*. 1. vyd. Praha: Triton, 2007. ISBN 978-807-3870-645.

KELNAROVÁ, Jarmila. *Psychologie 1. díl: Pro studenty zdravotnických oborů*. Praha: Grada, 2010. ISBN 978-80-247-3270-1.

KRAUS, Blahoslav a Věra POLÁČKOVÁ. *Člověk-prostředí-výchova: K otázkám sociální pedagogiky*. Brno: Paido, 2001. ISBN 80-7315-004-2.

LANGER, Stanislav. *Mládež problémová, její typy a možnosti uplatnění: diagnostické, výchovné a profesiografické modely*. 2. vydání. Hradec Králové: Kotva, 2007. ISBN 978-80-902210-0-0.

LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. Praha: Grada, 1998. ISBN: 80-7169-195-X.

MAREŠ, Jiří, Jan PRŮCHA a Eliška WALTEROVÁ. *Pedagogický slovník*. 6. vyd. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-647-6.

MAREŠOVÁ, Alena. *Sociálně patologické jevy u mládeže a návrh opatření k omezení jejich vzniku*. Praha: Kufr, 1997. Institut pro kriminologii a prevenci. ISBN 80-86008-34-7.

MARTÍNEK, Zdeněk. *Agresivita a kriminalita školní mládeže: druhy agresí, přístupy k agresivnímu chování, poruchy chování, šikana*. Praha: Grada, 2009. ISBN 978-802-4723-105.

MATĚJČEK, Zdeněk a Marie POKORNÁ. *Radosti a strasti: předškolní věk, mladší školní věk, starší školní věk*. Jinočany: H+H, 1998. ISBN 80-86022-21-8.

MATOUŠEK, Oldřich. *Metody a řízení sociální práce*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-717-8548-2.

MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce*. 2. vyd. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-368-0.

MATOUŠEK, Oldřich a Andrea KROFTOVÁ. *Mládež a delikvence*. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-226-2.

MATOUŠEK, Oldřich, Pavla KODYMOVÁ a Jana KOLÁČKOVÁ. *Sociální práce v praxi: Specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-002-X.

OTTOMANELLI, Gennaro. *Children and addiction*. Westport, CT: Praeger, 1995. ISBN 02-759-5171-5.

QUAY, Herbert C. *Handbook of Juvenile Delinquency*. Miami: John Wiley & Sons, 1987. ISBN 0-471-81707-4.

SLOMEK, Zdeněk. *Etopedie*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2010. ISBN 80-8672-384-4.

SMITH, Peter K, D PEPLER a Ken RIGBY. *Bullying in schools: how successful can interventions be?* New York: Cambridge University Press, 2004. ISBN 05-215-2803-8.

SOCHŮREK, Jan. *Vybrané kapitoly ze sociální patologie: II. díl, Sociálně-patologické jevy*. Liberec: Technická univerzita, 2001. ISBN 80-7083-495-1.

ŠKODA, Jiří a FISCHER Slavomil. *Speciální pedagogika: edukace a rozvoj osob se somatickým, psychickým a sociálním znevýhodněním*. Praha: Triton, 2003. 208 s. ISBN 978-80-7387-014-0.

ŠPECIÁNOVÁ, Šárka. *Právní manuál pro sociálně-právní ochranu dětí: [včetně 55 vzorů podání a rozhodnutí]*. Praha: Linde, 2005.

ŠTERN, Pavel, Lenka OUŘEDNÍČKOVÁ a Dagmar DOUBRAVOVÁ. *Probace a mediace: Možnosti řešení trestných činů*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-757-2.

ŠVARCOVÁ, Eva. *Vybrané kapitoly z etopedie a sociální patologie*. Hradec Králové: Gaudemus, 2009. ISBN: 978-80-7041-959-5.

ŠVARCOVÁ, Iva. *Základy pedagogiky pro učitelské studium*. Praha: VŠCHT, 2005. ISBN 80-7080-573-0.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Abnormální vývoj osobnosti jako následek negativního působení*. 2. vydání. Praha: SPN, 1987. ISBN 80-7083-175-8.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie I – dětství a dospívání*. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-0956-8.

VOJTOVÁ, Věra. *Úvod do etopedie: texty k distančnímu vzdělávání*. Brno: Paido, 2008. ISBN 987-80-7315-166-9.

VYKOPALOVÁ, Hana. *Sociálně patologické jevy v současné společnosti*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2002. ISBN 80-244-0337-4.

Legislativa:

ČESKO. Zákon č. 40 ze dne 20. února 1964 Občanský zákoník. In: Sbíрка zákonů České republiky. 1964.

ČESKO. Zákon č. 94 ze dne 13. prosince 1963 o rodině. In: Sbíрка zákonů České republiky. 1963.

ČESKO. Zákon č. 99 ze dne 4. prosince 1963 Občanský soudní řád. In: Sbíрка zákonů České republiky. 1963.

ČESKO. Zákon č. 104 ze dne 8. dubna 1991 Úmluva o právech dítěte. In: Sbíрка zákonů České republiky. 1991.

ČESKO. Zákon č. 218 ze dne 25. června 2003 o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže). In: Sbíрка zákonů České republiky. 2003.

ČESKO. Zákon č. 257 ze dne 14. července 2000 o Probační a mediační službě a o změně zákona č.2/1969 Sb., o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy České republiky. In: Sběrka zákonů České republiky. 2000.

ČESKO. Zákon č. 359 ze dne 9. prosince 1999 o sociálně-právní ochraně dětí. In: Sběrka zákonů České republiky. 1999.

Internetové zdroje:

Etický kodex sociálních pracovníků České republiky. *Společnost sociálních pracovníků* [online]. [cit. 2012-06-30]. Dostupné z: <http://sspcr.xf.cz/code.html>.

Etopedie. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2012-05-15]. z: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Etopedie>.

Kazuistika. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2012-05-17]. Dostupné z: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Kazuistika>.

MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. *Sociálně-právní ochrana dětí – obecný úvod* [online]. 2009 [cit. 2012-05-15]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/7242>.

MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. *Systém sociálně-právní ochrany dětí v ČR: Vedení spisové dokumentace* [online]. 2009 [cit. 2012-05-15]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/7243>.

MINISTERSTVO SPRAVEDLNOSTI ČR. *Ročenky MSp.* [online]. 2009 [cit. 2011-11-05]. Dostupné z: <http://portal.justice.cz/Justice2/ms/ms.aspx?o=23&j=33&k=3397&d=47145>.

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY. *Systém vzdělávání v ČR: Struktura systému vzdělávání a odborné přípravy v České republice 2009/2010* [online]. 2006-2012 [cit. 2012-04-01]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/system-vzdelavani-v-cr>.

MINISTERSTVO VNITRA ČR. Výslech nezletilého svědka - poškozeného a jeho druhotná viktimizace. [online]. 2008 [cit. 2012-11-05]. Dostupné z <http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/aktualit/sdeleni/2001/vyslech.html>.

PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBA ČR. *Odborné činnosti: Metodický standard PMS pro práci s nezletilými*. [online]. 2002 [cit. 2012-25-04]. Dostupné z <https://www.pmscr.cz/mladez/>.

PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBA ČR. *Odborné činnosti: mládež* [online]. 2002 [cit. 2012-25-04]. Dostupné z https://www.pmscr.cz/images/clanky/PMS_letak_DETI_cz.pdf.

PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBA ČR. *O PMS* [online]. Praha, 2002-2012 [cit. 2012-05-01]. Dostupné z: <https://www.pmscr.cz/o-pms/>.

PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBA ČR. *Organizační struktura* [online]. Praha, 2002-2012 [cit. 2012-05-01]. Dostupné z: https://www.pmscr.cz/scripts/index.php?id_nad=23.

Interní materiály Střediska PMS Jihlava:

ŘEDITELSTVÍ PMS ČR. *Metodika návštěv v rodině*. Praha, 2009.

ŘEDITELSTVÍ PMS ČR. *Metodický standard pro práci s mladistvými*. Praha, 2009.

ŘEDITELSTVÍ PMS ČR. *Metodický standard PMS pro práci s nezletilými*. Praha, 2009.

ŘEDITELSTVÍ PMS ČR. *Pozvánka na úvodní konzultaci do PMS*. Praha, 2009.

ŘEDITELSTVÍ PMS ČR. *Základní metodická doporučení pro budování a práci multidisciplinárních týmů*. Praha, 2009.

ŘEDITELSTVÍ PMS ČR. *Zpráva o osobních, rodinných a sociálních poměrech mladistvého/nezletilého a jeho aktuální životní situaci*. Praha, 2009.

SEZNAM PŘÍLOH

- Příloha č. 1: Základní opatření užívaná k omezení vzniku a rozšíření sociálně patologický jevů u mládeže
- Příloha č. 2: Obsah Úmluvy o právech dítěte a struktura jednotlivých článků, které jsou neoficiálně pojmenovány
- Příloha č. 3: Náplň práce kurátora pro mládež
- Příloha č. 4: Kompetence sociálního pracovníka s akademickým vzděláním
- Příloha č. 5: Etický kodex sociálních pracovníků
- Příloha č. 6: Organizační struktura PMS ČR
- Příloha č. 7: Zpráva o osobních, rodinných a sociálních poměrech mladistvého/nezletilého a jeho aktuální životní situaci
- Příloha č. 8: Pozvánka na úvodní konzultaci do PMS
- Příloha č. 9: Leták pro děti PMS ČR
- Příloha č. 10: Sledované znaky v rámci šetření v rodině
- Příloha č. 11: Základní metodická doporučení pro budování a práci multidisciplinárních týmů
- Příloha č. 12: Trestná činnost osob mladších patnácti let

PŘÍLOHA č. 1: Základní opatření užívaná k omezení vzniku a rozšíření sociálně patologický jevů u mládeže

V kompetenci MPSV:

Kurátoři pro mládež

Rodinné poradny

Sociální asistenti

V kompetenci Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy:

Pedagogicko-psychologické poradny

Domovy mládeže, dětské domovy, výchovné ústavy pro mládež a dětské diagnostické ústavy

Střediska výchovné péče o mládež

V kompetenci Ministerstva vnitra:

Protidrogoví kurátoři

Specializovaná pracoviště kriminální služby Policie ČR

V kompetenci Ministerstva zahraničí:

Střediska krizové intervence, telefonická pomoc

Poradny (např. Bílý kruh bezpečí)

Dětské psychiatrické léčebny a oddělení

V kompetenci Ministerstva spravedlnosti

Soudy a státní zastupitelství

Probační úředníci

Věznice (věznice pro mladistvé)

PŘÍLOHA č. 2: Obsah Úmluvy o právech dítěte a struktura jednotlivých článků, které jsou neoficiálně pojmenovány

ÚMLUVA O PRÁVECH DÍTĚTE

Preambule

Část I. Ustanovení hmotná

- Čl. 1: Definice dítěte
- Čl. 2: Zákaz diskriminace
- Čl. 3: Přednost zájmů dítěte
- Čl. 4: Výkon práv
- Čl. 5: Vedení dítěte a rozvoj jeho schopností
- Čl. 6: Zachování života a rozvoj dítěte
- Čl. 7: Jméno a státní příslušnost
- Čl. 8: Ochrana totožnosti
- Čl. 9: Odloučení od rodičů
- Čl. 10: Spojování rodiny
- Čl. 11: Nezákonné přesídlování a nenavracení
- Čl. 12: Názor dítěte
- Čl. 13: Svoboda projevu
- Čl. 14: Svoboda myšlení, svědomí a náboženského vyznání
- Čl. 15: Svoboda sdružování
- Čl. 16: Ochrana soukromí
- Čl. 17: Přístup ke vhodným informacím
- Čl. 18: Odpovědnost rodičů
- Čl. 19: Ochrana před zneužíváním a zanedbáváním
- Čl. 20: Ochrana dítěte bez rodiny
- Čl. 21: Adopce
- Čl. 22: Uprchlícké děti
- Čl. 23: Postižené děti
- Čl. 24: Zdraví a zdravotnické služby
- Čl. 25: Pravidelná kontrola umístění
- Čl. 26: Sociální zabezpečení
- Čl. 27: Životní úroveň
- Čl. 28: Vzdělání

- Čl. 29: Cíle výchovy
- Čl. 30: Děti menšin
- Čl. 31: Volný čas, rekreace a kulturní činnost
- Čl. 32: Dětská práce
- Čl. 33: Nezákonné užívání drog
- Čl. 34: Sexuální zneužívání
- Čl. 35: Prodej, obchodování, únosy
- Čl. 36: Ostatní formy vykořisťování
- Čl. 37: Mučení a zbavování svobody
- Čl. 38: Ozbrojený konflikt
- Čl. 39: Zotavovací práce
- Čl. 40: Výkon spravedlnosti pro mladistvé
- Čl. 41: Respektování vyšších standardů

Část II. Uskutečňování a monitoring

Část III. Závěrečná ustanovení¹⁵⁰

---

¹⁵⁰ Zákon č. 104/1991 Sb., o Úmluvě o právech dítěte.

PŘÍLOHA č. 3: Náplň práce kurátora pro mládež

Sociální kurátor pro mládež je odborný specializovaný pracovník sociálního referátu, který se zabývá:

- 1. nezletilými dětmi do 15 let, které se dopustily činu jinak trestného**
- 2. mladistvými (15-18 let), u nichž bylo zahájeno trestní stíhání, nebo se dopustili přestupku**
- 3. dětmi a mladistvými s opakovanými poruchami chování závažného rázu (záškoláctví, útěky z domova, agresivita, toxikomanie, alkoholismus, prostituce)**

V rámci této péče zajišťuje sociální kurátor pro mládež tyto úkoly:

- vede rejstříky trestné činnosti nezletilých, mladistvých a rejstřík výchovných problémů dětí a mladistvých
- na základě požadavků orgánů činných v trestním řízení podává kvalifikované zprávy o osobách nezletilých a mladistvých, které se dopustily trestného činu. K tomu využívá individuálních pohovorů, šetření poměrů, informací obecních úřadů, státních orgánů, škol, školských a zdravotnických zařízení, zaměstnavatele apod.
- zúčastňuje se úkonů v přípravném řízení (výslech, konfrontace, seznámení a výsledky vyšetřování), zúčastňuje se hlavního líčení a veřejného zasedání v trestních věcech mladistvých, kde aktivně využívá svá práva daná zákonem, včetně opravných prostředků
- poskytuje sociálně právní, výchovné, případně psychologické poradenství dětem i rodičům při řešení jejich rodinných, osobních a sociálních problémů a aktuálních krizových situací. Zprostředkovává pomoc odborných poradenských a zdravotnických pracovišť a jiných odborných zařízení
- připravuje podklady pro jednání komise péče o rodinu a děti k řízení o výchovných opatřeních nebo k vedení výchovného pohovoru, podle potřeby se účastní jednání komise
- provádí výchovná opatření u obtížně vychovatelných dětí a mladistvých a sleduje jejich účinnost
- navrhuje soudu vydání předběžného opatření, účastní se dle potřeby vydání rozhodnutí, nařízení ústavní či ochranné výchovy
- podílí se na realizaci ústavní nebo ochranné výchovy do příslušných zařízení (zajištění dokladů, místa, doprovodu dítěte) ve spolupráci se soudem

- spolupůsobí na zlepšení podmínek v rodinách obtížně vychovatelných nezletilých a mladistvých, u kterých je vykonávána ústavní nebo ochranná výchova s cílem umožnit jejich návrat do rodiny
- pomáhá nezletilým a mladistvým propuštěným z ústavní nebo ochranné výchovy a mladistvým z výkonu trestu odnětí svobody, aby se co nejvhodněji začlenili do společnosti
- poskytuje komplexní odbornou sociální pomoc v případech, kdy není mladistvý odsouzen k nepodmíněnému trestu odnětí svobody (podmíněné zastavení trestního stíhání, podmíněné odsouzení...)
- zastupuje děti s poruchami v chování v řízení o ústavní výchově a zúčastňuje se trestního řízení proti mladistvým
- na základě dožádání zajišťuje zastupování místně příslušného okresního úřadu v přípravném řízení a v řízení před soudem
- účastní se přestupkového řízení vedeného proti mladistvému v souladu se zákonem o přestupcích
- analyzuje situaci v oblasti sociálně patologických jevů u mládeže, navrhuje a podílí se na organizování a realizaci preventivních opatření
- spolupracuje s ústavy pro výkon vazby i výkon trestu odnětí svobody, se školskými zařízeními pro výkon ústavní a ochranné výchovy, spolupracuje s orgány obcí, zdravotnickými a školskými zařízeními, občanskými sdruženími, úřady práce, charitativními a jinými organizacemi
- podílí se na organizaci a účastní se výchovně rekreačních táborů a jiných akcí pro děti z rodin, které řádně neplní své funkce a pro děti obtížně vychovatelné

PŘÍLOHA č. 4: Kompetence sociálního pracovníka s akademickým vzděláním

1. Uplatňovat dovednost kritického myšlení v pracovním kontextu, včetně dovednosti uplatňovat teorie v praxi.
2. Pracovat v souladu s etickými principy sociální práce a s ohledem na pozitivní význam odlišnosti.
3. Být schopen profesionálně využívat vlastní osobnost.
4. Rozumět rozličným formám a způsobům utlačování; znát strategie, jimiž se dá dosahovat sociální a ekonomické spravedlnosti.
5. Rozumět historii sociální práce, znát její současnou podobu a významná témata.
6. Uplatňovat své znalosti při práci s cílovými skupinami na všech úrovních.
7. Uplatňovat své znalosti při práci se specifickými problémy.
8. Kriticky analyzovat a uplatňovat znalost biopsychosociálních činitelů, které ovlivňují vývoj jedince. Rozumět interakci mezi jednotlivcem a sociálními systémy různých úrovní.
9. Analyzovat vliv sociální politiky na život klientů, sociálních pracovníků i organizací poskytujících sociální služby. Prokázat schopnost ovlivňovat zásady sociální politiky.
10. Hodnotit výsledky relevantního výzkumu a uplatňovat je v praxi. Umět navrhnout výzkumnou studii, analyzovat její výsledky a umět je sdělit jiným.
11. Umět zhodnotit empiricky vlastní činnost a činnost jiných relevantních subjektů.
12. Dokázat komunikovat s různými typy klientů, kolegů a s veřejností.
13. Umět poskytovat supervizi a konzultace v oblasti vlastní specializace.
14. Umět pracovat ve struktuře organizace a v systému poskytování sociálních služeb a dokázat prosazovat nutné organizační změny.¹⁵¹

---

¹⁵¹ MATOUŠEK, Oldřich. *Metody a řízení sociální práce*. Praha: Portál, 2003, s. 15.

PŘÍLOHA č. 5: Etický kodex sociálního pracovníka

Etické zásady

- Sociální práce je založena na hodnotách demokracie a lidských práv. Sociální pracovníci proto dbají na dodržování lidských práv u skupin i jednotlivců, tak jak jsou vyjádřeny v Chartě lidských práv Spojených národů a v Úmluvě o právech dítěte.
- Sociální pracovník respektuje jedinečnost každého člověka bez ohledu na jeho původ, etnickou příslušnost, rasu, či barvu pleti, mateřský jazyk, věk, zdravotní stav, sexuální orientaci, ekonomickou situaci, náboženské a politické přesvědčení a bez ohledu na to, jak se podílí na životě celé společnosti.
- Sociální pracovník respektuje právo každého jedince na seberealizaci v míře, aby současně nedocházelo k omezení takového práva druhých osob.
- Sociální pracovník pomáhá jednotlivcům, skupinám, komunitám a dobrovolným společenským organizacím svými znalostmi, dovednostmi a zkušenostmi při jejich rozvoji a při řešení konfliktů jednotlivců se společností a jejich následků.
- Sociální pracovník musí dávat přednost své profesionální odpovědnosti před svými soukromými zájmy. Služby, které poskytuje, musí být na nejvyšší odborné úrovni.

Pravidla etického chování sociálního pracovníka

Ve vztahu ke klientovi

- Sociální pracovník vede své klienty k vědomí odpovědnosti sám za sebe. Sociální pracovník jedná tak, aby chránil důstojnost a lidská práva svých klientů.
- Sociální pracovník pomáhá se stejným úsilím a bez jakékoliv formy diskriminace všem klientům. Při žádné formě diskriminace nespolupracuje a neúčastní se jí.
- Chrání klientovo právo na soukromí a důvěrnost jeho sdělení. Data a informace požaduje s ohledem na potřebnost při zajištění služeb, které mají být klientovi poskytnuty. Žádnou informaci o klientovi neposkytne bez jeho souhlasu. Výjimkou jsou osoby s omezenou způsobilostí k právním úkonům, nebo jestliže jsou ohroženy další osoby. V případech správního řízení umožňuje účastníkům tohoto řízení nahlížet do spisů.
- Sociální pracovník dbá, aby klienti obdrželi všechny služby a dávky sociálního zabezpečení, na které mají nárok, a to nejen od instituce, ve které je zaměstnán,

ale i ostatních příslušných zdrojů. Poučí klienty o povinnostech, které vyplývají z takto poskytnutých služeb a dávek. Pomáhá řešit i jiné záležitosti a problémy klienta týkající se jiné složky jeho života.

- Sociální pracovník hledá možnosti jak zapojit klienty do procesu řešení jejich problémů.

Ve vztahu ke svému zaměstnavateli

Sociální pracovník odpovědně plní své povinnosti vyplývající ze závazku ke svému zaměstnavateli.

- V zaměstnavatelské organizaci vytváří takové podmínky, které umožní sociálním pracovníkům v ní zaměstnaným přijmout a uplatňovat závazky, vyplývající z tohoto kodexu.
- Snaží se ovlivňovat sociální politiku, pracovní postupy a jejich praktické uplatňování ve své zaměstnavatelské organizaci s ohledem na co nejvyšší úroveň služeb poskytovaných klientům.

Ve vztahu ke svým kolegům

- Sociální pracovník respektuje znalosti a zkušenosti svých kolegů a ostatních odborných pracovníků. Vykonává a rozšiřuje spolupráci s nimi a tím zvyšuje kvalitu poskytované sociální služby.
- Respektuje rozdíly v názorech a praktické činnosti kolegů, ostatních odborných a dobrovolných pracovníků.
- Kritické připomínky k nim vyjadřuje na vhodném místě a vhodným způsobem.

Ve vztahu ke svému povolání a odbornosti

- Sociální pracovník dbá na udržení a zvyšování prestiže svého povolání. Neustále se snaží o udržení a zvýšení odborné úrovně sociální práce a uplatňování nových přístupů a metod.
- Brání tomu, aby odbornou sociální práci prováděl nekvalifikovaný pracovník bez patřičného vzdělání.
- Je zodpovědný za své soustavné celoživotní vzdělávání a výcvik, což je základ pro udržení stanovené úrovně odborné práce a schopnosti řešit etické problémy a dilema.

- Pro svůj odborný růst využívá znalosti a dovednosti svých kolegů a jiných odborníků, naopak své znalosti a dovednosti rozšiřuje v celé oblasti sociální práce.

Ve vztahu ke společnosti

Sociální pracovník má právo i povinnost upozorňovat širokou veřejnost a příslušné orgány na způsoby, kterými společnost, vláda nebo přispívají k obtížím a utrpení lidí a nesnaží se o jejich ukončení.

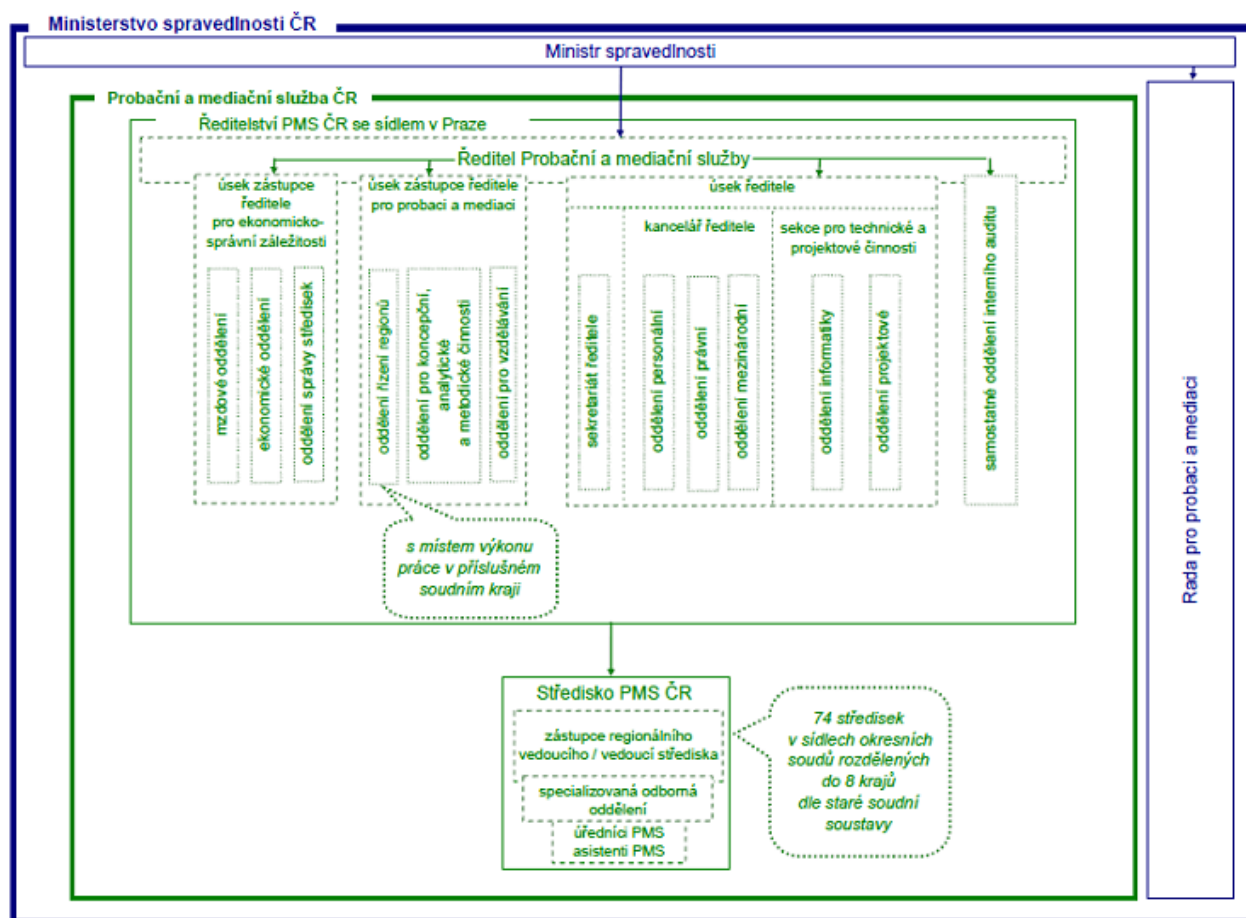
- Zasazuje se o zlepšení sociálních podmínek a sociální spravedlnosti tím, že podněcuje změny v zákonech, politice státu i v politice mezinárodní.
- Upozorňuje na možnost spravedlivějšího rozdělení společenských zdrojů a potřebu zajistit přístup k těmto zdrojům těm, kteří to potřebují.
- Působí na rozšíření možnosti a příležitosti ke zlepšení kvality života pro všechny lidi, a to se zvláštním zřetelem ke znevýhodněným a postiženým jedincům a skupinám.
- Sociální pracovník působí na zlepšení podmínek, které zvyšují vážnost a úctu ke kulturám, které vytvořilo lidstvo.

Platnost kodexu od 1. 1. 1995. Společnost sociálních pracovníků ČR.¹⁵²

---

¹⁵² Etický kodex sociálních pracovníků České republiky. *Společnost sociálních pracovníků* [online]. [cit. 2012-06-30]. Dostupné z: <http://sspcr.xf.cz/code.html>.

PŘÍLOHA č. 6: Organizační struktura PMS

153

¹⁵³ PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBA ČR. *Organizační struktura* [online]. Praha, 2002-2012 [cit. 2012-05-01]. Dostupné z: https://www.pmscr.cz/scripts/index.php?id_nad=23.

PŘÍLOHA č. 7: Zpráva o osobních, rodinných a sociálních poměrech mladistvého/nezletilého a jeho aktuální životní situaci

středisko

adresa střediska

Okresní státní zastupitelství v .....

**ZPRÁVA O OSOBNÍCH, RODINNÝCH A SOCIÁLNÍCH POMĚRECH
A AKTUÁLNÍ ŽIVOTNÍ SITUACI MLADISTVÉHO**

Jednací číslo spisu T/PM :		
Jméno a příjmení klienta:		
Datum narození:		
Trvalé bydliště:		
Aktuální kontaktní adresa:		
Klient přijat do evidence PMS ČR dne:		
Zprávu vypracoval, dne:		
Zpráva střediskem PMS zaslána na vědomí:		
Přílohy:	-	

1. VĚK MLADISTVÉHO A STUPEŇ ZRALOSTI

Věk a stupeň zralosti

Nejedná se o psychologickou diagnostiku, ale o orientační posouzení vyplývající z kontaktu úředníka PMS s mladistvým a jeho sociálním okolím.

Zde konstatujeme věk klienta při spáchání provinění vyjádřený počtem let a měsíců. Je třeba popsat, jak věk souvisí se spáchaným proviněním.

Pokud zde upustíme od aplikačně složitých teorií morálního vývoje (např. Kohlberg, Gilliganová apod.), jde v podstatě o to, zda si klient uvědomuje, že dělá špatně něco, co hrubě odporuje normám společnosti, ve které žije.

Př.: Klient umí posoudit závažné kriminální delikty - vražda, ale obtížnější pro něj může být posouzení takových provinění jako jsou např. drobné případy porušování domovní svobody, výtržnictví, neoprávněné užívání cizí věci apod.

Druhým sledovaným znakem je, zda je klient schopen usměrnit své chování. Hodnotíme způsob jednání, tzn. např., zda-li je schopen poučit se z chyb. Významným znakem zde bývá, když je ve zřejmém nepoměru rozumový vývoj a vývoj emoční, kdy jsou zcela zřetelné známky plošší emotivity, tzn. že má klient problémy se vcítěním se do druhých lidí. Tento znak může ukazovat směrem k disharmonickému vývoji osobnosti.

Během práce s klientem si tedy všímáme tří oblastí zralosti:

a) zralost rozumová - (tzn. jak mu to myslí) racionální přístup ke skutečnosti, analytičnost myšlení (adekvátnost odpovědí, pochopení podstaty problému), koncentrace pozornosti, řeč (co říká a jak to říká, jaké prostředky pro vyjádření svých myšlenek používá)

b) zralost emoční - (tzn. jak zvládá své city) adekvátnost reakcí v běžných i ve vypjatějších situacích, čím dál méně impulzivity a více vědomého zvládnání emocí. Nadměrná impulzivita anebo emoční plochost (chybí projevy radosti i nenávisti) mohou být projevem patologie. Obezřetně zjišťovat podrobnější informace, abychom se nedopustili závažného pochybení.

c) zralost sociální - (tzn. jak zvládá vztahy)- potřeba kontaktu s vrstevníky, zvládnání podřízení se zájmům skupiny, závislost na rodičích nebo vrstevnících, zvládnání rolí (dítěte, sourozence, žáka, kamaráda atd.)

V optimálním případě jsou všechny složky v rovnováze. Pokud tomu tak není, je potřeba analyzovat příčiny. Ty mohou být organické (zdravotní stav, genetické dispozice atd.) nebo

psychické (např. podnětnost prostředí, výchova, citové zázemí atd.)

2. POSTOJ K PROVINĚNÍ A OCHOTA ZAJISTIT NÁPRAVU ZPŮSOBENÝCH ŠKOD NEBO ODČINĚNÍ DALŠÍCH NÁSLEDKŮ

Při analýze postoje klienta k protiprávnímu jednání bereme v úvahu potřeby klienta, oběti a komunity. Smyslem je výchovné působení na mladistvého tak, aby co nejvíce participoval na odstranění následků provinění.

Zde popíšeme postoj klienta k provinění a ochotu zapojit se do procesu náhrady škody.

Pracujeme např. s tématy lítosti a omluvy. Je zde potřeba uvážit, co je v klientových možnostech a schopnostech učinit (škoda celá zaplacená rodiči nemusí být vždy ukazatelem dobrého postoje).

3. RODINNÉ POMĚRY MLADISTVÉHO – TÉMA JE PODROBNĚ ROZVEDENO V PŘÍLOZE Č. 12: METODIKA ŠETŘENÍ V RODINĚ.

3.1. Bydliště klienta

1. **Stručná charakteristika bydliště klienta** – zda se jedná o byt či rodinný domek, kolik má pokojů, jak je udržován apod.
2. **Analýza prostoru** – sledujeme, zda má každý člen rodiny svůj pokoj nebo alespoň kout. Významné je, do jaké míry má každý člen rodiny zajištěno soukromí, kdo tento prostor vítán či nevíván navštěvuje, kde se rodina schází jako celek.

3.2. Vztah mladistvého k jeho rodičům, stupeň vlivu rodičů na něho a vztah mezi mladistvým, jeho širší rodinou a blízkým sociálním okolím

Opatrněji formulovat – aby nevznělo jen zaměření na konflikty.

Vztahy mezi jednotlivými členy rodiny navzájem. Můžeme se snažit vždy poznat, i když to nemusí být předmětem přímých otázek. Jsou manželství vysoce konfliktní, spějící k rozvodu, manželství, jež by se rozpadla nebýt dětí nebo vzájemné závislosti apod. Musíme však mít na paměti, že v každém normálním manželství dochází ke konfliktům. Odhadneme povahu konfliktů a způsob jejich řešení. Zaměříme se také na kvalitu sourozeneckých vztahů.

Důležité jsou také tzv. intergenerační vztahy, tzn. vztahy mezi rodiči a dětmi – proti koalici rodičů má stát koalice dětí, kdy ovšem vzájemný vztah mezi těmito koalicemi nemá být nepřátelský. Rodičovská „vládní“ koalice, nikoliv však nerozborná jednota (vždyť chyba kteréhokoliv rodičů při jednání s dítětem je běžná).

Dalšími možnými tématy jsou, jakými společnými činnostmi tráví čas jednotlivé dvojice, trojice, popř. větší části rodiny i rodina jako celek. Sem patří čas strávený tím, že rodiče pečují o děti, pomáhají jim s přípravou do školy - **vývojové hledisko**, přibírají je k domácím pracím, dívají se s nimi na televizi apod. Obezřetně se můžeme také dotazovat na téma odměňování a trestání.

Neméně důležité jsou vztahy se širší rodinou, kde v případě potřeby můžeme hledat oporu pro klienta.

3.3. Záznamy o školní docházce, jeho chování a prospěchu ve škole a skutečnosti významné pro posouzení jeho chování v zaměstnání, trávení volného času

Podrobný přehled o školní docházce klienta. Zaměříme se především na tyto faktory:

1. Zda klient navštěvoval nějaké předškolní zařízení.
2. V kolika letech klient nastoupil povinnou školní docházku, příp. co bylo příčinou odkladu.
3. Přítomnost specifických poruch učení a chování.
4. Spolupráce s jinými institucemi, např. pedagogicko – psychologickou poradnou, OSPOD.
5. Příčinně interpretovat úspěch či neúspěch klienta ve škole (přístup k plnění povinností, pravidelnost).
6. Vztah ke spolužákům, postavení v třídním kolektivu.
7. Vzájemný vztah mezi učitelem a klientem.
8. Spolupráce rodiny se školou.
9. Hodnocení zaměstnavatele, v případě že klient pracuje, by mělo obsahovat tyto základní údaje – jak dlouho klient pracuje, docházku do zaměstnání, hodnocení spokojenosti zaměstnavatele s pracovním výkonem, postavení v kolektivu spolupracovníků.
10. Trávení volného času, zájmy, koníčky (organizované, neorganizované trávení volného času, s jakými osobami).

4. PŘEHLED PŘEDCHOZÍCH PROVINĚNÍ KLIENTA A OPATŘENÍ VŮČI NĚMU POUŽITÝCH, POPIS JEJICH VÝKONU, VČETNĚ ZPŮSOBU CHOVÁNÍ MLADISTVÉHO

4.1. např. dohled probačního úředníka

Zejména je potřeba zaměřit se na skutečnost, zda se klient i přes použitá opatření dopouští i závažnějších provinění nebo naopak.

5. VYHODNOCENÍ SPOLUPRÁCE KLIENTA S PROBAČNÍM ÚŘEDNÍKEM

5.1. Vyhodnocení spolupráce

5.2. Návrh na rozhodnutí

154

---

¹⁵⁴ ŘEDITELSTVÍ PMS ČR. *Zpráva o osobních, rodinných a sociálních poměrech mladistvého/nezletilého a jeho aktuální životní situaci*. Praha, 2009.

PŘÍLOHA č. 8: Pozvánka na úvodní konzultaci do PMS ČR

adresa střediska

středisko

- XPM...../200 ..... V ..... dne

- **Pan/slečna**
- **Jméno, příjmení**
- **Ulice**
- **PSČ, město**

▪ **Pozvánka na úvodní konzultaci**

- Vážený pane/slečno,
-
- v současné době je proti Vám vedeno u Okresního státního zastupitelství v ..... pod č. j. Zt .../2005 trestní řízení pro provinění ..... dle § ... odst. .. písm. .. tr. zákona. Jako probační úředník střediska Probační a mediační služby ČR v..... jsem byla pověřena ..... (kým) k zahájení činnosti v této věci.
-
- Činnosti, které středisko Probační a mediační služby vyvíjí v této fázi trestního řízení, směřují k urovnání následků trestné činnosti, tj. zejména k nahrazení vzniklé škody hmotné i morální vůči poškozenému a k obnovení narušených mezilidských vztahů.
-
- Váš přístup k urovnání následků trestné činnosti může být zohledněn při rozhodování orgánů činných v trestním řízení. Při splnění všech zákonných podmínek je možné zprostředkovat mimosoudní řešení Vaší záležitosti.
-
- Obracíme se na Vás s nabídkou spolupráce v souvislosti s řešením výše uvedeného případu. Současně Vás informujeme, že využití naší nabídky ke spolupráci je z Vaší strany zcela dobrovolné.
-
- V případě Vašeho zájmu Vás žádáme, abyste se

- - **dostavil/a dne ..... v ..... hod.**
-
- do střediska PMS ČR (viz adresa v záhlaví). Na úvodní konzultaci Vám podrobně zodpovíme Vaše případné dotazy a poskytneme Vám konkrétní informace o možnostech spolupráce při řešení Vašeho případu.
-
- **Dáváme Vám na zvážení možnost přizvat ke konzultaci obhájce (nebo ho o konzultaci informovat), který Vám byl stanoven, nebo kterého jste si zvolil.**
-
- Pokud Vám navržený termín setkání nevyhovuje, kontaktujte nás, prosím, na uvedeném telefonním čísle, abychom se mohli domluvit na jiném datu a hodině setkání.
-
- S pozdravem
-
- .....
- probační úředník
- Na vědomí: zákonný zástupce¹⁵⁵

---

¹⁵⁵ ŘEDITELSTVÍ PMS ČR. *Pozvánka na úvodní konzultaci do PMS*. Praha, 2009.

PŘÍLOHA č. 9: Leták pro děti PMS ČR

Adresa našeho pracoviště:

Další informace o našich službách naleznete na internetové adrese:

www.pmscr.cz

PMS PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBA ČESKÉ REPUBLIKY

INTEGRACE PACHATELE
PARTICIPACE POŠKOZENÉHO
OCHRANA SPOLEČNOSTI

15 LET
PMS

Justice a děti

„Problémy můžete řešit s námi, nikdy není příliš pozdě.“

Veškerá činnost probační a mediační služby ČR je bezplatná.

Pro děti mladší 15 let a jejich rodiče

Budeme vám vyprávět několik příběhů:

- I. Klára, žákyně 6. třídy ZŠ, ve vzteku hodila po spolužákovi Zdeňkovi kámen, který ho zasáhl do oka a způsobil mu vážné zranění. Klára byla bezproblémovou žákyní, nikdy neměla problémy s chováním.
- II. Jana, žákyně 5. třídy ZŠ, velmi toužila po mobilním telefonu. O přestávce, když ve třídě nikdo nebyl, jej vzala z tašky spolužačky.
- III. Jirka a Marek, oba patří mezi problémové žáky. Vyhlédli si jako oběť spolužáka Dušana a opakovaně jej bezdůvodně napadali. Vše skončilo tak, že Dušanovi při jednom útoku zlomili ruku.
- IV. Petr, společně se svými kamarády, chodil často odpoledne do nedalekého seníku. Bylo to místo, kde byli dobře schováni a chodili sem tajně kouřit. Petr se chtěl předvést, zapálil jeden z balíků slámy. Seník celý shořel.

Co bylo dál ??

Policie všechny případy rychle vyšetřila a odhalila viníky. Všechny děti skončily u soudu, kde se musely zodpovídat za to, co provedly. Soudce rozhodl, že v případě Kláry stačí projednání před soudem a ukládání dalších opatření není potřeba, neboť Klára a její rodiče se prostřednictvím Probační a mediační služby spojili se Zdeňkem a jeho rodiči. Klára se Zdeňkovi omluvila a rodiče se dohodli na náhradě škody za Zdeňkovo zraněné oko. V případě Jany soudce rozhodl o tom, že Jana bude muset docházet do výchovného programu ve středisku výchovné péče. Jirkovi a Markovi uložil dohled probačního úředníka. Petr měl již dříve vážné výchovné problémy, a proto soudce rozhodl o uložení ochranné výchovy. Všechny případy měly něco společného: děti způsobily sobě, svým rodičům a kamarádům problémy. Samotným projednáním u soudu tyto případy neskončily. Děti a rodiče museli plnit to, co jim bylo soudem uloženo.

Co bude nyní s Jirkou a Markem dál ???

Oběma byl uložen dohled probačního úředníka. To znamená, že probační úředník bude pravidelně sledovat jejich chování, hovořit s nimi a jejich blízkými o tom, jak předcházet případným problémům. Soudce, který dohled uložil, zajímá, jak Jirka a Marek žijí, a proto mu probační úředník dává zprávy o jejich chování doma i ve škole. Dohled bude probíhat tak, že děti s rodiči budou pravidelně docházet do střediska PMS a probační úředník je bude také navštěvovat doma i ve škole. Jednou za domluvené období, např. pololetí školního roku, se všichni sejdou a zhodnotí, zdali došlo k nápravě a může být podán soudou návrh na ukončení dohledu, anebo je potřeba v dohledu ještě pokračovat.

V případě potřeby nás můžete kontaktovat.

156

PŘÍLOHA č. 10: Základní metodická doporučení pro budování a práci multidisciplinárních týmů

Základní metodická doporučení pro budování a práci multidisciplinárních týmů:

1/ Základní pravidlo pro zavedení multidisciplinárního týmu do praxe soudnictví nad mládeží je mít odpovědi na následující otázky: jak společně rozumíme a chápeme co je multidisciplinární tým ? K čemu může být jeho existence užitečná ? Jaký má tým smysl pro práci PMS a ostatních partnerů. Jednoduše řečeno, je třeba mít ujasněno, co a z jakého důvodu to vlastně děláme!

2/ Multidisciplinární tým by měl složen z PMS, policie, městské policie, koordinátora prevence kriminality – pokud v lokalitě existuje, státní zástupce (SZ), soudce, pracovníci oddělení sociálně právní ochrany dětí (OSPOD), zástupců důležitých sociálních služeb v lokalitě, zástupce města (obce), zástupce školy či školského úřadu. Je samozřejmě nezbytné, pokusit se v rámci týmu vyjasnit důležitost přítomnosti všech potenciálních „kandidátů“.

3/ Tým si nejprve musí ujasnit proč se vlastně schází a za jakým účelem (viz. pravidlo 1), musí si definovat svou vlastní vizi! Klíčovou roli zde hraje PMS, která zavedení multidisciplinárních týmů do praxe začala prosazovat po vzoru britských Youth Offender team (YOT)!!

4/ Tým se musí domluvit na pravidlech svého jednání, měla by si vytvořit základní pravidla své činnosti (něco na způsob jednacího řádu) a zvolit si svého koordinátora či vedoucího včetně stanovení frekvence jednání. Pokud má středisko PMS v daném soudním okrese prostorové možnosti, necht' se jednání týmů uskutečňují v prostorách PMS.

5/ Tým si potřebuje vyjasnit očekávání jednotlivých členů od jejich účasti, jejich možnosti a zmapovat jejich zdroje, tj. co mohou do týmu „přinést“.

6/ Dle svých možností a kapacit je třeba si stanovit dílčí cíle pro první období (rok) své činnosti a průběžně jejich plnění monitorovat. Cíle by měly být konkrétní, realistické a dosažitelné. (viz. např. akční plán města, jako si udělal multidisciplinární tým v Mělníku).

7/ Až tým zvládne vše v rámci bodů 1-6, měl by se začít domlouvat na zmapování kriminality mládeže ve své lokalitě. Zatím postačí pouze na území „svého okresního města“.

8/ Zmapování obnáší domluvu týmu nad otázkami: Jaká data vlastně potřebujeme? Jaká data o kriminalitě v lokalitě máme k dispozici? Kolik institucí tato data shromažďuje? V jaké podobě se můžeme v rámci týmu dostat k datům?

9/ Po vyjasnění výše uvedeného v bodě 8 je třeba se domluvit, jakým způsobem mohou být data shromažďována a zpracována do obecně použitelné a srozumitelné formy.

10/ Poté je třeba se domluvit, jaká metodika pro vyhodnocení shromážděných dat bude použita, kdo s tím může pomoci a jaké zdroje lze k tomuto účelu využít.

11/ První analýza dat nemusí být dokonalá, ale měla by dodat základní informaci o typu a rozsahu kriminality mládeže v dané lokalitě a měla by poukázat na klíčové problémy spojené s kriminalitou mládeže.

12/ Na základě analýzy se může tým začít domlouvat, jak můžete řešit zjištěnou situaci, tj. do kterých oblastí by se měla zaměřit např. činnost PMS a jaké dostupné metody a nástroje přitom může použít. Ruku v ruce s touto rozvahou jde posouzení kapacitních možností PMS s ohledem na to, co by bylo vhodné dělat a co se dá reálně zvládnout. Rozvaha nad možnostmi řešení situace by měla zahrnout zvážení možností i dalších pracovníků – členů týmu, např. OSPOD, poskytovatelů sociálních a dalších služeb zaměřených na práci s mládeží, poskytovatelů probačních programů apod. Tým by měl řešit, jak by měla vypadat fungovat součinnost mezi orgány činnými v trestním řízení - PMS - pracovníky OSPOD.

13/ Tým se pak může pustit do práce podle domluvené strategie a její průběh by měl průběžně vyhodnocovat.

14/ Tým potřebuje „zastřešit“ svou činnost; zde může hodně udělat město, které může činnost týmu zastřešit a díky tomu může tým usilovat např. o přihlášení se do programu prevence kriminality MV ČR a získat finanční prostředky pro své aktivity a plány zaměřené na oblast snížení a prevence kriminality mládeže v dané lokalitě.

15/ PMS v rámci své národní priority pro rok 2006 může ze začátku částečně činnost týmů zastřešovat a to zejména díky svému „know how“ převzatého z britské zkušenosti a rovněž díky vlastním zdrojům (místnosti, informační systém, podpora ředitelství PMS a MSp).

16/ Poslední pravidlo zní: je zřetelné, že zavedení týmů pro mládež do praxe bude vyžadovat hodně práce, proto je důležité při snaze o vybudování týmů v lokalitách mít na paměti známé motto, které zní „**málo je někdy více**“ a podle toho v jednotlivých lokalitách postupovat!¹⁵⁷

---

¹⁵⁷ ŘEDITELSTVÍ PMS ČR. *Základní metodická doporučení pro budování a práci multidisciplinárních týmů*. Praha, 2009.

PŘÍLOHA č. 11: Sledované znaky v rámci šetření v rodině

- kulturní a hodnotová orientace rodiny – jazyk, zvyklosti, původ rodiny,
- složení domácnosti – členové rodiny, manželský stav, biologická příbuznost dětí a dospělých, jejich věk, zaměstnání, studium,
- socioekonomický status rodiny a její příjmy – dávky sociální péče, průměrný měsíční příjem domácnosti, výživné,
- trans-generační vztahy doznívající a trans-generační vztahy aktuální – aktuální vztahy rodiny s příbuznými v předchozích generacích, jejich hodnocení, významní předkové,
- manželský/partnerský vztah – historie vztahu, povaha vazby: bezpečná – úzkostně ambivalentní (příliš silná orientace na vztah, závislost na partnerovi) – odmítavě vyhýbavá (příliš slabé angažování se ve vztahu) – ustrašeně vyhýbavá (obava z blízkosti druhého, ohrožení intimitou), odhad harmoničnosti, způsob řešení konfliktů vzniklých mezi partnery,
- rodičovský systém – u rodičů je třeba hodnotit tři aspekty ke vztahu ke klientovi (senzitivitu k jeho potřebám, míru jeho kontroly v přímém kontaktu s ním, rodičovský monitoring toho, co a s kým klient dělá v době, kdy není doma),
- sourozenecký systém – pořadí klienta v sourozenecké řadě, věkové rozdíly, kvalitativní popis vztahů klienta a sourozenců,
- zajištění provozu domácnosti – péče o děti, nákupy, vaření, úklid, údržba bytu, zahrady, dále podíl činností a míra koordinace v rodině,
- zacházení s domácím teritoriem – velikost a zařízení teritoria dospělých a dětí, soukromí jednotlivých členů rodiny, čistota domácnosti, nepříznivé faktory (nedostatečné osvětlení, prach, hluk, nevhodná teplota a exhalace),
- komunikace v rodině – indikátory dobré komunikace (schopnost střídat témata, nacházet zajímavá témata pro všechny členy, zapojování druhých, přítomnost humoru, pozitivní emocionální klima), indikátory dysfunkční komunikace (ticho, skákání do řeči, dlouhé monology, nejasné promluvy, klima nezájmu nebo nepřátelství),
- významné vztahy dospělých v širší rodině a mimo rodinu instituce angažované na řešení problémů rodiny – míra angažovanosti, míra koordinace, prospěšnost jednotlivých intervencí,
- vztah členů rodiny ke klientovi a jejich reakce na spáchané provinění.¹⁵⁸

---

¹⁵⁸ ŘEDITELSTVÍ PMS ČR. *Metodika návštěv v rodině*. Praha, 2009.

PŘÍLOHA č. 12: Trestná činnost osob mladších patnácti let

Trestná činnost osob mladších 15 let - počet osob

Rok	Uložené tresty								
	ČR	Praha	StČ	JČ	ZČ	SČ	VČ	JM	SM
1990	3524	292	378	234	356	674	362	555	673
1991	4678	424	454	345	627	858	482	715	773
1992	5234	361	661	376	515	1005	639	863	814
1993	6780	410	686	560	685	1020	861	1108	1450
1994	6632	305	694	524	605	1031	913	975	1586
1995	7118	521	752	523	718	1056	798	1056	1694
1996	10899	766	925	762	1046	1798	1231	1582	2789
1997	10296	608	790	647	817	1830	1209	1583	2812
1998	10175	544	843	769	788	1513	1085	1473	3160
1999	10757	560	927	779	872	1513	1189	1511	3406
2000	10313	726	822	925	903	1721	1046	1440	2730
2001	10224	520	945	622	882	1702	1164	1603	2786
2002	6232	307	613	383	652	921	581	912	1863
2003	5724	357	410	382	538	1092	516	898	1531
2004	3977	236	268	246	359	779	416	596	1077
2005	3643	234	201	348	274	676	412	486	1012
2006	3294	196	171	279	253	449	347	563	1036
2007	3040	190	177	239	266	519	409	479	761
2008	3122	159	189	270	275	578	347	534	770
2009	2430	153	170	222	208	386	295	339	657

¹⁵⁹ Ministerstvo spravedlnosti ČR [online]. 2010 [cit. 2011-11-05]. Ročenky MSp. Dostupné z WWW: <<http://portal.justice.cz/Justice2/ms/ms.aspx?o=23&j=33&k=3397&d=47145>>.